
COMENIUS

časopis

V tomto čísle:

Jedinečnosť aspektov ochrany súkromia pri zariadeniach internet vecí

Použitie audiovizuálneho diela vo výučbovom procese

Nová právna úprava občianskych preukazov

Ako (ne)platiť dane v 21. storočí?

Printové média online

Zmeny zákona o e-Governmente v kontexte identifikácie a autentifikácie

COMENIUS ČASOPIS

December 2019

ISSN 2454-0846

Vydavateľ: Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave
Šafárikovo n. 6
811 00 Bratislava
Slovenská republika

COMENIUS časopis je vedecko-odborný časopis so zameraním na príspevky z právnej teórie a praxe.

Redakcia:

Zodpovedný redaktor: JUDr. Jozef Andraško, PhD. (prodekan)

Výkonný redaktor: JUDr. Matúš Mesarčík, LL.M.

Redakčná rada:

Predseda: JUDr. Jozef Andraško, PhD. (prodekan)

Členovia: doc. JUDr. Rudolf Kasinec, PhD.

doc. JCDr. PeaDr. Róbert Brtko, CSc.

Mgr. Matej Mlkvý, PhD., LL.M.

JUDr. Daniel Bednár, PhD.

doc. JUDr. Marek Domin, PhD.

doc. JUDr. Matej Horvat, PhD.

Mgr. Andrea Koroncziová, PhD.

JUDr. Jana Strémy, PhD.

JUDr. Lenka Freel, PhD.

Mgr. Lenka Dufalová, PhD.

JUDr. Radovan Blažek, PhD.

JUDr. Hana Kováčiková, PhD.

JUDr. Soňa Ralbovská Sopúchová, PhD.

Mgr. Sylvia Mičíková

Mgr. Zuzana Illýová, PhD.

Ing. Zdenka Poláková, PhD.

Recenzenti:

JUDr. Jozef Andraško, PhD.

Mgr. Martin Daňko, PhD.

JUDr. Zuzana Hamuláková, PhD.

Mgr. Rastislav Munk, PhD.

JUDr. Matúš Michalovič, PhD.

JUDr. Matej Smalík, PhD.

Mgr. Petra Žárská, PhD.

Adresa redakcie:

Ústav práva informačných technológií a práva duševného vlastníctva

Právnická fakulta

Univerzita Komenského v Bratislave

Šafárikovo n. 6

811 00 Bratislava

Slovenská republika

OBSAH

Zoltán GYURÁSZ: Jedinečnosť aspektov ochrany súkromia pri zariadeniach internet vecí	6
Martin DAŇKO – Rudolf KASINEC: Použitie audiovizuálneho diela vo výučbovom procese na právnických fakultách	17
Matej HORVAT: Nová právna úprava občianskych preukazov.....	26
Barbora GRAMBLIČKOVÁ – Matej KAČALJAK: Ako (ne)platiť dane v 21. storočí?.....	36
Rastislav MUNK – Veronika MUNKOVÁ: Printové média online	47
Jozef ANDRAŠKO: Zmeny zákona o e-Governmente v kontexte identifikácie a autentifikácie	53

ČLÁNKY

Zoltán GYURÁSZ: Jedinečnosť aspektov ochrany súkromia pri zariadeniach internet vecí

Abstrakt

Autor sa v článku venuje jedinečnosti zariadení internet vecí z pohľadu ochrany súkromia a osobných údajov. Inteligentné zariadenia potrebujú zhromažďovať dáta a následne vyvodzovať závery, aby mohli fungovať správne. Súčasne ale takéto zhromažďovanie informácií môže viesť k narušeniu súkromných životov užívateľov. Pozornosť je následne venovaná najmä možným hrozbám ktoré so sebou zariadenia internet vecí prinášajú, akými sú profilovanie alebo diskriminácia.

Abstract

The article deals with the uniqueness of the Internet of Things devices from the perspective of privacy and personal data. Smart devices need to collect data and to draw conclusions to work properly, but at the same time these information can lead to privacy issues. Attention is paid to the possible threats posed by Internet of Things devices, such as profiling or discrimination.

Kľúčové slová: Internet vecí, GDPR, Profilovanie, Diskriminácia

Key words Internet of Things, GDPR, Profiling, discrimination

VZOR CITÁCIE: GYURASZ, Z. : Jedinečnosť aspektov ochrany súkromia internet vecí In COMENIUS časopis, 12/2019, Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, s. 6 – 16.

Autor:

Mgr. Zoltán Gyurász
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
Katedra teórie práva a sociálnych vied & Ústav
práva informačných technológií a práva
duševného vlastníctva
Šafárikovo námestie 6
810 00 Bratislava
Slovenská republika
zoltan.gyurasz@flaw.uniba.sk

Úvod

Zariadenia internet vecí (Internet of Things - ďalej ako „IoT“) vytvárajú jedinečné problémy ktoré presahujú tradičné chápanie a problémy súkromia a ochrany osobných údajov¹. Je preto potrebné položiť nové kľúčové otázky pri reevaluácii modelov ochrany súkromia a ochrany osobných údajov v kontexte internetu vecí.²

Kumulácia inteligentných zariadení okolo človeka vytvára falošný pocit bezpečia, čím povzbudzuje jednotlivcov k tomu, aby odhalili citlivé alebo súkromné informácie bez toho, aby si boli plne vedomí alebo dokázali odhadnúť potenciálny dopad a dôsledky takejto situácie.

Zariadenia IoT dokážu zhromažďovať informácie s nevídaným stupňom špecifickosti a prenikavosti, a následná agregácia a korelácia týchto údajov môže vytvoriť podrobné profily jednotlivcov, ktoré vytvárajú potenciál pre profilovanie, diskrimináciu ako aj iným hrozbám.³

Prvá časť je venovaná neefektívite tradičného modelu ochrany osobných údajov u zariadení IoT. Následne v druhej časti sú rozoberané jednotlivé výzvy ktoré jedinečnosť zariadení IoT zo sebou prinášajú. Analýza týchto problémov má poskytnúť náčrt problematiky ochrany súkromia a osobných údajov u zariadení IoT.

1) (Ne)Tradičný model

*„V dobe kedy sa informácie prenášajú a spracúvajú elektronicky a digitálne prostredníctvom informačných a komunikačných technológií sa problematika bezpečnosti spája najmä s pojmami **informačná bezpečnosť** a **kybernetická bezpečnosť**“⁴ Otázky bezpečnosti dát a ochrany osobných údajov sú pri zariadeniach IoT úzko prepojené, keďže zariadenia IoT pracujú najmä s osobnými informáciami o používateľoch.*

Jedinečnosť zariadení IoT spôsobuje, že keď nastane kybernetický bezpečnostný incident⁵, pri ktorom dôjde k narušeniu integrity dát, ktoré zariadenie spracovávalo (ktoré obsahovali osobné údaje používateľa), zároveň dochádza aj k porušeniu osobných údajov⁶(t.j. „je porušenie bezpečnosti, ktoré vedie k náhodnému alebo nezákonnému zničeniu, strate, zmene, neoprávnenému poskytnutiu osobných údajov, ktoré sa prenášajú, uchovávali alebo inak spracúvajú, alebo neoprávnený prístup k nim;)⁷ „V tomto kontexte je nutné poznamenať,

¹Pre súvislosť ochrany súkromia a ochrany osobných údajov pozri bližšie: LYNSKEY, O: Foundations of Eu Data protection Law, 2015, Oxford University press s. 89-129, dostupné na https://books.google.sk/books?hl=sk&lr=&id=jCXYCgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Lynskey:+Foundations+of+Eu+Data+protection+Law,+&ots=iWj065HBFa&sig=nony27JofPH0rmaawBX_8d_z6fM&redir_esc=y#v=onepage&q=Lynskey%3A%20Foundations%20of%20Eu%20Data%20protection%20Law%2C&f=false

²FABIANO, N: Internet of Things and the Legal Issues related to the Data Protection Law according to the new European General Data Protection Regulation 2017 Dostupné na: <https://www.athensjournals.gr/law/2017-3-3-2-Fabiano.pdf>

³WACHTER, S.: Normative Challenges of Identification in the Internet of Things: Privacy, Profiling, Discrimination, and the GDPR, 2017 dostupné na : https://www.researchgate.net/profile/Sandra_Wachter2/publication/321959135_Normative_Challenges_of_Identification_in_the_Internet_of_Things_Privacy_Profiling_Discrimination_and_the_GDPR/links/5baab8bfa6fdccd3cb73321e/Normative-Challenges-of-Identification-in-the-Internet-of-Things-Privacy-Profiles-Discrimination-and-the-GDPR.pdf

⁴ANDRAŠKO, J. – MESARČÍK, M. : Bezpečnosť a ochrana súkromia. In Digitálne verejná správa a elektronická identifikácia. Bratislava, Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, 2019, s. 11 – 42.

⁵ANDRAŠKO, J. : Bezpečnosť informačných systémov verejnej správy vo svetle zákona o kybernetickej bezpečnosti a zákona o informačných technológiách vo verejnej správe. In Revue pro právo a technologie. - Roč. 10, č. 20 (2019), s. 3-40, dostupné z : https://journals.muni.cz/revue/issue/viewissue/20/pdf_18

⁶Pozri bližšie stanovisko WP29, dostupné na : https://ec.europa.eu/newsroom/article29/item-detail.cfm?item_id=612052

⁷GDPR článok 4 ods 12, 2018.

*že teória aj prax má tendenciu aplikovať definíciu osobného údajú značne extenzívne a dochádza tak k situácií, keď každá informácia má potenciál figurovať ako osobný údaj*⁸

Tradičný model ochrany osobných údajov, ktorý je postavený na systéme "oznámení a súhlasu" kde používatelia uplatňujú svoje preferencie ochrany osobných údajov tým, že priamo komunikujú s informáciami prezentovanými na obrazovke počítača alebo mobilného telefónu (napríklad kliknutím na položku „Súhlasím“) je však u zariadení IoT neefektívny, keďže zariadenia IoT často nemajú žiadne používateľské rozhranie na konfigurovanie preferencií ochrany osobných údajov.

Navyše pri mnohých konfiguráciách zariadení IoT nie je jednoduché získať vedomosti (ani kontrolu nad spôsobom), akým sa osobné údaje zhromažďujú a používajú.⁹

Problémom je aj fakt že zariadenia IoT často fungujú aj v kontextoch a spôsobom, v ktorých blízkosť ľudí spôsobuje zhromažďovanie údajov všetkých subjektov.¹⁰ (Napríklad, senzor geolokácie vo vozidlách zaznamenáva údaje o polohe všetkých cestujúcich vo vozidle, bez ohľadu na to, či všetci cestujúci chceli svoju polohu sledovať alebo nie.) V takýchto situáciách je nemožné rozlišovať individuálne preferencie jednotlivcov ohľadne ochrany ich osobných údajov.

2) Výzvy z pohľadu zariadení IoT v oblasti súkromia a ochrany osobných údajov

Najvýznamnejšie výzvy z pohľadu zariadení IoT v oblasti ochrany súkromia a osobných údajov predstavujú¹¹

- a) Diskriminácia a Profilovanie;
- b) Udelenie súhlasu;
- c) Dôvera a Transparentnosť

2.1) Diskriminácia a Profilovanie

⁸MESARČÍK, M. : Výkon verejnej správy prostredníctvom údajov - výzva digitálnej ekonomiky a štátu? In Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2018 [elektronický dokument]. - : 1. vyd. ISBN 978-80-7160-484-6. - Bratislava : Právnická fakulta, 2018. - S. 271-275 [online] ((Sympóziá, kolokviá, konferencie)).

⁹Pozri bližšie stanovisko WP29, Dostupné na: https://ec.europa.eu/newsroom/article29/item-detail.cfm?item_id=622227

¹⁰Rose, K. Eldridge, S. Chapin, L.: The Internet of Things: an Overview, 2015 dostupné na: https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/48790442/ISOC-IoT-Overview-20151014_0.pdf?response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DThe_Internet_of_Things_An_Overview_Under.pdf&X-Amz-Algorithm=AWS4-HMAC-SHA256&X-Amz-Credential=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A%2F20200121%2Fus-east-1%2Fs3%2Faws4_request&X-Amz-Date=20200121T095506Z&X-Amz-Expires=3600&X-Amz-SignedHeaders=host&X-Amz-Signature=e04a7a242d154e3a8851f6ade4e74d3213b4ccf964ef061a210662ac62465988

¹¹ WACHTER, S.: Normative Challenges of Identification in the Internet of Things: Privacy, Profiling, Discrimination, and the GDPR, 2017 dostupné na: https://www.researchgate.net/profile/Sandra_Wachter2/publication/321959135_Normative_Challenges_of_Identification_in_the_Internet_of_Things_Privacy_Profiling_Discrimination_and_the_GDPR/links/5baab8bfa6fdccd3cb73321e/Normative-Challenges-of-Identification-in-the-Internet-of-Things-Privacy-Profiles-Discrimination-and-the-GDPR.pdf

Inteligentné zariadenia potrebujú zhromažďovať dáta a následne vyvodzovať závery, aby mohli fungovať správne. Súčasne ale takéto zhromažďovanie informácií môže viesť k narušeniu súkromných životov užívateľov.

Zatiaľ čo väčšina získaných údajov zo zariadení internet vecí sú neškodné, a majú slúžiť iba pre poskytnutie osobnejšieho zážitku používateľa, nemožno vylúčiť, že iné získané informácie nebudú zneužitú napríklad práve na diskrimináciu. „*Súčasnú antidiskriminačnú zákony nie sú pripravené riešiť diskrimináciu na základe zariadení internetu vecí, v ktorej sa odhalia informácie ohľadne užívateľov. Tento druh získavania informácií o užívateľoch otvorí dvere novým formám diskriminácie.*“¹²

Používatelia zariadení internet vecí sú často bezmocní pri prevencii potenciálnych hrozieb, akým je aj diskriminácia kvôli nedostatočne možnej kontrole. V súčasnosti pri zariadeniach internet vecí používatelia nemajú takmer žiadnu schopnosť definovať obmedzenia ohľadne zverejňovania totožnosti alebo citlivých informácií.

Všeobecné obavy o ochranu osobných údajov sú u zariadení internet vecí znásobené o spôsob, akým tieto zariadenia rozširujú možnosť a dosah sledovania a získavanie informácií. „*Charakteristiky zariadení internetu vecí a spôsobov ako sa používajú, predefinujú celú otázku akým spôsobom sa zbierajú, analyzujú, používajú a chránia osobné údaje.*“¹³

Podľa S. Wachterovej existujú najmenej tri možné spôsoby monitorovania a profilovania vo sfére internet vecí, ktoré môžu slúžiť ako základ pre diskrimináciu:¹⁴

- a) Zhromažďovanie údajov, ktoré vedú k záverom o osobe (napríklad správanie pri prehliadaní internetu);
- b) Profilovanie vo všeobecnosti, prostredníctvom prepojenia údajov zo zariadení IoT (tiež nazývaná ako "senzorová fúzia");
- c) Profilovanie, ku ktorému dochádza keď sú údaje zdieľané s tretou stranou, ktorá kombinuje údaje s inými dátovými súborami (napr. zamestnávateľ, poisťovňa).

Najväčšiu výzvu pre tému diskriminácie predstavuje efekt sensorovej fúzie, kde okrem toku zozbieraných údajov z jedného zariadenia môžu byť vyvodené širšie závery v kombinácii s inými údajmi. Ako príklad sensorovej fúzie môžeme uviesť „Smart-watches“ zariadenia, ktoré vytvárajú prehľad o zdravotnom stave užívateľa (najmä srdcovej frekvencie), pričom zaznamenávajú aj údaje o pohybe používateľa (geolokácia, vykonané kroky za deň atď.).

¹²PEPPET, S.: Regulating the Internet of Things: First Steps toward Managing Discrimination, Privacy, Security and Consent ,2014 dostupné na: <https://texaslawreview.org/wp-content/uploads/2015/08/Peppet-93-1.pdf>

¹³ROSE, K. ELDRIDGE, S. CHAPIN, L.: The Internet of Things: an Overview, 2015 dostupné na: https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/48790442/ISOC-IoT-Overview-20151014_0.pdf?response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DThe_Internet_of_Things_An_Overview_Under.pdf&X-Amz-Algorithm=AWS4-HMAC-SHA256&X-Amz-Credential=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A%2F20200121%2Fus-east-1%2Fs3%2Faws4_request&X-Amz-Date=20200121T095506Z&X-Amz-Expires=3600&X-Amz-SignedHeaders=host&X-Amz-Signature=e04a7a242d154e3a8851f6ade4e74d3213b4ccf964ef061a210662ac62465988

¹⁴WACHTER, S. : Normative Challenges of Identification in the Internet of Things: Privacy, Profiling, Discrimination, and the GDPR, 2017 dostupné na: https://www.researchgate.net/profile/Sandra_Wachter2/publication/321959135_Normative_Challenges_of_Identification_in_the_Internet_of_Things_Privacy_Profiling_Discrimination_and_the_GDPR/links/5baab8bfa6fdcc3cb73321e/Normative-Challenges-of-Identification-in-the-Internet-of-Things-Privacy-Profiles-Discrimination-and-the-GDPR.pdf

Tieto údaje by mohli byť relevantné napríklad pre potenciálnych budúcich zamestnávateľov, ktorí by na základe tých informácií mohli vyvodiť závery ohľadne návykov uchádzača *ako sú*: životospráva, požívanie alkoholu alebo drog, fajčenie, nedostatok spánku (práve tieto skutočnosti boli spájané so zlým psychickým stavom, zdravotnými problémami a slabým kognitívnym výkonom).

Tieto obavy sa odrážajú aj v Nariadení Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES (všeobecné nariadenie o ochrane údajov) (ďalej ako GDPR), najmä v článku 21 (Právo na námietku) a v článku 22 (Automatizované individuálne rozhodovanie vrátane profilovania). Článok 21 zavádza právo dotknutých osôb kedykoľvek namietať proti spracovaniu údajov. Ak je účelom spracovania údajov priamy marketing, subjekt údajov má absolútne právo na námietku¹⁵. Vo všetkých ostatných prípadoch sa spracovanie údajov musí zastaviť, pokiaľ správca údajov nemôže preukázať **nevyhnutné oprávnené dôvody** na spracúvanie (ktoré prevažujú nad záujmami, právami a slobodami dotknutej osoby).

Problematickou však ostáva skutočnosť že GDPR bližšie nedefinuje pojem „nevyhnutné oprávnené dôvody“. Článok 22 zavádza dodatočné záruky proti automatizovanému rozhodovaniu vrátane profilovania.¹⁶

2.2) Udelenie súhlasu

Systém sa považuje za dôveryhodnú ak umožňuje používateľom dohľad a voľbu nad spôsobom ako zariadenia komunikujú a podnikajú kroky v mene používateľa, a teda aj to ako sa zdieľajú ich osobné údaje generované zo zariadenia.¹⁷

Aby udelenie súhlasu za účelom komunikácie, zdieľania alebo spracovania údajov mohlo byť efektívne, musí nejakým spôsobom odrážať preferencie a záujmy používateľa.¹⁸

Udelenia súhlasu v praxi je možné nastaviť mnohými spôsobmi (pri niektorých spôsoboch si používatelia môžu vybrať z nastavených predvolieb, ktoré sa automaticky premietajú do oprávnení špecifických pre zariadenie alebo používateľa. Je tiež možné zakomponovať používateľské nastavenia pri prístupe explicitnejšie a presnejšie, takéto systémy kontroly prístupu sú založené na úlohách. Takéto nastavenia môžu napríklad poskytnúť používateľom kontrolu jednotlivo nad oprávneniami zariadenia)¹⁹, nehladiac však

¹⁵GDPR článok 21, 2018 Dostupné na: <https://gdpr.algolia.com/gdpr-article-21>

¹⁶MESARČÍK, M : Policajné profilovanie v kontexte základných ľudských práv a slobôd In Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae. - Roč. 38, č. 2 (2019), s. 178-226.

¹⁷WACHTER, S. : Normative Challenges of Identification in the Internet of Things: Privacy, Profiling, Discrimination, and the GDPR, 2017 dostupné na: https://www.researchgate.net/profile/Sandra_Wachter2/publication/321959135_Normative_Challenges_of_Identification_in_the_Internet_of_Things_Privacy_Profiling_Discrimination_and_the_GDPR/links/5baab8bfa6fdccd3cb73321e/Normative-Challenges-of-Identification-in-the-Internet-of-Things-Privacy-Profiles-Discrimination-and-the-GDPR.pdf

¹⁸ROMAN, R. NAJERA, P. LOPEZ, J.: Securing the Internet of Things, 2011 Dostupné na: <https://www.nics.uma.es/pub/papers/1633.pdf>

¹⁹WACHTER, S.: Normative Challenges of Identification in the Internet of Things: Privacy, Profiling, Discrimination, and the GDPR 2017 dostupné na: https://www.researchgate.net/profile/Sandra_Wachter2/publication/321959135_Normative_Challenges_of_Identification_in_the

na spôsob alebo formu udelenia súhlasu, najdôležitejším faktom ostáva to, aby používateľ udelil súhlas slobodne a plne rozumejúc na čo udeľuje súhlas.

Problematické sa môže stať situácia ak „schopnosť dotknutých osôb slobodne súhlasiť bude spochybnená, ak nemôžu úplne pochopiť rozsah pôsobnosti súhlasu, kvôli zložitosti politiky ochrany osobných údajov.“²⁰

Pokiaľ ide o ochranu súkromia a informovaný súhlas, GDPR stanovila nové normy v celej Európe. Článok 25 vytvára pre prevádzkovateľov údajov všeobecnú povinnosť implementovať ochranu osobných údajov a ochrany súkromia podľa stanovených mechanizmov²¹. V článku 25 sa uvádza, že správcovia údajov musia vziať do úvahy "So zreteľom na najnovšie poznatky, náklady na vykonanie opatrení a na povahu, rozsah, kontext a účely spracúvania, ako aj na riziká s rôznou pravdepodobnosťou a závažnosťou, ktoré spracúvanie predstavuje pre práva a slobody fyzických osôb"²² pri spracúvaní osobných údajov.

Všeobecné zásady uvedené v článku 5 sa musia tiež riadiť technickými a organizačnými opatreniami akým je minimalizácia údajov (t.j. „primerané, relevantné a obmedzené na rozsah, ktorý je nevyhnutný vzhľadom na účely, na ktoré sa spracúvajú“)²³ a Obmedzené vzhľadom na účel (t.j. „získavané na konkrétne určené, výslovne uvedené a legitímne účely a nesmú sa ďalej spracúvať spôsobom, ktorý nie je zlučiteľný s týmito účelmi“)²⁴

S cieľom informovať o potenciálnych rizikách zhromažďovania údajov vytvoril GDPR prísnejšie normy týkajúce sa informovaného súhlasu uvedené v článku 7 a 4 a oznamovacej povinnosti článku 13 a 14. Popri potrebe oznamovať možné riziká v spojitosti so spracovaním údajov "v zrozumiteľnej a ľahko dostupnej forme a formulovaná jasne a jednoducho"²⁵ je cieľom článku 7 aj zabrániť nadmernému zhromažďovaniu údajov.

Ako sa uvádza v odseku 4 článku 7 posúdenie, či bol súhlas poskytnutý voľne, bude tiež závisieť od toho "či sa plnenie zmluvy (...) podmieňuje súhlasom so spracúvaním osobných údajov, ktorý nie je na plnenie tejto zmluvy nevyhnutný." Nadmerné zhromažďovanie údajov môže preto spôsobiť neplatnosť súhlasu²⁶.

Obdobné obmedzenie sa nachádza aj v článku 13 ods. 2 písm. e) v ktorom sa uvádza, že pred zberom údajov musí prevádzkovateľ uviesť "či je poskytovanie osobných údajov zákonnou

[Internet of Things Privacy Profiling Discrimination and the GDPR/links/5baab8bfa6fdccd3cb73321e/Normative-Challenges-of-Identification-in-the-Internet-of-Things-Privacy-Profiles-Discrimination-and-the-GDPR.pdf](https://www.researchgate.net/profile/Sandra_Wachter2/publication/321959135_Normative_Challenges_of_Identification_in_the_Internet_of_Things_Privacy_Profiling_Discrimination_and_the_GDPR/links/5baab8bfa6fdccd3cb73321e/Normative-Challenges-of-Identification-in-the-Internet-of-Things-Privacy-Profiles-Discrimination-and-the-GDPR.pdf)

²⁰ „Pojem "politika ochrany osobných údajov" je zavádzajúca, ktorá sa používa iba pod zámenou, ako sa správcovia údajov snažia zbaviť novej zodpovednosti" Dostupné : O Tene a J Polonetsky: Big Data for All: Privacy and User Control in the Age of Analytics, 2013 Dostupné na: <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1191&context=njitip>

²¹MESARČÍK, M. : Naozaj sa bojím tmy? Zopár úvah o technologickom determinizme v kontexte ochrany osobných údajov In Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianaee. - Roč. 36, č. 2 (2017), s. 204-217.

²² GDPR, 2018 dostupné na: <https://gdpr.algolia.com/sk/gdpr-article-25>

²³ Tamtiež, písmeno C

²⁴ Tamtiež, písmeno B

²⁵ Tamtiež, ods. 2

²⁶WACHTER, S.: Normative Challenges of Identification in the Internet of Things: Privacy, Profiling, Discrimination, and the GDPR, 2017 dostupné na:

https://www.researchgate.net/profile/Sandra_Wachter2/publication/321959135_Normative_Challenges_of_Identification_in_the_Internet_of_Things_Privacy_Profiling_Discrimination_and_the_GDPR/links/5baab8bfa6fdccd3cb73321e/Normative-Challenges-of-Identification-in-the-Internet-of-Things-Privacy-Profiles-Discrimination-and-the-GDPR.pdf

alebo zmluvnou požiadavkou, alebo požiadavkou, ktorá je potrebná na uzavretie zmluvy, či je dotknutá osoba povinná poskytnúť osobné údaje, ako aj možné následky neposkytnutia takýchto údajov", a v článku 5 ods. 1 písmeno C „ primerané, relevantné a obmedzené na rozsah, ktorý je nevyhnutný vzhľadom na účely, na ktoré sa spracúvajú"²⁷. Tieto ustanovenie vytvárajú právnu požiadavku minimalizovať nadmerné zhromažďovanie údajov.

2.3) Dôvera a Transparentnosť

„Pojem dôvera užívateľa je definovaná ako komplikovaný koncept zakladajúci sa na dôvere, očakávaníach, spoľahlivosti, integrity, bezpečnosti, schopností a iných znakov entity."²⁸ Správa informácií sa zameriava na vytvorenie a udržiavanie dôvery medzi objektmi IoT a užívateľmi týchto vecí²⁹. Dôvera medzi objektmi a subjektmi, ktorí tieto zariadenia používajú sa zakladá autentizáciou užívateľa pred komunikáciou alebo prístupom k dátam. Zabránenie prístupu neoprávnených objektov alebo používateľov k systému má za následok zvýšenie dôvery používateľov³⁰

Transparentnosť zohráva dôležitú úlohu pri zvyšovaní dôvery užívateľov, zvýšenie transparentnosti by sa mohlo docieľiť pomocou niekoľko krokov³¹:

- a) Poskytnite informácií o zbieraní, ukladaní a/alebo spracovaní údajov;
- b) Poskytnúť prehľad o tom, aké osobné údaje boli sprístupnené správcovi údajov a podľa akých pravidiel;
- c) Poskytovať on-line prístup k osobným údajom a ako boli spracované;
- d) Poskytujú možnosti na porovnávanie profilov, ktoré pomáhajú používateľovi predvídať, ako sa dáta zhodujú s príslušnými skupinovými profilmi, čo môže ovplyvniť budúce príležitosti alebo riziká.

GDPR obsahuje niekoľko ustanovení, ktoré zvyšujú dôveru a transparentnosť.

Príkladom je článok 35, ktorý hovorí o povinnosti riadiacich pracovníkov vykonať hodnotenie vplyvu ochrany údajov (data protection impact assessment - DPIA) ak budú používať nové technológie alebo metódy akým je aj posúdenie vplyvu na ochranu údajov.

²⁷GDPR, 2018 Dostupné na : <https://gdpr.algolia.com/sk/gdpr-article-5>

²⁸Chakraborty, S. Choi, H. a Srivastava, M.: Demystifying Privacy in Sensory Data: A QoI Based Approach, 2016 dostupné na: http://www-inf.telecom-sudparis.eu/COURS/CILS-IAAIO/Articles/qoc_and_privacy.pdf

²⁹PERERA, C.: Context Aware Computing for The Internet of Things: A Survey, 2014 dostupné na: <https://arxiv.org/pdf/1305.0982.pdf>

³⁰WACHTER, S.: Normative Challenges of Identification in the Internet of Things: Privacy, Profiling, Discrimination, and the GDPR, 2017 dostupné na: https://www.researchgate.net/profile/Sandra_Wachter2/publication/321959135_Normative_Challenges_of_Identification_in_the_Internet_of_Things_Privacy_Profiling_Discrimination_and_the_GDPR/links/5baab8bfa6fdccd3cb73321e/Normative-Challenges-of-Identification-in-the-Internet-of-Things-Privacy-Profiles-Discrimination-and-the-GDPR.pdf

³¹TENE, O. a POLONETSKY, J.: Big Data for All: Privacy and User Control in the Age of Analytics, 2013 Dostupné na: <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1191&context=njtip>

DPIA môže byť veľmi užitočné na zvýšenie dôvery užívateľov, najmä ak sú výsledky zverejnené verejne. V ideálnom prípade by DPIA mala vyhodnotiť súvisiace riziká spracovania údajov a navrhnúť riešenia na zmiernenie identifikovaných rizík.³²

Okrem toho článok 13 ods. 2 písm. f) a článok 14 ods. 2 písm. g) majú za cieľ informovať subjekty o „*existencii automatizovaného rozhodovania vrátane profilovania uvedeného v článku 22 ods. 1 a 4 a aspoň v týchto prípadoch zmysluplné informácie o použitom postupe, ako aj význame a predpokladaných dôsledkoch takéhoto spracovania pre dotknutú osobu.*“ Tieto ustanovenia sú určené na to, aby subjekty údajov mohli posúdiť riziká ak sa používajú algoritmické metódy pri spracovávaní osobných údajov.

Problematickou sa stáva skutočnosť že v článku 13 ods. 2 písm. f) a článku 14 ods. 2 písm. g) sa výslovne vyžaduje iba vysvetlenie systému ex ante, pričom oznamovacie povinnosti predchádzajú rozhodovaniu. K oznámenie dôjde pred prijatím rozhodnutia v okamihu, keď sa údaje iba zbierajú na spracovanie, potom logicky je potom možné podať vysvetlenie len pred rozhodnutím. Články 13 - 14 sa preto nemôžu použiť ako dôkaz ex post na vysvetlenie konkrétnych rozhodnutí.³³

GDPR tiež odkazuje na dôveru v štandardoch počítačovej bezpečnosti.³⁴ Na tento účel článok 5 definuje všeobecnú zásadu integrity a dôvernosti. Podobne články 33 a 34 opisujú, ako musia prevádzkovatelia údajov reagovať na porušenie bezpečnosti údajov. Každé z týchto ustanovení môže prispieť k transparentnosti a dôveryhodnému vzťahu medzi používateľmi a poskytovateľmi zariadení ako aj samotnými zariadeniami IoT. Keďže sa však oznámenie vyžaduje len v prípadoch „*porušenia ochrany osobných údajov, ktoré pravdepodobne povedie k vysokému riziku pre práva a slobody fyzických osôb*“ určenie prahu „*vysokého rizika*“ bude mať významný vplyv na skutočnú ochranu ponúkanú používateľom zariadení IoT.

Záver

Na záver by som iba dodal že otázky ochrany súkromia a ochrany osobných údajov pri zariadeniach IoT by boli náročné, aj keby boli záujmy a motivácie všetkých účastníkov dobre zosúladené. Vieme však, že medzi subjektmi, ktoré sú vystavené zhromažďovaniu osobných údajov (používatelia), a tí ktorí zhromažďujú, analyzujú a používajú údaje (predajca, výrobca, vývojár) existujú nevyvážené vzťahy a záujmy.

Pre zvládnutie týchto otázok je preto primárnou záležitosťou, aby sa dosiahla rovnováha medzi identifikáciou a kontrolou prístupu (informácií) potrebnými na fungovanie zariadení internetu vecí a používateľskými právami na súkromie a ochranou na strane

³²WACHTER, S.: Normative Challenges of Identification in the Internet of Things: Privacy, Profiling, Discrimination, and the GDPR, 2017 dostupné na: https://www.researchgate.net/profile/Sandra_Wachter2/publication/321959135_Normative_Challenges_of_Identification_in_the_Internet_of_Things_Privacy_Profiling_Discrimination_and_the_GDPR/links/5baab8bfa6fdccd3cb73321e/Normative-Challenges-of-Identification-in-the-Internet-of-Things-Privacy-Profiles-Discrimination-and-the-GDPR.pdf

³³WACHTER, S. MITTELSTADT, B. FLORIDI, L.: Why a Right to Explanation of Automated Decision-Making Does Not Exist in the General Data Protection Regulation, 2017 dostupné na: <https://academic.oup.com/idpl/article/7/2/76/3860948>

³⁴NADEN, C.: Tackling privacy information management head on: first international standard just published, 2019 dostupné z: <https://www.iso.org/news/ref2419.html>

používateľ'a. Dosiahnutie rovnováhy však nie je jednoduchou úlohou kvôli slabým stránkam v technike kybernetickej bezpečnosti a možnostiam anonymizácie.

Transparentnosť a povedomie o možných rizikách a dôsledkoch používania zariadení IoT je kľúčom pre to, aby si užívatelia mohli urobiť kvalifikované rozhodnutie ako chcú využívať tieto služby.

POUŽITÁ LITERATÚRA

Články, literatúra, štúdie, právne predpisy

ANDRAŠKO, J. : Bezpečnosť informačných systémov verejnej správy vo svetle zákona o kybernetickej bezpečnosti a zákona o informačných technológiách vo verejnej správe In Revue pro právo a technologie. - Roč. 10, č. 20 (2019), s. 3-40, dostupné z : https://journals.muni.cz/revue/issue/viewIssue/20/pdf_18

ANDRAŠKO, J. – MESARČÍK, M. : Bezpečnosť a ochrana súkromia. In Digitálne verejná správa a elektronická identifikácia. Bratislava, Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, 2019 Dostupné na : https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Veda/Publikacne_vystupy/2019/Monografia_DVSEI_2019.pdf

M Mesarčík : Naozaj sa bojím tmy? Zopár úvah o technologickom determinizme v kontexte ochrany osobných údajov, 2017 Dostupné na : <http://alis.uniba.sk:9909/lib/item?id=chamo:339467&fromLocationLink=false&theme=EPC>

M Mesarčík. : Policajné profilovanie v kontexte základných ľudských práv a slobôd, 2019 Dostupné na : <http://alis.uniba.sk:9909/lib/item?id=chamo:361987&fromLocationLink=false&theme=EPC>

M Mesarčík: Výkon verejnej správy prostredníctvom údajov - výzva digitálnej ekonomiky a štátu?, 2018 Dostupné na : https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Veda/Konferencie_a_podujatia/milniky_zborniky_2011_2018/Zbornik_Milniky_2018.pdf

N Fabiano: Internet of Things and the Legal Issues related to the Data Protection Law according to the new European General Data Protection Regulation 2017 Dostupné na: <https://www.athensjournals.gr/law/2017-3-3-2-Fabiano.pdf>

S Wachter: Normative Challenges of Identification in the Internet of Things: Privacy, Profiling, Discrimination, and the GDPR, 2017 Dostupné na: https://www.researchgate.net/profile/Sandra_Wachter2/publication/321959135_Normative_Challenges_of_Identification_in_the_Internet_of_Things_Privacy_Profiling_Discrimination_and_the_GDPR/links/5baab8bfa6fdccd3cb73321e/Normative-Challenges-of-Identification-in-the-Internet-of-Things-Privacy-Profiles-Discrimination-and-the-GDPR.pdf

S Chakraborty, H Choi a MB Srivastava: Demystifying Privacy in Sensory Data: A QoI Based Approach, 2016 Dostupné na: http://www-inf.telecom-sudparis.eu/COURS/CILS-IAAIO/Articles/qoc_and_privacy.pdf

Rose, Eldridge, Chapin: The Internet of Things: an Overview, 2015 Dostupné na: https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/48790442/ISOC-IoT-Overview-20151014_0.pdf?response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DThe+Internet+of+Things+An+Overview+Under.pdf&X-Amz-Algorithm=AWS4-HMAC-SHA256&X-Amz-Credential=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A%2F20200121%2Fus-east-1%2Fs3%2Faws4_request&X-Amz-Date=20200121T095506Z&X-Amz-Expires=3600&X-Amz-SignedHeaders=host&X-Amz-Signature=e04a7a242d154e3a8851f6ade4e74d3213b4ccf964ef061a210662ac62465988

O. Lynskey: Foundations of Eu Data protection Law, 2015 Dostupné na https://books.google.sk/books?hl=sk&lr=&id=jCXYCgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Lynskey:+Foundations+of+Eu+Data+protection+Law,+&ots=iWj065HBFa&sig=nony27JofPH0rmaawBX_8d_z6fM&redir_esc=y#v=onepage&q=Lynskey%3A%20Foundations%20of%20Eu%20Data%20protection%20Law%2C&f=false

S Peppet: Regulating the Internet of Things: First Steps toward Managing Discrimination, Privacy, Security and Consent ,2014 Dostupné na: <https://texaslawreview.org/wp-content/uploads/2015/08/Peppet-93-1.pdf>

C Perera: Context Aware Computing for The Internet of Things: A Survey', 2014 Dostupné na: <https://arxiv.org/pdf/1305.0982.pdf>

O Tene a J Polonetsky: Big Data for All: Privacy and User Control in the Age of Analytics, 2013 Dostupné na: <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1191&context=njtip>

Roman, Najera a Lopez,: Securing the Internet of Things, 2011 Dostupné na: <https://www.nics.uma.es/pub/papers/1633.pdf>

C Naden: Tackling privacy information management head on: first international standard just published, 2019 Dostupné na : <https://www.iso.org/news/ref2419.html>

Nariadení Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES (všeobecné nariadenie o ochrane údajov) Dostupné na: <https://gdpr.algolia.com>

Guidelines on Transparency under Regulation 2016/679 Dostupné na: https://ec.europa.eu/newsroom/article29/item-detail.cfm?item_id=622227

Guidelines on Personal data breach notification under Regulation 2016/679 Dostupné na:
https://ec.europa.eu/newsroom/article29/item-detail.cfm?item_id=612052

Martin DAŇKO – Rudolf KASINEC: Použitie audiovizuálneho diela vo výučbovom procese na právnických fakultách

Abstrakt

Predmetom tohto článku je skúmanie zákonných možností a podmienok použitia audiovizuálnych diel vo vyučovacom procese na právnických fakultách. Autori sa v skúmanej oblasti zameriavajú na problematiku autorských práv a práv súvisiacich s autorskými právami pri audiovizuálnych dielach, kde hľadajú legitímne možnosti použitia filmov vo výučbovom procese v súlade s vyššie uvedenými právami.

Abstract

The subject matter of the article is the research of legality of using audiovisual artistic work during the teaching process at the Law faculty of Comenius University. The authors focus on the authors rights and rights related to authors rights of audiovisual works, whereas they try to search for legitimate use of movies through the teaching process in accordance with law.

Kľúčové slová: audiovizuálne dielo, film, autor audiovizuálneho diela, audiovizuálny záznam, výrobca audiovizuálneho záznamu.

Key words audiovisual work, movie, author, author of audiovisual work, audiovisual record, manufacturer of audiovisual work.

VZOR CITÁCIE: DAŇKO, M. – KASINEC, R. : Použitie audiovizuálneho diela vo výučbovom procese na právnických fakultách *In COMENIUS časopis, 12/2019, Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, s. 17 – 25.*

Úvod

Vzdelávací proces na vysokých i stredných školách sa neustále modernizuje. Vzdelávanie sa prispôsobuje novým trendom i potrebám spoločnosti. K naplneniu požadovaných potrieb je nutné sledovať nové trendy vo vede i vzdelávaní. V súčasnej pretechnizovanej spoločnosti sa preferujú nové spôsoby výučby. Hľadá sa cesta ako poskytovať kvalitné vzdelanie, finančne nenáročné a čo najväčšiemu počtu osôb súčasne. Vo viacerých štátoch (najmä v oblasti Ázie) sa začína poskytovať online vzdelávanie prostredníctvom online prednášok a seminárov, bez fyzickej účasti študentov. Tento spôsob sa nám nezdá byť najvhodnejšou alternatívou k tradičnému vzdelávaniu. Podľa nášho názoru je efektívnejšie využívať osvedčené metódy aplikované najmä v západných krajinách ako sú rôzne druhy klinických predmetov¹, diskusné kluby a súťaže², simulované spory³, študentské poradne, letné školy⁴ a pod.

Na Právnickej fakulte UK v Bratislave sme sa tiež pokúsili naštartovať proces zmien zavedením nových zaujímavých predmetov. Osvedčili sa nám predmety ako Eristika, Právna klinika pre komunitu (stredné a základné školy, domovy pre seniorov, ženská väznica v Nitre), rozličné druhy simulovaných súdnych sporov, Právna etika a mnohé ďalšie. Veľmi populárnym sa medzi študentami stal predmet Právo vo filmovom umení⁵, ktorý je spestrením i zaujímavou skúsenosťou pre študentov v bakalárskom stupni štúdia. Podobné predmety sa vyučujú na prestížnych univerzitách v USA, Nemecku, ale i v Českej republike⁶. Pri použití audiovizuálnych diel vo výučbovom procese dochádza k stretu s právnou ochranou autorského práva. Je možné používať filmové či iné umelecké diela bez obmedzení, alebo existujú zákonné limity ich využitia? Na tieto otázky sa pokúsime v článku nájsť odpovede.

Film ako súčasť Autorského zákona

Film z pohľadu autorského práva zaraďujeme medzi audiovizuálne diela. *„Zvukovo-obrazovým záznamom rozumieme záznam zvukov aj obrazov, ktoré sú vnímateľné sluchom aj zrakom, a to bez ohľadu na to, akým spôsobom a na akom nosiči sa tieto zvuky a obrazy zaznamenávajú. Originálom audiovizuálneho diela (filmu) je prvý zvukovo-obrazový záznam, teda ide o hmotný nosič, na ktorom je audiovizuálne dielo fixované. Audiovizuálne dielo fakticky nemôže bez fixácie na hmotný nosič existovať, inak povedané, bez tejto fixácie by*

¹ O klinickom vzdelávaní bližšie pozri: Burda, E.: Vzdelávanie právnikov klinickými formami – nadstavba či nevyhnutnosť?, Dostupné na: <http://www.projustice.sk/teoria-prava/vzdelavanie-pravnikov-klinickymi-formami-nadstavba-ci-nevyhnutnost>, [1.3.2018].

² O výučbe študentov prostredníctvom argumentačných metód na Právnickej fakulte UK v Bratislave pozri: Turčan, M.: Argumentácia ako prostriedok výučby na právnickej fakulte, In: Den právni teorie, Brno : Masarykova univerzita, 2014. s. 39-47 (Acta Universitatis Brunensis Iuridica; no 485).

³ O simulovaných súdnych sporoch pozri: Illýová, Z – Mészáros, T.: Rozvoj klinického právneho vzdelávania na Právnickej fakulte UK v Bratislave In: <https://comenius.flaw.uniba.sk/index.php/kategorie/politika-a-pravo/9-rozvoj-klinickeho-pravneho-vzdelavania-na-pravnickej-fakulte-uk-v-bratislave>, [1.3.2018].

⁴ O možnostiach využitia Letnej školy pri právnickom vzdelávaní bližšie pozri: Burdová, K. – Burda, E.: Letná škola a možnosti jej využitia v študijnom odbore právo, In: Inovácie pre moderné právnické vzdelávanie - cudzojazyčný študijný program a právne kliniky. - ISBN 978-80-7160-400-6. - Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015. - S. 90-106.

⁵ Bližšie o predmete Právo vo filmovom umení pozri:

Kasinec, R.: Teória práva na veľkom plátne, In: Inovácie pre moderné právnické vzdelávanie - cudzojazyčný študijný program a právne kliniky, Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015. s. 66-79.

⁶ O obsahu a spôsobe výučby predmetu Právo a film na Právnickej fakulte Karlovy univerzity v Prahe: Urban, M. - Drápal, J.: Právo a film. Lze je propojit vo výuce práva na právnických fakultách. In: Jurisprudence 3/2016, s. 27-37.

*nebolo možné objektívne ho vnímať zmyslami. Vychádzajúc z tejto tézy teda platí, že každé audiovizuálne dielo je zvukovo - obrazovým záznamom, nie každý zvukovo-obrazový záznam je však zároveň aj audiovizuálnym dielom.*⁷ Neexistuje však jednotný prístup k pojmu audiovizuálne dielo, čo môže vzhľadom na univerzálnosť filmu, spôsobiť nemalé problémy.

Právne vymedzenie pojmu film nám v našom právom poriadku chýba, ale tak ako už bolo uvedené vyššie, právni teoretici subsumujú pojem film pod právny pojem audiovizuálneho diela, ktorý je definovaný v § 82 zákona č. 185/2015 Z. z. Autorský zákon. Predmetné ustanovenie definuje audiovizuálne dielo ako „*dielo vytvorené filmovými tvorivými postupmi, ako aj výberom a spracovaním diel audiovizuálne použitých bez ohľadu na formu a spôsob ich spracovania, vnímateľné prostredníctvom technického zariadenia ako sled zaznamenaných, zámerne usporiadaných a navzájom súvisiacich obrazov vyvolávajúcich dojem pohybu a sprevádzaných zvukom alebo bez neho*“. Logický záver z uvedenej definície, nám ponúka možnosť stotožniť výsledok filmových tvorivých postupov s pojmom film. Pokiaľ je výsledok tvorivých filmových postupov vnímateľný prostredníctvom technického zariadenia ako sled zaznamenaných, zámerne usporiadaných a navzájom súvisiacich obrazov, pričom tieto obrazy vyvolávajú dojem pohybu, bez ohľadu či je tento pohyb obrazov sprevádzaných zvukom alebo nie; jednoznačne môžeme vyvodiť záver, že pod definíciu audiovizuálneho diela musíme zaradiť aj film. K tejto dvojici pojmov musíme priradiť ešte jeden, a to audiovizuálny záznam. V porovnaní s vyššie uvedenými pojmami, je audiovizuálny záznam najširší, pretože spadá pod neho aj audiovizuálne dielo a teda samozrejme aj film. Na druhej strane, nie každý audiovizuálny záznam môže byť audiovizuálne dielo. Táto zdanlivo nevinná pojmová hra môže mať aj právne následky. „*V právnej úprave členských štátov EÚ sa však možno stretnúť s rôznymi inými definíciami pojmu audiovizuálne dielo, čo môže následne odlišne vplývať na vzťah k pojmu audiovizuálny záznam. Dôsledkom takejto nejednotnosti v právnych úpravách členských štátov EÚ môže byť to, že čo v jednom štáte bude považované len za audiovizuálny záznam v technickom zmysle, v inom štáte bude rovnaký výsledok považovaný za audiovizuálny záznam, na ktorom je zachytené audiovizuálne dielo. Následne tak nevyhnutne vzniká nerovnováha v právnej ochrane výsledkov tvorivej duševnej činnosti, respektíve v dôsledku benevolentnosti niektorých zákonodarcov, môže byť ako dielo chránené aj taký záznam, pri ktorom sotva možno hovoriť o tom, že vznikol ako výsledok tvorivej duševnej činnosti.*“⁸ Napriek uvedenému, v ďalšej časti tohto diela bude predmetom nášho bádania audiovizuálne dielo vo vyučovacom procese, to však neznamená, že audiovizuálny záznam nám z predmetu skúmania zmizne. V okamihu vytvorenia originálu audiovizuálneho diela môžeme hovoriť o momentálnom vzniku dvoch predmetov ochrany⁹:

- 1) audiovizuálneho diela - na audiovizuálne diela sú naviazané osobnostné i majetkové práva.
- 2) zvukovo-obrazového záznamu- výrobcovi vznikajú len výlučné majetkové práva. ¹⁰

⁷ Adamová, Z. – Škreko, A.: Autorské právo v školách. s. 56. E-kniha, Dostupné na: www.rirs.iedu.sk/Dokumenty/Autorske_pravo_na_skolach.pdf [2.3.2018].

⁸ ADAMOV, N – ŠTEVČEK, M.: Audiovizuálne dielo a audiovizuálny záznam ako predmety právnej úpravy v autorských zákonoch štátov, In: Acta Iuridica Olomucensia. vol. 7, no. 1 (2012), s. 85-102.

⁹ A taktiež o vzniku dvoch typov výlučných práv- práv k filmu a práv k jeho záznamu, pričom je nevyhnutné diferencovať zvukovo-obrazový záznam od audiovizuálneho diela, čo vyplýva najmä z obsahu práv, ktoré sa na tieto predmety viažu.

¹⁰ Adamová, Z. – Škreko, A.: Autorské právo v školách. s. 56. E-kniha, Dostupné na: www.rirs.iedu.sk/Dokumenty/Autorske_pravo_na_skolach.pdf [2.3.2018].

Jednak vzniká autorské dielo v podobe audiovizuálneho diela, ale zároveň aj právo súvisiace s autorským právom, a to právo výrobcu audiovizuálneho záznamu, ktorého právna úprava sa nachádza v § 116 Autorského zákona. V tomto súbehu práv dvoch rôznych entít sa nachádza tretia strana, ktorou je v našom prípade divák – žiak alebo študent, ktorý by si jemu určené audiovizuálne dielo mal pozrieť za účelom splnenia si svojich študentských povinností.

Zákon, film a výučba

Autorský zákon v § 44 upravuje použitie diela na vyučovacie účely a pri výskume tak, že konanie osoby, *ktorá bez súhlasu autora použije zverejnené dielo vyhotovením rozmnoženiny, verejným vykonaním alebo verejným prenosom na účel názornej ukážky pri výučbe alebo pri výskume, ak pri takomto použití nedochádza k priamemu alebo nepriamemu majetkovému prospechu*¹¹ nepovažuje za konanie zasahujúce do autorského práva autora použitého diela. Aj keď Autorský zákon neuvádza, ktoré inštitúcie možno subsumovať pod ustanovenie § 44; bez toho, aby sme museli skúmať otázky priameho alebo nepriameho majetkovo prospechu, môžeme skonštatovať, že verejná vysoká škola nepochybne do tejto kategórií patrí. V tomto smere je zaujímavé sa zamyslieť, či by rovnako spadali pod túto výnimku aj súkromné vysoké školy, ktorých činnosť je zameraná na zisk. Plnenie spoločenských úloh súkromných vysokých škôl v systéme verejného vysokého školstva je otázna, preto je tieto subjekty možné považovať aj za entity vykonávajúce činnosť za účelom získania priameho majetkového prospechu, čo ich z použitia výnimky § 44 týkajúcej sa vyučovacieho účelu diskvalifikuje. Pri aplikácii predmetnej výnimky musí ísť o zverejnené dielo, čo podľa § 6 ods. 1 Autorského zákona je dielo, ktoré už bolo prvýkrát oprávnené použité *verejným vykonaním, verejným vystavením, vydaním alebo verejným prenosom, alebo inak prvýkrát oprávnené uverejnené*. V tomto smere problémy nevidíme, lebo použitie audiovizuálneho diela je možné na vyučovacie účely len vtedy, pokiaľ dôjde k jeho oficiálnemu vydaniu a jeho distribúcii. Je možné, že ad absurdum by si niekto (pedagóg) dokázal vyložiť ustanovenie § 44 Autorského zákona tak, že by išiel do kina a celý premietaný film by si nahral na zariadenie, prostredníctvom ktorého by ho následne reprodukoval svojim študentom? Takéto konanie by bolo v rozpore § 34 Autorského zákona, kedy by takéto konanie neodôvodnene zasiahlo do právom chránených záujmov autora audiovizuálneho diela, ako aj do majetkových práv zhotoviteľa audiovizuálneho záznamu. Audiovizuálne dielo je možné použiť pri vyučovaní len za predpokladu, že rozmnoženina diela bola zhotovená alebo získaná v súlade so zákonom.

V českom autorskom zákone¹¹ (ďalej aj ako „ČAZ“) nájdeme vyučovú licenciu samozrejme tiež, a to v ust. § 31 ods. 1 písm. c) ČAZ, ale stretávame sa s názorom, že táto licencia má svoje limity, pri ktorých platí, *„že při výuce (ve smyslu ústní přednášky) na všech uvedených typech škol je možno promítat ukázky z filmů a dokonce i celé filmy, jsou-li splněny následující podmínky:*

- a) *film musí být promítnut výhradně pro ilustrační účel; to znamená, že výuka nesmí být pouze „záminkou“ pro promítání filmu, ale musí být jeho plnohodnotným doplňkem (tj. musí sama o sobě – svou edukativní hodnotou i rozsahem – svébytně obstát vedle promítaného filmu. Vhodné je tedy například film doplnit odborným úvodem*

¹¹ Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů.

- vyučujúciho, ktorý ozřejmí, čo má byť filmem demonstrováno, a po jeho skončení usporádat diskusi se studenty/žáky na téma, které film ilustroval);*
- b) *film musí být promítnut pouze v takovém rozsahu, který odpovídá sledovanému účelu; není tedy možné promítnout celý film tam, kde k ilustraci určité probírané látky postačí pouze kupř. desetiminutová ukázka;*
- c) *výukou nesmí být sledováno dosažení, vyloučeno však je, aby výběráním určitých příspěvků na tu část výuky, kde dochází k promítání filmu, bylo sledováno něco jiného, než právě pokrytí nákladů na realizaci této výuky;*
- d) *V rámci výuky je nutné uvést tzv. citační údaje k filmu, tj. jméno autora, název filmu a zdroj (země a rok výroby); uvedení těchto údajů je možné ústně při výkladu, ale například i formou promítnutí titulků filmu.*
- e) *Je třeba respektovat tzv. tříkrokový test (§ 29 odst. 1 autorského zákona), který zapovídá, aby i formou realizace výukové zákonné licence byly nepřiměřeně dotčeny oprávněné zájmy autora (včetně zájmů majetkových). Tyto oprávněné zájmy by mohly být dotčeny tehdy, pokud by se promítání filmů ve výuce dělo v příliš masivním množství. Jinými slovy, škola nesmí suplovat kino, televizi a další podobné instituce.¹²*

Vyššie uvedené podmienky považujeme za veľmi reštriktívny výklad ustanovenia § 31 ods. 1 písm. c) ČAZ, no na druhej strane má silne edukačný charakter. Polemizovať o šírke výkladu právnej normy môžeme dovtedy, pokiaľ nám súdna entita neposkytne svoj. No skutočnosti uvedené pod písm. e) respektíve význam trojkrovového testu netreba podceňovať. Každý by mal pri aplikácii vyučovacej výnimky vyhodnotiť, či použitie diela nie je v rozpore s právom chránenými záujmami autorov filmu alebo v rozpore s majetkovými právami zhotoviteľov audiovizuálneho záznamu, tzn. či použitie audiovizuálneho diela podľa § 44 Autorského zákona je v súlade s vyššie uvádzaným § 34 tohto zákona. Pri aplikácii ustanovenia § 34 Autorského zákona treba aplikovať interpretačné pravidlo Trojkrovového testu, ktorého výsledok ukáže, či by použitie audiovizuálneho diela bez súhlasu autora bolo v súlade alebo v rozpore s jeho právami.¹³

Film a jeho možnosti v procese výučby súkromného i verejného práva

Predtým, ako sa dostaneme k použitiu filmu pri výučbe práva môžeme sa inšpirovať použitím filmu pri výučbe na základných a stredných školách. Existujú tri dôvody použitia filmu vo výučbe dejepisu na základných a stredných školách (tieto dôvody je možné zovšeobecniť a aplikovať ich na pedagogický proces ako celok):

- a) Didaktický: film podporuje predstavivosť, pretože ukazuje dejiny (spoločnosť) plasticky. Konanie (správanie) ľudí zasadzuje do konkrétnej historickej (spoločenskej) situácie. Podnecuje k analýze. K preskúmaniu autenticity a reprezentatívosti obrazu možno využiť ďalšie pramene. Filmové interpretácie provokujú k porovnávaniu a diskusii.
- b) Motivačný: názornosťou a dramatickosťou film presahuje učebnicu i výklad pedagóga. Prebúdza sympatie a antipatie. Každý žiak (študent) sa dokáže na emotívnej úrovni

¹² David, I.: Právní poradna pro využití filmů ke vzdělávacím účelům, Dostupné na: <http://filmvychova.cz/cz/metodika/pravni-poradna/> [3.3.2018].

¹³ ADAMOVIČ, Z., HAZUCHA, B.: Autorský zákon. Komentár. 1. vydanie. Bratislava: C.H. Beck, 2018, s. 272-274.

vyjadriť k filmu bez obavy z chybného názoru. Dobre zvolená scéna budí poznávaciu neistotu, ktorá je východiskom pre problémovo orientovanú výučbu.

- c) Pedagogicko-psychologický: film sa orientuje na emócie diváka, čo dynamizuje nadväzujúcu výučbu a posilňuje udržateľnosť znalostí. S pomocou konkrétnych obrazov si žiaci lepšie zapamätajú a zapájajú sa jednoduchšie do poznávacieho procesu. Nutná je nadväzujúca analýza a komparácia s ďalšími prameňmi (ideálne knižnými). Filmové ukážky by nemali byť dlhé, aby pozornosť žiakov (študentov) nezahltali.¹⁴

Napriek tomu môžeme použiť filmové dielo vo výučbovom procese nasledovne:

- 1) Popis právnych pojmov, právnych skutočností, realizácie práva, právnych vzťahov, morálno-právnych problémov, etických dilem, nových právnych fenoménov¹⁵ a pod.
- 2) Komparácia so skutočnosťou prostredníctvom filmov a seriálov na základe skutočných udalostí.
- 3) Ilustrácia a inovatívne podanie faktických poznatkov prostredníctvom dokumentárnych filmov. Premietanie dokumentárnych filmov dokáže sprostredkovať autentický zážitok obohatený o historické podanie, ktoré dokážeme obohatiť popisom historických udalostí a spoločenského pozadia [zrod a idea nemeckého nacizmu: Triumf vôle- Triumph des Willens (1935); nehumánne zabíjanie delfínov v Japonsku: Zátoka- Cove (2009); vyobrazenie genocídy v Rwande a jej pozadie: Poslední spravodlivý (Last Just Man); politický proces a justičná vražda z obdobia československého totalitného režimu: Příklad Dr. Horáková (1990) a mnoho ďalších].
- 4) Porovnanie rozličných svetových právnych systémov- kontinentálny, angloamerický, tradičné a náboženské. Zaujímavé je analyzovať i stret týchto právnych kultúr [pozri napr. Odnikiaľ- Aus dem Nichts (2017), Cudzinka- Die Fremde (2010), The Stoning of Soraya M. (2008)].
- 5) Analýza filmového diela komplexne alebo čiastkovo. Analyzovať možno konkrétny právny problém [eutanázia vo filme Doktor smrť- You Don't Know Jack (2010)] alebo možno komplexne analyzovať vybrané filmové dielo [Sudca- Judge (2014)- právnické povolania, súdny proces, dôkazné prostriedky, etika v práve, porota, svedok, spravodlivosť, smrť, podozrenie z vraždy atď.]. Komplexná analýza filmu je nesmierne zložitá.
- 6) Môže slúžiť ako podnet na rozpútanie diskusie- internej (na vyučovacej hodine) alebo externej- celospoločenskej (problém tzv. Mečiarových amnestií a jeho riešenie ako dôsledok uvedenia filmu Únos v roku 2017 v slovenských kinách).

Problémy pri výučbe prostredníctvom filmov

Čo sa konkrétneho využitia filmu vo výučbe práva týka, tak tu je jeho uplatnenie takmer bezhraničné. Jediné, čo môže limitovať pedagógov i študentov sú autorské práva k jednotlivým dielam a ich všeobecná dostupnosť. Problémom je najmä zaobstaranie originálnej kópie diela, s ktorým možno spájať i licenciu použitia diela na pedagogické účely. Tu nastupuje jeden

¹⁴ ZWÖLFER, Norbert: Filmische Quellen und Darstellungen. In: GÜNTHER-ARNDT, Hilke (ed.): Geschichts-didaktik: Praxishandbuch für die Sekundarstufe I in II. Berlin 2011, s. 128., Prevzaté z: Činátl, Kamil.: Dějiny ve filmu : film ve výuce dějepisu / Kamil Činátl, Jaroslav Pinkas a kolektiv. -- Vyd. 1. -- Praha : Ústav pro studium totalitních režimů, 2014 ISBN 978-80-87912-11-9 s. 11.

¹⁵ Pozri napr.: PORUBAN, A.: Bossnapping... všetko v poriadku (?), In: Mířníky práva v stredoeurópskom priestore 2014. Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7160-371-9. s. 224-231.

z kľúčových problémov, ktoré sa spájajú so súčasným zaobstarávaním „originálnych“ filmových diel. Tu vidíme najväčší problém v nelegálnom získavaní filmov z internetových serverov, ktoré nevlastnia autorskú licenciu k týmto dielam. Majitelia týchto „pirátskych“ serverov ich označujú za otvorené úložiská dát a nezodpovedajú za obsah, ktorý je na ich stránkach dostupný. Do nedávnej doby sme sa vedeli pomerne jednoducho dopracovať ku konkrétnym filmom. Stačilo navštíviť najbližšiu videopožičovňu a mohli sme si vybrať s obrovskou ponukou titulov s legálnou autorskou licenciou. Momentálne funguje na celom území Slovenska menej ako desať klasických videopožičovní. Pirátske sťahovanie a predaj lacných DVD v novinových stánkoch spôsobil koniec tejto niekedy populárnej a legálnej služby.

Následky boli však ďaleko závažnejšie a vyústili dokonca k postupnému krachu distribučných spoločností na Slovensku a v Čechách (momentálne na spoločnom trhu pôsobia len dve- Magic Box a Bonton Film). Tento vývoj bol nevyhnutný vzhľadom na deravú legislatívu, ktorá má chrániť autorské právo, no v praxi toleruje jeho svojvoľné a bezbrehé porušovanie. Aj z tohto dôvodu nebolo obrovské množstvo zaujímavých filmových diel distribuovaných na Slovensku či v Čechách, prípadne sú dostupné v zahraničí alebo bez českej/slovenskej jazykovej stopy (zaopatrená kvalitným štúdiovým a nie televíznym dabingom) alebo bez českých/slovenských tituliek. Problém sa dotkol i kvantity, keď z takmer stovky dostupných titulov každý mesiac klesol ich počet na cca 15 novinek. Staršie filmy sa taktiež z trhu vytratil a sú takmer celkom nedostupné (výnimku tvorí bazárový predaj s obmedzenou ponukou a vysokými cenami). Vzhľadom na situáciu na trhu sa bude počet fyzicky distribuovaných diskov neustále znižovať a legálne filmy budú dostupné len on-line bez jazykovej či titulkovej podpory. Aspoň čiastočne sa môžeme oprieť o populárne on-line požičovne, ktoré poskytujú legálny obsah s jazykovou podporou alebo titulkami. V súčasnosti na slovenskom a českom trhu pôsobia služby: Netflix, HBO GO, Alza media požičovňa, ktoré poskytujú možnosť bezplatného vyskúšania na dobu 1 mesiaca a poskytujú pomerne veľké množstvo obsahu.

Ako máme postupovať pri púšťaní ukážok alebo celých filmov? Budeme používať originál DVD (Bluray), záznamy nahrané priamo z TV alebo stiahnuté z internetu? *„Všetky zdroje/nosiče filmov sú si v tomto ohľade rovné. Podstatná nie je technická povaha zdroja, ale výlučne to, či bol tento zdroj sám o sebe vytvorený legálne. Podľa judikátu Súdneho dvora Európskej Únie z 10. apríla 2014 vo veci C-435/12, ACI Adam BV a i. proti Stichting de Thuiskopie, Stichting Onderhandeligen Thuiskopie vergoeding sa výnimky z autorského práva v Európskej únii nevzťahujú na užívanie autorského diela, ku ktorému dochádza na podklade nelegálneho zdroja. Nelegálnym zdrojom bude napríklad film zdieľaný na ulozto.cz, kde je zjavné, že uloženie na tomto serveri sa stalo bez vedomia či dokonca proti výslovnej vôli nositeľa práv. Legálnym zdrojom bude naopak film zakúpený na disku DVD v príslušnom obchode alebo zapožičaný od jeho majiteľa.“*¹⁶ Nastáva tu však zásadný problém dostupnosti takýchto legálnych zdrojov.

Na jednej strane stojí snaha pedagóga o zavádzanie inovatívnych a zaujímavých foriem výučby, no na strane druhej stojí zložitá, či dokonca nemožná získanie vhodných filmov na legálnych nosičoch. Ako postupovať v takomto prípade? Ostávajú nám len dve možnosti. Buď

¹⁶ David, I.: Právní poradna pro využití filmů ke vzdělávacím účelům, Dostupné na: <http://filmvychova.cz/cz/metodika/pravni-poradna/> [3.3.2018].

sa vydáme jednoduchšou cestou a siahneme po nelegálnom internetovom zdroji s vedomím, že tým hrubo porušujeme autorské právo autorov, alebo budeme pracovať len s legálne dostupnými zdrojmi, i keď sa tým ponúkaná kvalita zníži. Z nášho pohľadu jednoznačne víťazí druhá možnosť, kedy musia byť práva autorov nadradené našim snahám o inovatívny prístup vo vzdelávaní. Navyše už raz zaobstaraný originálny DVD disk nám už navždy zostane a je znova použiteľný. Aj preto odporúčame pred zavedením podobných metód do výučby vytvoriť si početnejšiu „zbierku“ originálnych filmov, ktoré dokážeme obmieňať, analyzovať, porovnávať a pod.

Záver

Inovatívne formy výučby sú v systéme právnického vzdelávania nevyhnutnosťou. Pokiaľ existujú pedagógovia, ktorí dokážu prostredníctvom filmov predniesť a vysvetliť vyučovanú materiu, treba im dať optimálny priestor. Študenti dostávajú v rámci vyučovacieho procesu zmenu, ktorá prostredníctvom obrazotvornosti premietaných filmov, môže študentom priniesť zvýšený záujem o prednášanú problematiku. V prípade výučby práva existuje možnosť prostredníctvom filmov priniesť študentom nové pohľady a poznatky, ktoré by si bez výučbového procesu azda ani nevšimli.

Výučba práva prostredníctvom filmov má aj svoje úskalia, resp. legitímne autorskoprávne očakávania. Kde inde, ak nie práve na právnickej fakulte by sa mal zákon dodržiavať. Autorský zákon prostredníctvom § 44 umožňuje používať audiovizuálne dielo vo vyučovacom procese na verejnej vysokej škole bez súhlasu autora audiovizuálneho diela ako aj výrobcu audiovizuálneho záznamu za podmienok stanovených v § 34 Autorského zákona. Nebolo by správne, aby za účelom výučby práva, sme na právnickej fakulte obchádzali zákon. Subjektívne práva konkrétnych osôb nemôžu byť podriadené cieľom vyučovacieho procesu, a už vonkoncom nie na pôde právnickej fakulty. Hodnotovo legálnosť výučby je prvoradým cieľom jej existencie, a to predovšetkým pokiaľ hovoríme o výučbe práva.

Použitá literatúra

ADAMOVÁ, Z., HAZUCHA, B.: Autorský zákon. Komentár. 1. vydanie. Bratislava: C.H. Beck, 2018, s. 1160

ADAMOV, N – ŠTEVČEK, M.: Audiovizuálne dielo a audiovizuálny záznam ako predmety právnej úpravy v autorských zákonoch štátov, In: Acta Iuridica Olomucensia. vol. 7, no. 1 (2012), s. 85-102.

ADAMOVÁ, Z. – ŠKREKO, A.: Autorské právo v školách. s. 56. E-kniha, Dostupné na: www.rirs.iedu.sk/Dokumenty/Autorske_pravo_na_skolach.pdf [2.3.2018].

BURDA, E.: Vzdelávanie právnikov klinickými formami – nadstavba či nevyhnutnosť?, Dostupné na: <http://www.projustice.sk/teoria-prava/vzdelavanie-pravnikov-klinickymi-formami-nadstavba-ci-nevyhnutnost>, [1.3.2018].

BURDOVÁ, K. – BURDA, E.: Letná škola a možnosti jej využitia v študijnom odbore právo, In: Inovácie pre moderné právnické vzdelávanie - cudzojazyčný študijný program a právne kliniky. - ISBN 978-80-7160-400-6. - Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015. - S. 90-106.

DAVID, I.: Právni poradna pro využití filmů ke vzdělávacím účelům, Dostupné na: <http://filmvychova.cz/cz/metodika/pravni-poradna/> [3.3.2018].

ČINÁTL, K. – PINKAS, J. a kol.: Dějiny ve filmu- Film ve výuce dějepisu. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014.

ILLÝOVÁ, Z – MÉSZÁROS, T.: Rozvoj klinického právneho vzdelávania na Právnickej fakulte UK v Bratislave. In: <https://comenius.flaw.uniba.sk/index.php/kategorie/politika-a-pravo/9-rozvoj-klinickeho-pravneho-vzdelavania-na-pravnickej-fakulte-uk-v-bratislave>, [1.3.2018].

KASINEC, R.: Teória práva na veľkom plátne, In: Inovácie pre moderné právnické vzdelávanie - cudzojazyčný študijný program a právne kliniky. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015, s. 66-79, ISBN 978-80-7160-400-6.

PORUBAN, A.: Bossnapping... všetko v poriadku (?), In: Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2014. Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7160-371-9. s. 224-231.

TURČAN, M.: Argumentácia ako prostriedok výučby na právnickej fakulte, Den právni teorie. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7369-2. s. 39-47 (Acta Universitatis Brunensis Iuridca ; no 485).

URBAN, M. - DRÁPAL, J.: Právo a film. Lze je propojit vo výuce práva na právnických fakultách. In: Jurisprudence 3/2016, s. 27-37.

ZWÖLFER, N.: Filmische Quellen und Darstellungen. In: GÜNTHER-ARNDT, Hilke (ed.): Geschichts-didaktik: Praxishandbuch für die Sekundarstufe I in II. Berlin 2011, s. 128., Prezaté z: ČINÁTL, K. – PINKAS, J. a kol.: Dějiny ve filmu : film ve výuce dějepisu. Praha : Ústav pro studium totalitních režimů, 2014, ISBN 978-80-87912-11-9.

Matej HORVAT: Nová právna úprava občianskych preukazov⁵¹

Abstrakt

Príspevok sa zaberá novou právnou úpravou občianskych preukazov, ktorá nadobudla účinnosť 1. decembra 2019. Za cieľ si kladie komparáciu právnej úpravy občianskych preukazov z roku 2006 s novou právnou úpravou a analýzu zmien, ktoré priniesla úprava z roku 2019. Poukazuje na spoločné právne inštitúty, ale najmä na nové právne inštitúty (napríklad občiansky preukaz bez podoby tváre, možnosť vydania občianskeho preukazu aj osobe mladšej ako 15 rokov), či vypustené povinnosti (odovzdanie občianskeho preukazu z dôvodu strany štátneho občianstva) a procesnoprávne súvislosti vydávania občianskych preukazov.

Abstract

This article focuses on new legal regulation on ID cards that came into effect on January 1st, 2019. Its aim is to compare legal regulation on ID cards from 2006 with new legal regulation from 2019 and changes that occurred in the legal regulation. It describes what stayed that same from the old legal regulation and analyses new legal institutes (e.g. issuing ID cards without face picture, or possibility of issuing ID card to a person younger than 15 years), revoking several duties (duty to submit ID card based on losing citizenship) and several new procedural rules governing issuing ID cards.

Kľúčové slová: občiansky preukaz, občiansky preukaz bez podoby tváre, zákon o občianskych preukazoch

Key words ID card, ID card without face picture, Act on ID Cards

VZOR CITÁCIE: HORVAT, M. : Nová právna úprava občianskych preukazov *In COMENIUS časopis*, 12/2019, Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, s. 26 – 35.

Autor:

doc. JUDr. Matej Horvat, PhD.
Katedra správneho a environmentálneho práva
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave,
Univerzita Komenského v Bratislave
Šafárikovo n. 6
811 00 Bratislava
Slovenská republika
matej.horvat@flaw.uniba.sk

⁵¹ Tento článok bol napísaný s podporou grantu udeleného Agentúrou na podporu výskumu a vývoja číslo APVV – 17-0403 Vplyv vzájomného uznávania prostriedkov elektronickej identifikácie na elektronicke služby verejnej správy a je súčasťou výskumnej úlohy

Úvod

Právna úprava občianskych preukazov spadá pod tzv. osobitnú časť správneho práva hmotného.¹ Tá zachytáva právne inštitúty, ktoré nie sú typické pre celú oblasť správneho práva (tzv. všeobecná časť), ale len pre niektoré z jeho úsekov.² Nejde tu preto o prierezové právne inštitúty, ktoré majú všeobecnú platnosť. Ide o právne inštitúty, ktoré sa vzťahujú na konkrétne úseky správneho práva, tzv. správy.³

Právnu úpravu občianskych preukazov zaraďujeme spolu s hlásením pobytu občanov Slovenskej republiky, cestovnými dokladmi, hlásením pobytu cudzincov a hlásením pobytu azylantov pod úsek evidencie obyvateľov.⁴ Úsek evidencie obyvateľov tvorí spolu s menom a priezviskom, matrikou, postupom pred uzavretím manželstva a štátnym občianstvom oblasť zabezpečenia osobného stavu obyvateľstva.⁵ Oblasť zabezpečenia osobného stavu obyvateľov tvorí spolu so zhromažďovaním a združovaním, územným a správnym usporiadaním Slovenskej republiky, štátnymi symbolmi a symbolmi miest a obcí, archívniectvom a ochranou pred požiarom tzv. vnútornú správu.⁶ Vnútorná správa tvorí práve už spomínanú jednu časť osobitnej časti správneho práva. Konkrétne sa zaraďuje pod správu administratívno-politickú.⁷ Okrem toho osobitnú časť správneho práva tvorí ešte časť hospodárska (napríklad správa živnostenského podnikania alebo správa dopravy), časť kultúrno-sociálna (napríklad správa kultúry alebo správa školstva) a ako samostatná časť sa javí aj správa ekologická (správa životného prostredia).

V tomto článku sa budem venovať právnej analýze občianskych preukazov v súvislosti s novou právnou úpravou tejto listiny (dokladu). Prvá časť príspevku bude venovaná krátkemu historickému exkurzu občianskych preukazov a ich vymedzeniu. Gro príspevku však bude tvoriť jeho druhá časť, v ktorej budú vymedzené najvýznamnejšie zmeny, ktoré priniesla nová právna úprava občianskych preukazov s účinnosťou od 1. decembra 2019.

1 História občianskych preukazov, vymedzenie pojmu občiansky preukaz a jeho funkcie

Terminologicky bol pojem občiansky preukaz v právnej úprave prvýkrát použitý až v roku 1948 prijatím zákona č. 198/1948 Zb. o občianskych preukazoch.⁸ Predchádzajúca právna úprava používala pojem občianska legitimácia (pozri vládne nariadenie č. 481/1919 Zb. z. a n.), ktorá však nevyžadovala obligatórny charakter tejto listiny.

Tieto doklady mali fakultatívny charakter, a to až do prijatia spomenutého zákona č. 198/1948 Zb., kedy sa čiastočne zmenila právna povaha občianskych preukazov z fakultatívnych dokladov na doklady obligatórneho charakteru,⁹ aj keď s určitými obmedzeniami. Všeobecnú povinnosť mať občiansky preukaz bez rozdielu pre všetkých

¹ Pozri ŠKULTÉTY, P. a kol. *Správne právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. Šamorín : Heuréka, 2002, s. 191.

² Pozri VRABKO, M. a kol. *Správne právo hmotné. Všeobecná časť*. Bratislava : C. H. Beck, 2018, s. 39.

³ HORVAT, M. In CEPEK, B. a kol. *Správne právo hmotné. Všeobecná časť*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, s. 96.

⁴ CEPEK, B. a kol. *Správne právo hmotné. Osobitná časť*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, s. 44.

⁵ ŠKULTÉTY, P. a kol. *Správne právo hmotné. Osobitná časť*. Bratislava : VO PraF UK, 2006, s. 16.

⁶ SOBIHARD, J. a kol. *Správne právo. Osobitná časť*. Žilina : Eurokódex, 2010, s. 45.

⁷ VRABKO, M. a kol. *Správne právo hmotné. Osobitná časť*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, s. 21.

⁸ HAŠANOVÁ, J., BALGA, J., ANDOROVÁ, P., DUDOR, L. *Policajná správa*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2018, s. 154.

⁹ GÁBRIŠ, T. In BOBEK, M., MOLEK, P., ŠIMÍČEK, V. (eds.) *Komunistické právo v Československu. Kapitoly v dějin bezpráví*. Brno : Masarykova univerzita, 2009, s. 150-151.

občanov Československej republiky, ktorí majú na jej území pobyt a dovŕšili vek 15 rokov, zaviedlo až vládne nariadenie č. 61/1953 Zb. v § 1.¹⁰

Predmetné vládne nariadenie bolo zrušené zákonom č. 75/1957 Zb. o občianskych preukazoch. Tento zákon bol platný a účinný až do vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Od vzniku Slovenskej republiky boli do dnešného dňa prijaté tri právne úpravy občianskych preukazov, a to zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 162/1993 Z. z. o občianskych preukazoch, zákon č. 224/2006 Z. z. o občianskych preukazoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon 2006“) a zákon č. 395/2019 Z. z. o občianskych preukazoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 395/2019 Z. z. o občianskych preukazoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon 2019“) predstavuje najnovšiu právnu úpravu občianskych preukazov na našom území. Tento zákon bol Národnou radou Slovenskej republiky prijatý 28. októbra 2019, vyhlásený v Zbierke zákonov bol 27. novembra 2019 a účinnosť nadobudol 1. decembra 2019.

Ak porovnáme právnu úpravu z roku 2006 so súčasnou právnou úpravou, potom zistíme, že definícia pojmu občiansky preukaz doznala určitých zmien, aj keď možno konštatovať, že ide o zmeny viac-menej kozmetického charakteru. Podľa zákona 2019 je občiansky preukaz verejná listina, ktorou štátny občan Slovenskej republiky (ďalej len „občan“) preukazuje svoju totožnosť, štátne občianstvo Slovenskej republiky (ďalej len „štátne občianstvo“) a ďalšie údaje uvedené v občianskom preukaze. Občiansky preukaz je majetkom Slovenskej republiky. Podľa právnej úpravy zákona 2006 je občiansky preukaz verejná listina, ktorou občan preukazuje svoju totožnosť, štátne občianstvo a ďalšie údaje uvedené v občianskom preukaze podľa tohto zákona.

Spoločným znakom oboch právnych úprav je, že občiansky preukaz je verejná listina. Právna teória uvádza, že podľa pôvodu rozoznávame listiny verejné a listiny súkromné. Verejnými listinami rozumieme listiny vydané príslušnými štátnymi orgánmi v rámci pôsobnosti a v predpísanej forme. Všetky ostatné listiny sú súkromnými listinami. Rozdiel medzi verejnou listinou a súkromnou listinou spočíva v jej preukaznej sile. Pre verejné listiny platí prezumpcia správnosti. V týchto prípadoch platí, že pokiaľ nie je úradne preukázaný opak, obsah verejnej listiny sa považuje za správny,¹¹ pravý a zákonný.¹² Pri súkromnej listine sa skúma jej pravdivosť i pravosť. Pochybnosti o pravosti listiny sa musia v konaní vždy odstrániť.¹³

Predmetné vymedzenie preberá aj právna úprava, keďže podľa § 205 Civilného sporového poriadku verejné listiny sú listiny vydané orgánmi verejnej moci v medziach ich právomoci, ako aj listiny, ktoré sú osobitným predpisom vyhlásené za verejné, potvrdzujú pravdivosť toho, čo sa v nich osvedčuje alebo potvrdzuje, ak nie je dokázaný opak.

Okrem spomenutej prezumpcie správnosti sa verejným listinám priznáva aj vyšší stupeň právnej ochrany, pretože falšovanie a pozmeňovanie verejnej listiny je trestným činom podľa § 352 Trestného zákona.¹⁴

¹⁰ HAŠANOVÁ, J., BALGA, J., ANDOROVÁ, P., DUDOR, L. *Policijná správa*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2018, s. 155.

¹¹ SOBIHARD, J. *Správny poriadok. Komentár*. Bratislava : Iura Edition, 2007, s. 154-155.

¹² VRABKO, M. a kol. *Správne právo procesné. Všeobecná časť*. Bratislava : C. H. Beck, 2019, s. 114.

¹³ KOŠTICAROVÁ, S. *Správny poriadok. Komentár*. Šamorín : Heuréka, 2013, s. 185.

¹⁴ Porovnaj HAŠANOVÁ, J., BALGA, J., ANDOROVÁ, P., DUDOR, L. *Policijná správa*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2018, s. 155.

K spoločným znakom pôvodnej a súčasnej úpravy taktiež patrí, ktoré údaje sa občianskym preukazom preukazujú – ide o totožnosť, štátne občianstvo a prípadne ďalšie údaje.

Totožnosť predstavuje individualitu fyzickej osoby zistenú jej úradnými osobnými údajmi. V zásade sa totožnosťou má na mysli meno a priezvisko osoby spolu s ďalšími údajmi, ktoré zabezpečujú jej nezameniteľnosť. K totožnosti osoby preto treba priradiť aj údaje, ako sú rodné priezvisko občana, deň, mesiac, rok a miesto narodenia občana a rodné číslo občana.

Občianskym preukazom preukazuje občan aj svoje štátne občianstvo. Pre úplnosť treba uviesť, že občianstvo možno preukázať aj ďalšími dokladmi ako napríklad cestovným dokladom,¹⁵ osvedčením o štátnom občianstve Slovenskej republiky alebo potvrdením o štátnom občianstve.¹⁶ Vo všetkých prípadoch platí, že musí ísť o platné doklady.

Z definície občianskeho preukazu vyplýva, že občiansky preukaz obsahuje aj tzv. ďalšie údaje. Pôvodný zákon upravoval, že ide o údaje uvedené v občianskom preukaze podľa tohto zákona, súčasný zákon ustanovuje, že ide o uvedené v občianskom preukaze. Ide o drobnú terminologickú zmenu, ktorá vyplýva z toho, že niektoré údaje môžu byť zapísané aj na základe iného zákona, resp. postupov podľa osobitných predpisov – príkladom môže byť rozhodnutie o obmedzení spôsobilosti na právne úkony podľa Civilného mimosporového poriadku alebo trest zákazu pobytu podľa Trestného zákona.

Zákon 2019 okrem obligatórných údajov¹⁷ umožňuje na občianskom preukaze uvedenie aj fakultatívnych údajov, a to na základe žiadosti občana. Ide o skratky titulov, krvnú skupinu, závažné choroby a údaje o ťažkom zdravotnom postihnutí občana.^{18, 19}

Na základe uvedeného rozboru možno zosumarizovať základné funkcie občianskeho preukazu. Občiansky preukaz slúži predovšetkým vo vnútroštátnych vzťahoch, teda v styku so slovenskými orgánmi verejnej moci a správy, ale aj s inými národnými inštitúciami na nasledovné účely:

- a) na preukazovanie totožnosti,
- b) na preukazovanie štátneho občianstva,
- c) na preukazovanie ďalších údajov uvedených v občianskom preukaze,
- d) na autentifikáciu a identifikáciu občanov pri elektronickej komunikácii s informačnými systémami orgánov verejnej správy alebo s inými fyzickými osobami alebo právnickými osobami.²⁰

¹⁵ Pozri § 4 ods. 1 zákona č. 647/2007 Z. z. o cestovných dokladoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Tu treba poukázať na rozpor s textom § 9a zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky, ktorý ustanovuje, že štátne občianstvo Slovenskej republiky sa preukazuje platným cestovným pasom; pojmy cestovný doklad a cestovný pas však nie sú totožné, pojem cestovný doklad je širším pojmom. Som toho názoru, že v tomto prípade by malo dôjsť k novelizácii zákona o cestovných dokladoch, ktorý by mal rešpektovať textáciu zákona o štátnom občianstve Slovenskej republiky.

¹⁶ § 9a zákona NR SR č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky.

¹⁷ T. j. údaje, ktoré musia byť uvedené na občianskom preukaze – pozri 3 ods. 1 zákona 2019.

¹⁸ Pozri bližšie § 3 ods. 7 zákona 2019.

¹⁹ Údaj o ťažkom zdravotnom postihnutí je novinkou zákona 2019; môže ísť napríklad o údaj, že osoba je hluchá alebo slepá a je odkázaná na sprievodcu.

²⁰ HAŠANOVÁ, J., BALGA, J., ANDOROVÁ, P., DUDOR, L. *Policijná správa*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2018, s. 156.

2 Novinky v právnej úprave občianskych preukazov

V nasledujúcej časti článku sa zameriam na ustanovenia zákona 2019, ktoré doznali najväčších zmien oproti právnej úprave zákona 2006. Pre úplnosť však uvediem aspoň demonštratívny výpočet tých pravidiel, ktoré ostali totožné aj v novej právnej úprave. Ide napríklad o:

- povinnosť byť držiteľom²¹ občianskeho preukazu pre občanov Slovenskej republiky starších ako 15 rokov s trvalým pobytom na našom území,
- podávanie žiadosti o vydanie občianskeho preukazu na ktoromkoľvek oddelení dokladov, ako aj z niektorých dôvodov prostredníctvom portálu ministerstva vnútra,
- údaje, ktoré sa do občianskeho preukazu povinne zapisujú a údaje, ktoré si doňho môže dať občan zapísať,
- časová platnosť 10 rokov,
- elektronický čip so 6-miestnym bezpečnostným osobným kódom,
- doručovanie a preberanie občianskych preukazov,
- oslobodenie od správneho poplatku za vydanie občianskeho preukazu pri jeho prvom vydaní po dovŕšení veku 15 rokov a každom následnom vydaní z dôvodu uplynutia jeho platnosti, pri násilnom zmocnení sa občianskeho preukazu, vydanie občianskeho preukazu pre občanov starších ako 60 rokov, resp. pre držiteľov preukazu s ťažkým zdravotným postihnutím.²²

Prejdime preto k zmenám, ktoré sa udiali v právnej úprave.

V prvom rade treba uviesť, že základným dôvodom prijatia novej právnej úpravy bola skutočnosť, že občiansky preukaz bude slúžiť ako jediný doklad na prístup do zdravotnej dokumentácie z elektronickej zdravotníckej knižky podľa zákona č. 153/2013 Z. z. o národnom zdravotníckom informačnom systéme (tzv. e-Zdravie). Iný spôsob prihlásenia sa do tohto systému od 1. januára 2022 nebude možný. Z daného dôvodu je nevyhnutné zabezpečiť, aby ku koncu roka 2021 malo občiansky preukaz s čipom čo najväčšie množstvo občanov Slovenskej republiky. V súčasnosti takýto občiansky preukaz nemajú najmä dve skupiny občanov, a to osoby mladšie ako 15 rokov (tie podľa zákona 2006 nemali právny nárok na vydanie občianskeho preukazu) a osoby staršie ako 65 rokov²³ (podľa zákona 2006 v znení zákona č. 8/2009 Z. z. účinného do 30. júna 2012 sa občanom starším ako 60 rokov sa vydával občiansky preukaz s neobmedzenou dobou platnosti s tým, že podľa právnej úpravy aj po 1. júli 2012 platilo, že občianske preukazy, ktoré boli vydané s neobmedzenou dobou platnosti, zostali v platnosti aj po 1. júli 2012, a to s neobmedzenou dobou platnosti).

²¹ Majiteľom občianskeho preukazu (aj občianskeho preukazu bez podoby tváre) je Slovenská republika. Toto ustanovenie je novým ustanovením zákona 2019, ktoré právna úprava 2006 neobsahovala, avšak vyplývala z kontextu zákona 2006. To vyplývalo najmä z textácie zákona 2006 (a ktorú zachoval aj text zákona 2019), keď hovorila o „držiteľovi“ občianskeho preukazu a nie o „majiteľovi“ občianskeho preukazu.

²² Pozri MINV.SK. *Parlament schválil nový zákon o občianskych preukazoch*. Dostupné na internete: <<https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=parlament-schvalil-novy-zakon-o-obcianskych-preukazoch>>, cit. 2019-12-10.

²³ Porovnaj dôvodovú správu k zákonu 2019, s. 1. Dostupné na internete: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=470022>>, cit. 2019-12-10.

Táto skutočnosť viedla zákonodarcu k tomu, že zaviedol nový druh občianskeho preukazu, a to občiansky preukaz bez podoby tváre. Ide o doklad, ktorým sa občan autentifikuje pri prihlasovaní do elektronických služieb a obsahuje takmer všetky údaje, ktoré sa vedú na občianskom preukaze s výnimkou adresy trvalého pobytu alebo miesta jeho pobytu v zahraničí, podoby tváre, podpisu a miesta vydania občianskeho preukazu.

Na občiansky preukaz bez podoby tváre nemožno zapísať fakultatívne údaje.

Občiansky preukaz bez podoby tváre nie je verejnou listinou.

Zákon 2019 zakotvuje povinnosť vydať občiansky preukaz bez podoby tváre občanovi mladšiemu ako 15 rokov s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky pri narodení alebo pri udelení štátneho občianstva, občanovi mladšiemu ako 15 rokov, ktorý sa prihlásil na trvalý pobyt na území Slovenskej republiky a občanovi staršiemu ako 65 rokov s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky, ktorý nie je držiteľom občianskeho preukazu s elektronickým čipom.^{24, 25} Občiansky preukaz bez podoby tváre sa teda vydáva obligatórne a *ex lege*. Vecne príslušným orgánom na vydanie tohto dokladu je Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, ktoré ho vydáva z úradnej povinnosti,²⁶ a to na základe údajov z registra fyzických osôb.²⁷

Doba platnosti občianskeho preukazu bez podoby tváre je 15 rokov. Najčastejšie doba jeho platnosti preto uplynie spolu s dovŕšením 15. roku veku fyzickej osoby, kedy tejto fyzickej osobe vzniká povinnosť požiadať o vydanie „klasického“ občianskeho preukazu. Doba platnosti 15 rokov platí aj v prípade, ak došlo k vydaniu občianskeho preukazu na žiadosť (napríklad z dôvodu jeho straty) alebo ak došlo k udeleniu štátneho občianstva osobe mladšej ako 15 rokov (t. j. prípady vymedzené v predchádzajúcom odseku).

Občiansky preukaz bez podoby tváre sa zasiela na adresu trvalého pobytu, t. j. nie je nevyhnutné osobne sa dostaviť na jeho prevzatie, čo možno hodnotiť pozitívne najmä vo vzťahu k osobám starším ako 65 rokov.

Novinkou zákona 2019 je možnosť vydania občianskeho preukazu (t. j. aj s podobou tváre, „klasický“ občiansky preukaz) aj osobe mladšej ako 15 rokov. O tento občiansky preukaz môže požiadať (najmä) zákonný zástupca občana, pričom ako výhoda sa javí, že tento „klasický“ občiansky preukaz bude môcť byť využitý aj na cestovné účely (na vycestovanie) do krajín, ktoré občiansky preukaz uznávajú ako cestovný doklad.²⁸

V prípade občianskeho preukazu naďalej platí, že ak bol vydaný občanovi staršiemu ako 15 rokov, jeho doba platnosti je desať rokov. Ak však ide o občiansky preukaz občana mladšieho ako 15 rokov, zákon 2019 zavádza pre tento občiansky preukaz kratšiu dobu platnosti, ktorá súvisí najmä s tým, že týmto osobám sa v tomto veku výrazne mení podoba

²⁴ Pozri § 13 ods. 2 a 19 ods. 3 zákona 2019.

²⁵ Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky odhaduje, že táto úprava sa dotkne približne 855 000 osôb mladších ako 15 rokov a približne 510 000 osôb starších ako 65 rokov; porovnaj dôvodovú správu k zákonu 2019, s. 15. Dostupné na internete: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=470022>>, cit. 2019-12-10.

²⁶ Občiansky preukaz bez podoby tváre možno vydať aj na základe žiadosti (najmä zákonného zástupcu), a to z dôvodu straty alebo odcudzenia občianskeho preukazu bez podoby tváre, zmeny údajov uvedeného v občianskom preukaze bez podoby tváre alebo nefunkčnosti elektronického čipu.

²⁷ § 23a a nasl. zákona 253/1998 Z. z. o hlásení pobytu občanov Slovenskej republiky a registri obyvateľov Slovenskej republiky.

²⁸ Ide o členské štáty Európskej únie, ďalej Island, Lichtenštajnsko, Nórsko, Švajčiarsko, Čiernu Horu, Bosnu a Hercegovinu, Severomacedónsku republiku, Srbsko, Albánsko, Gruzínsko, Moldavsko a Gibraltár; MZV.SK *Kam môžete cestovať iba s občianskym preukazom*. Dostupné na internete: <https://www.mzv.sk/cestovanie_a_konzularne_info/cestovne_doklady_a_viza-kam_mozete_cestovat_iba_s_obcianskym_preukazom>, cit. 2019-12-10.

tváre. Zákon 2019 upravuje dobu platnosti občianskeho preukazu jednotne s dobou platnosti cestovného pasu osôb mladších ako 15 rokov,²⁹ a to nasledovne. Ak ide o občana mladšieho ako 15 rokov, doba platnosti občianskeho preukazu je päť rokov a ak ide o občana mladšieho ako šesť rokov, doba platnosti je dva roky.

Správny poplatok za vydanie občianskeho preukazu je 4,50 eur, čo je nižší poplatok než sa platí za vydanie cestovného pasu.³⁰ Tento krok možno vnímať pozitívne, keďže týmto spôsobom sa motivujú občania Slovenskej republiky, aby boli držiteľmi občianskeho preukazu s čipom, ktorý možno použiť na účely elektronickej komunikácie s orgánmi verejnej moci.

Pre osoby staršie ako 65 rokov platí, že ak majú občiansky preukaz vydaný s neobmedzenou dobou platnosti, tieto preukazy zostávajú v platnosti aj naďalej a s neobmedzenou dobou platnosti (t. j. aj za účinnosti zákona 2019). Nič však nebráni tomu, aby si aj osoba staršia ako 65 rokov požiadala o vydanie občianskeho preukazu s podobou tváre; v takom prípade bude platiť, že doba platnosti občianskeho preukazu je desať rokov.

Pre úplnosť si dovoľím poznamenať, že zákon 2019 nevylučuje, aby jedna osoba súbežne nemohla byť držiteľom občianskeho preukazu a zároveň občianskeho preukazu bez podoby tváre.

Zákon 2019 už nerozoznáva režim vydávania prvého občianskeho preukazu a nového občianskeho preukazu.³¹

Z hmotnoprávneho hľadiska treba ešte poukázať na tú skutočnosť, že v zákone 2019 vypadla povinnosť odovzdať neodkladne občiansky preukaz okresnému riaditeľstvu alebo zastupiteľskému úradu, ak občan stratil štátne občianstvo alebo ukončil trvalý pobyt na území Slovenskej republiky. Nedodržanie tejto povinnosti bolo možné sankcionovať pokutou do výšky 165 eur.³² Táto právna úprava bola predmetom aj súdneho prieskumu, kde správne súdy posudzovali na základe námietky žalobcu, ktorému bola uložená pokuta za tento priestupok, že daná povinnosť sa vzťahuje len na občanov Slovenskej republiky. Žalobca tvrdil, že nadobudnutím občianstva cudzieho štátneho občianstva na základe svojho prejavu vôle *ex lege* prestal byť povinným subjektom podľa zákona 2006, a preto sa na neho daná povinnosť zákona 2006 nevzťahuje. Tento výklad správne súdy odmietli.³³

Podľa súčasného zákona 2019 tak platí, že ak nedošlo k odovzdaniu občianskeho preukazu, tento sa eviduje ako odcudzený a tento občiansky preukaz je preto neplatný.

Z procesnoprávneho hľadiska treba uviesť, že zmenu doznalo ustanovenie zákona o príslušnosti na podanie žiadosti o vydanie občianskeho preukazu a jeho následné vydanie. Podľa zákona 2019 ide o útvar Policajného zboru príslušný na vydávanie občianskych preukazov, zatiaľ čo zákon 2006 za vecne príslušný orgán označoval okresné riaditeľstvo Policajného zboru. Podľa dôvodovej správy k zákonu 2019 ide o všeobecnejšiu definíciu útvaru

²⁹ Pozri § 8 ods. 3 zákona č. 647/2007 Z. z. o cestovných dokladoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

³⁰ Cestovný pas dieťaťa do 6 rokov – poplatok 8 eur, cestovný pas dieťaťa od 6 do 16 rokov – poplatok 13 eur.

³¹ Pozri HAŠANOVÁ, J. *Správne právo. Všeobecná a osobitná časť*. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2011, s. 163.

³² Pozri § 11 ods. 1 písm. h) zákona 2006 v spojení s § 14 ods. 1 písm. h) a ods. 2 zákona 2006.

³³ Pozri rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 5Sžo/5/2016 z 19. októbra 2017.

vydávajúceho občianske preukazy, čím bude možné flexibilnejšie riešiť organizačnú štruktúru oddelení dokladov.³⁴

Pre úplnosť ešte dodám, že aj podľa zákona 2019 sa na postup štátnych orgánov a na ich úkony vykonávané podľa tohto zákona nevzťahuje správny poriadok (§ 18 ods. 1 zákona 2019).

K ďalším významným zmenám oproti zákonu 2006 možno ešte zaradiť aj tieto ďalšie zmeny:

- na zastupiteľskom úrade Slovenskej republiky v zahraničí bude možné podať žiadosť o vydanie občianskeho preukazu z akéhokoľvek dôvodu (v súčasnosti je to možné len z dôvodu straty, odcudzenia, poškodenia občianskeho preukazu alebo zmeny mena/priezviska občana),
- potvrdenie o občianskom preukaze bude možné vydať aj pozostalému, ktorý vybavuje pohreb,
- ak najskôr 180 dní pred uplynutím platnosti občianskeho preukazu občan požiadava o vydanie nového občianskeho preukazu a bude chcieť zároveň zapísať alebo zmeniť iný údaj, občiansky preukaz sa mu vydá bezplatne (bezplatné vydávanie občianskeho preukazu z dôvodu uplynutia jeho platnosti je v súčasnosti možné len, ak sa zároveň nedopĺňajú alebo nemenia iné údaje),
- oslobodenie od správneho poplatku pri výmene občianskeho preukazu bez čipu za občiansky preukaz s čipom (v súčasnosti to je za poplatok 4.50 eur),
- vypúšťa sa zvýšený správny poplatok (33 eur) za vydanie občianskeho preukazu ako náhrady za stratený, zničený, odcudzený alebo poškodený v priebehu dvoch po sebe nasledujúcich rokov (za vydanie občianskeho preukazu z dôvodu straty alebo odcudzenia bude správny poplatok 9 eur, ak pôjde o občiansky preukaz občana do 15 rokov, t. j. so skrátenou platnosťou, a poplatok 16,50 eur, ak pôjde o občiansky preukaz so štandardnou platnosťou na desať rokov),
- občan pri odhlásení z trvalého pobytu na území SR bude musieť odovzdať občiansky preukaz priamo na ohlasovni (v súčasnosti ho musí ísť odovzdať na príslušný útvar Policajného zboru).³⁵

Záver

Právna úprava občianskych preukazov nie je v našom právnom poriadku žiadnou novinkou. Zákon 2019 je tretím v poradí za dobu existencie samostatnej Slovenskej republiky. Zásadne možno konštatovať, že jednotlivé právne úpravy viac či menej predstavovali čoraz komplexnejšiu právnu úpravu tohto dokladu. Výnimkou nie je ani úprava z roku 2019, ktorú možno hodnotiť za najkomplexnejšiu.

Z hľadiska novínok upravuje tento zákon predovšetkým nový typ občianskeho preukazu, a to občiansky preukaz bez podoby tváre, ktorého zavedenie do praxe si vyžiadala

³⁴ Dôvodová správa k zákonu 2019, s. 18. Dostupné na internete: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=470022>>, cit. 2019-12-10.

³⁵ MINV.SK. *Parlament schválil nový zákon o občianskych preukazoch*. Dostupné na internete: <<https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=parlament-schvalil-novy-zakon-o-obcianskych-preukazoch>>, cit. 2019-12-10.

nevyhnutnosť umožniť elektronicky sa prihlásiť do systému e-Zdravie všetkým občanom Slovenskej republiky, a to do konca roka 2021.

Okrem toho sa po prvýkrát umožňuje vydanie občianskeho preukazu aj osobám mladším ako 15 rokov, čo možno pozitívne vnímať najmä s ohľadom na možnosti využitia občianskeho preukazu ako cestovného dokladu.

Viacere zmeny, ktoré prináša zákon 2019, sú zmenami, ktoré si vyžiadala práva prax, pričom aj tie možno hodnotiť pozitívne.

Celkovo možno uviesť, že nová právna úprava občianskych preukazov je pozitívnou zmenou, pričom túto pozitívnu zmenu treba vnímať aj prostredníctvom postupného rozširovania poskytovania elektronických služieb verejnej správy, kde je predpoklad, že od roku 2022 budú mať všetci občania Slovenskej republiky občiansky preukaz s čipom, teda budú mať základný predpoklad na využívanie elektronických služieb verejnej správy. Pevne verím, že nová právna úprava prispeje k rozšíreniu využívania elektronických služieb verejnej správy občanmi Slovenskej republiky.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

Knižné publikácie

- CEPEK, B. a kol. *Správne právo hmotné. Osobitná časť*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017,
CEPEK, B. a kol. *Správne právo hmotné. Všeobecná časť*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018,
HAŠANOVÁ, J., BALGA, J., ANDOROVÁ, P., DUDOR, L. *Polícijná správa*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2018,
HAŠANOVÁ, J. *Správne právo. Všeobecná a osobitná časť*. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2011,
KOŠIČIAROVÁ, S. *Správny poriadok. Komentár*. Šamorín : Heuréka, 2013,
SOBIHARD, J. a kol. *Správne právo. Osobitná časť*. Žilina : Eurokódex, 2010,
SOBIHARD, J. *Správny poriadok. Komentár*. Bratislava : Iura Edition, 2007,
ŠKULTÉTY, P. a kol. *Správne právo hmotné. Osobitná časť*. Bratislava : VO PraF UK, 2006,
ŠKULTÉTY, P. a kol. *Správne právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. Šamorín : Heuréka, 2002,
VRABKO, M. a kol. *Správne právo hmotné. Osobitná časť*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017,
VRABKO, M. a kol. *Správne právo hmotné. Všeobecná časť*. Bratislava : C. H. Beck, 2018,
VRABKO, M. a kol. *Správne právo procesné. Všeobecná časť*. Bratislava : C. H. Beck, 2019.

Periodiká a zborníky

- BOBEK, M., MOLEK, P., ŠIMÍČEK, V. (eds.) *Komunistické právo v Československu. Kapitoly v dejin bezpráví*. Brno : Masarykova univerzita, 2009.

Právne predpisy Slovenskej republiky

- zákon č. 224/2006 Z. z. o občianskych preukazoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
zákon č. 395/2019 Z. z. o občianskych preukazoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov,

zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky,

zákon č. 253/1998 Z. z. o hlásení pobytu občanov Slovenskej republiky a registri obyvateľov Slovenskej republiky,

zákon č. 647/2007 Z. z. o cestovných dokladoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov,

zákon č. 153/2013 Z. z. o národnom zdravotníckom informačnom systéme.

Webové zdroje a navštívené webové stránky

Dôvodová správa k zákonu 2019. Dostupné na internete: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=470022>>, cit. 2019-12-10,

MINV.SK. Parlament schválil nový zákon o občianskych preukazoch. Dostupné na internete: <<https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=parlament-schvalil-novy-zakon-o-obcianskych-preukazoch>>, cit. 2019-12-10,

MZV.SK Kam môžete cestovať iba s občianskym preukazom. Dostupné na internete: <https://www.mzv.sk/cestovanie_a_konzularne_info/cestovne_doklady_a_viza-kam_mozete_cestovat_iba_s_obcianskym_preukazom>, cit. 2019-12-10.

Barbora GRAMBLIČKOVÁ – Matej KAČALJAK: Ako (ne)platiť dane v 21. storočí?

Abstrakt

Autori sa v článku venujú otázkam výberu daní, ktorý stále stojí na tzv. systéme autoaplikácie a je závislý od údajov získaných od daňovníka prostredníctvom rôznych priznaní a hlásení. Autori v článku predostierajú niekoľko možností, ako správu daní zefektívňovať v ére digitalizácie. Zároveň sa v článku autori zaoberajú analýzou spoločností s vysokými daňovými nedoplatkami na ktoré boli v auguste 2019 vyhlásené konkurzy. Na týchto spoločnostiach autori prezentujú negatívne fázy spoločností, ako sú napríklad mŕtve spoločnosti, „zombie“ spoločnosti a kopáči hrobov, a venujú sa nástrojom obchodného a konkurzného práva na zmiernenie ich nepriaznivých následkov nielen v podnikateľskom prostredí. Následne sa zaoberajú identifikáciou „nezdravých“ spoločností a neutralizovaníu ich negatívneho (daňového) dopadu ex ante s pomocou údajov dostupných v súčasnosti štátu.

Abstract

The article deals with the tax collection, which still stands on the so-called self assessment system and is dependent on data received from the taxpayer through various tax returns and tax reports. In the article, the authors present several possibilities how to make tax administration more effective in the era of digitization. At the same time, the article deals with the analysis of companies with high tax arrears on which bankruptcy was declared in August 2019. On the example of these companies, the authors present negative phases of companies such as dead companies, zombie companies and corporate gravediggers, and deal with the instruments of commercial and bankruptcy law to mitigate their adverse effects (not only) on the business environment. Subsequently, the authors deal with the identification of "unhealthy" companies and neutralizing their negative (tax) impacts through ex ante instruments by using data available to state.

Kľúčové slová: Výber daní, daňový nedoplatok, mŕtve spoločnosti, „zombie“ spoločnosti, kopáči hrobov, digitalizácia

Key words Tax collection, tax arrears, dead companies, zombie companies and corporate gravediggers, digitalization

VZOR CITÁCIE: GRAMBLIČKOVÁ, B. – KAČALJAK, M. : Ako (ne)platiť dane v 21. storočí? *In COMENIUS časopis, 12/2019, Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, s. 36 – 45.*

Autori:

JUDr. Barbora Grambličková, PhD.
Katedra obchodného a hospodárskeho práva
Právnická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave
Šafárikovo n. 6
811 00 Bratislava
Slovenská republika
barbora.czokolyova@flaw.uniba.sk

doc. JUDr. Matej Kačaljajak, PhD
Katedra finančného práva
Právnická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave
Šafárikovo n. 6
811 00 Bratislava
Slovenská republika
matej.kacaljajak@flaw.uniba.sk

Úvod

Dovolíme si začať už sprofanovaným výrokom, že „*istí si môžeme byť len smrťou a daňami.*“¹ Môžeme tiež pohodlne pokračovať tézou, že záujmy štátu a daňovníkov sú v otázke výberu daní úplne protichodné a je možné rozumne predpokladať, že racionálne konajúci daňovník bude vždy konať tak, aby svoju daňovú povinnosť minimalizoval.

Predmetom tohto článku je zhrnutie procesných východísk spojených s výberom daní v súčasnosti a s tým spojených rizík.

Následne budeme venovať priestor zhrnutiu nových okolností a potenciálu, ktoré prinášajú digitálne technológie a fenomén tzv. veľkých dát.

Napokon tieto rozvieme na vybraných príkladoch, pričom osobitný akcent budeme venovať fenoménu "nezdravých" spoločností.

1. Výber daní závislý na údajoch získaných od daňovníka

Vo vyššie uvedenom kontexte protichodných záujmov štátu a daňovníka (ktoré je v zásade možné považovať za axiómu) je tak pomerne pozoruhodné, že vo väčšine svetových štátov model výberu daní stále stojí na tzv. systéme autoaplikácie², resp. v širšom zmysle, väčšina krajín sa stále spolieha na údaje získané od daňovníka prostredníctvom rôznych priznaní a hlásení.³

S tým sú pochopiteľne spojené viaceré komplikácie.

1. V odbornej literatúre už je viac menej ustálený ekonomický model správania sa racionálneho daňovníka vyhýbajúceho sa plateniu daní.⁴ Ten je možné zjednodušiť formulovať tak, že daňovník bude mať motiváciu páchať daňový únik, ak nebude kombinácia rizika odhalenia a vysokej sankcie taká, že sa mu to „neoplatí“.
2. Z hľadiska sankcií je slovenské právne prostredie menším svetovým unikátom, keď v stručnosti vedie k tomu, že Al Capone by nebol odsúdený, ak by mal byť súdený podľa slovenských predpisov trestného práva.⁵
3. Otázkou na ďalšie skúmanie tiež ostáva, či ostávajúce (nie trestnoprávne) sankcie (najmä pokuty počítané percentom z dorubenej dane a prípadne úroku z omeškania pri dodatočnej dobrovoľnej úprave daňovej povinnosti) sú nastavené tak, aby prípadného páchatel'a motivovali si riadne splniť svoju daňovú povinnosť hoci aj dodatočne (na prvý pohľad sa ponúka odpoveď „skôr nie“).

¹ FRANKLIN, B.: *Letter to Jean Baptiste Leroy*, Philadelphia, 1789 [Online] https://archive.org/stream/writingsofbenjam10franuoft/writingsofbenjam10franuoft_djvu.txt

² MRKÝVKA, P.: *Determinace a diverzifikace finančního práva*, Brno: Masarykova Univerzita, 2012, s. 72.

³ EVANS, CH. ET AL. (eds.): *Improving Tax Compliance in a Globalised World*. Amsterdam: IBFD, 2018.

⁴ ALLINGHAM, M. G. - SANDMO, A.: *Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis*. In *Journal of Public Economy*, 1972, roč. 1 č. 3/4, s. 323-338; ANDREONI, J. - ERARD, B. - FEINSTEIN, J.: *Tax compliance*. In *Journal of economic literature*, 1998, roč. 36 č. 2, s. 818-860; SLEMROD, J.: *Cheating ourselves: The economics of tax evasion*. In *Journal of Economic Perspectives*, 2007, roč. 21 č. 1, s. 25-48. V slovenskom právnom prostredí veľmi pekne rozpracovali tézu o platení daní ako hre autori Štrkolec a Sábó, SÁBO, J. - ŠTRKOLEC, M.: *Autoaplikácia v daňovom práve (aj) ako hra o úhradu dane*. In *Právo, obchod, ekonomika VI.: zborník príspevkov z vedeckej konferencie: 26. - 28. októbra 2016, Vysoké Tatry*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2016, s. 541 – 550.

⁵ KAČALJAK, M.: *Tackling Illegal Activities Through Tax Law—Al Capone Case Study*. In *DANUBE: Law and Economics Review*, roč. 6 č. 1, 2015, s. 47-56.

4. Z hľadiska potenciálnej detekcie sa treba pozrieť tiež na niekoľko čísel. Napríklad v roku 2018 vykonali daňové úrady na Slovensku spolu 1.436 kontrol na daň z príjmov právnickej osoby a 760 kontrol na daň z príjmov fyzickej osoby.⁶ Súčasne, v registri organizácií bolo k 31.12.2018 zaznamenaných spolu 116.681 obchodných spoločností a družstiev a 187.053 fyzických osôb – podnikateľov.⁷ To v praxi znamená, že ak by mal byť každý subjekt odkontrolovaný aspoň raz, pri dani z príjmov právnických osôb by na neho vyšiel rad raz za každých 81 rokov a pri dani z príjmov fyzických osôb raz za každých 246 rokov.

Ako je vidno z vyššie uvedeného, orgány finančnej správy majú pred sebou pomerne neľahkú úlohu pôsobenia na daňovníkov, aby si čo najviac z nich plnilo svoje povinnosti riadne a dobrovoľne.

2. Éra digitalizácie a efektívna správa daní

V ére digitalizácie však existuje niekoľko možností, ako správu daní zefektívňovať, napríklad:

- A. **využitie dát od tretích strán** – S rozmachom platobných služieb v uplynulých rokoch môžu finančné správy pracovať s predpokladom, že na väčšinu transakcií bude existovať digitálna stopa v podobe prevodu z účtu na účet. Aj v dôsledku rôznych cielených opatrení je možné bezpečne konštatovať, že „doba kešu“ pomaly končí.⁸ Dáta získané od finančných sprostredkovateľov však nemusia nevyhnutne slúžiť výlučne na overovanie správnosti priznaní podaných daňovníkom.⁹
- B. **predvyplnené daňové priznania** - Na predchádzajúci bod nadväzuje silnejší trend predvyplnených daňových priznaní. Štát týmto nástrojom jednak odbúrava časť bremena daňovníka spojeného so zhromažďovaním informácií o svojom zdaniteľnom príjme, súčasne mu signalizuje, že o tomto príjme má vedomosť a daňovník musí len správne určiť jeho daňový režim.
- C. **online práca s dátami a prehodnotenie role formulárov** - V ére online práce s dátami už tradičný formulár pomaly stráca svoj význam ako nástroja, ktorý užívateľ vedie cez nutné kroky v rámci určitého procesu. Už aj v oblasti práva¹⁰ a daní¹¹ sa začínajú postupne presadzovať riešenia, kde určitý formulár je až konečným výstupom a nie prostriedkom.
- D. **centrálne úložiská účtovných dát** – Už realizovaný projekt eKasa¹² vo svojej podstate predstavuje online odosielanie jednej informácie potrebnej pre správne určenie dane (konkrétne informácie o prijatej platbe) do centrálného

⁶ VÝROČNÁ SPRÁVA o činnosti finančnej správy za rok 2018 [Online] https://www.financnasprava.sk/img/pfsedit/Dokumenty_PFS/Financna_sprava/Vyroczne_spravy/2019.04.17_VS_2018.pdf

⁷ Štatistický úrad SR. Organizačná štatistika [Online] www.statistics.sk

⁸ EVANS, CH. ET AL. (eds.): *Improving Tax Compliance in a Globalised World*. Amsterdam: IBFD, 2018.

⁹ Tu je pomerne pozoruhodné, že slovenská finančná správa v rámci rôznych nástrojov medzinárodnej výmeny informácií (FATCA, CRS) o daňovníkoch zhromažďuje a automaticky zasiela do zahraničia údaje, ktoré nie sú zhromažďované o finančných účtoch a transakciách domácich daňovníkov. V nedávnej minulosti aj existovala ambícia tento nesúlad vyrovnať, ale predmetná zákonodarná iniciatíva zlyhala, pravdepodobne na jej nedostatočnej komunikácii navonok.

¹⁰ Vid' napríklad online nástroj na tvorbu štandardizovaných zmlúv založený na postupnom kladení otázok o určitej transakcii vyvinutý Wolters Kluwer v spolupráci s PRK Partners v Českej republike [Online] <https://www.vzornepravo.cz/>

¹¹ Vid' napríklad online služby na prípravu daňových priznaní pre daň z príjmov fyzickej osoby <https://www.onlinepriznanie.sk/> alebo <https://studentskefinancie.sk/poradna/danove-priznanie/aplikacia>

¹² eKasa na stránke Finančného riaditeľstva Slovenskej republiky [Online] <https://www.financnasprava.sk/sk/podnikatelia/dane/ekasa>

úložiska finančnej správy. Ide o opatrenie, ktoré by v analógovej dobe bolo nemysliteľné. Žiadny správca dane na svete by realisticky nemohol počítať s takým úložiskom, kde by evidoval všetky dokumenty o prijatých platiach a náklady spojené s príslušnou logistikou by boli prohibitívne vysoké. Jediný mysliteľný model tak bol, aby daňovník všetky informácie uchovával u seba pre prípad kontroly. V 21. storočí však takáto informácia má podobu digitálneho záznamu, ktorý je okamžite prenosný po sieti kamkoľvek vo svete. V oblasti dane z príjmov právnických osôb je tak možné uvažovať o centrálnom spravovanom úložisku účtovných informácií, prípadne faktúr.

V 21. storočí už by tak priemerný daňovník mohol byť odbremený od veľkej časti administratívy spojenej s plnením daňových povinností a jeho povinnosti by teoreticky mohli zúžiť už len na jedinú – uhradenie splatnej dane¹³. Finančnej správe sa tak môžu uvoľniť zdroje na kontrolu a odhaľovanie sofistikovanejších daňových únikov. Napríklad sa môžu viac venovať analýze existujúcich subjektov a hľadaniu tých, ktoré sú potenciálne rizikové. Pri fyzických osobách je aspoň možné vychádzať z predpokladu, že počet daňovníkov bude z roka na rok ostávať viac menej konštantný. Pri právnických osobách však finančná správa naráža na ten problém, že tieto majú tendenciu iba pribúdať. Medzi rokmi 2017 a 2018 podľa údajov zo štatistického úradu pribudlo cca. 10 tisíc spoločností s ručením obmedzeným, t.j. 10 tisíc nových daňovníkov. Finančná správa tak musí v rámci svojich priorít rozlišovať ešte aj medzi daňovníkmi, ktorí reálne vykonávajú činnosť a prinášajú príjmy a takými, ktorí len „zanášajú“ celý súbor daňovníkov a sťažujú zacielenie kontrol.

3. Neplatenie daní v 21. storočí

Napríklad, v lete 2019 zarezonovala správa ohľadom začatých konkurzných konaní so spoločnosťami s vysokými daňovými dlhmi, jednalo sa o spoločnosť Remord, s.r.o. s daňovým dlhom vo výške 22,3 mil. eur; spoločnosť Eurotransfer, s.r.o. s daňovým dlhom vo výške 16,4 mil. eur a spoločnosť Bussinesin.sk, s.r.o. s daňovým dlhom vo výške skoro 39 mil. eur.¹⁴

Na základe údajov z www.finstat.sk všetky tri vyššie uvedené spoločnosti patria medzi najväčších daňových dlžníkov v Slovenskej republike.¹⁵ Okrem daňového dlhu, majú tieto spoločnosti ako štatutárny orgán „biele kone“ a zároveň tieto spoločnosti „zniesli zo sveta“ veľké množstvo toxických spoločností, keďže sa stali ich nástupníckymi spoločnosťami. V prípade spoločnosti Remord, s.r.o. zaniklo zlúčením 13 spoločností v rokoch 2017 až 2018, v prípade spoločnosti Eurotransfer, spol. s r.o. to bolo až 127 spoločností s.r.o. v rokoch 2013 až 2018 a v prípade spoločnosti Bussinesin.sk to bolo 22 spoločností v rokoch 2016 až 2017. Dalo sa predísť tak vysokému daňovému dlhu? A o aké spoločnosti sa v tomto prípade jednalo?

4. Od mŕtvych spoločností cez „zombie“ až ku kopáčom hrobov

Počas „života“ sa spoločnosť môže ocitnúť v rôznych fázach, v prípade tých negatívnych fáz môžeme rozlišovať nasledujúce formy:

¹³ V Singapure tento model posunuli už do extrému, kde finančná správa daňovníkovi aj automaticky strhne z účtu sumu zodpovedajúcu splatnej dani. BIRD, R.: *Improving Tax Administration in Developing Countries*. In *Journal of Tax Administration*, roč. 1 č. 1, 2015, s. 23-45.

¹⁴ www.finstat.sk.

¹⁵ www.finstat.sk.

1. **Mŕtve spoločnosti** – jedná sa o spoločnosti, ktoré prestali vykonávať účel, na ktorý boli založené (väčšina obchodných spoločností je založená za účelom podnikania¹⁶) a ich pasivitu je možné spoznať práve v tom, že sú neaktívne, (pravdepodobne) už nemajú aktívne orgány a nevedú účtovníctvo, a preto ani neukladajú individuálne účtovné závierky zbierky listín.
2. **„Zombie“ spoločnosti** – „Zombie“ spoločnosti je možné charakterizovať ako spoločnosti, ktoré sú dlhodobo neziskové, sú dlhovo financované, pričom nie sú schopné pokryť finančné náklady spojené s týmto financovaním.¹⁷
3. **Kopáči hrobov (corporate gravediggers)**¹⁸ – V prípade kopáčov hrobov sa jedná o spoločnosti, ktoré sú toxické – v týchto spoločnostiach mohlo dôjsť k nelegálnemu odčerpaniu majetku, tieto spoločnosti majú vysoké daňové nedoplatky alebo z iného dôvodu sa je potrebné určitých spoločností zbaviť. Pre tieto spoločnosti je charakteristická viacnásobná zmena spoločníkov/akcionárov, aby sa zakryla pôvodná vlastnícka štruktúra. Štatutárnym orgánom spoločnosti sa stáva „biely kôň“, ktorý sa tiež môže viacnásobne meniť. Zároveň dochádza k zmene sídla spoločnosti. Všetky vyššie uvedené kroky sa dejú s úmyslom oddialenia konkurzného konania, až s cieľom jeho úplného zmarenia. Zmeny vo vlastníckej štruktúre ako aj v štatutárnych orgánoch majú sťažiť, až znemožniť vyvodzovanie zodpovednosti.

5. Nástroje proti „nezdravým“ spoločnostiam (je potrebné byť o krok vpred)

Každá z vyššie uvedených foriem „nezdravých“ spoločnosti je nepriaznivá pre podnikateľské prostredie a môže napáchať značné škody tak „bežným“ veriteľom ako aj štátu, práve z dôvodov vysokých daňových nedoplatkov. Obchodné právo ako aj právo konkurzné sa snažia predchádzať nepriaznivým následkom, ktoré sú s týmito spoločnosťami spojené.

V prípade mŕtvych spoločností sa jedná sa o neaktívne spoločnosti, ktorých pasivita je spoznatelná v tom, že nevykonávajú účel, na ktorý boli zriadené, ich orgány sú nefunkčné a nevedú účtovníctvo. Tým, že v týchto spoločnostiach nie je vedené účtovníctvo, tak si neplnia povinnosť uložiť individuálnu účtovnú závierku do zbierky listín. Ukladanie účtovných závierok do zbierky listín sa momentálne už uskutočňuje ich uložením do registra účtovných závierok, keďže tieto registre sú prepojené. Neuloženie individuálnej účtovnej závierky v zbierke listín najmenej za dve po sebe nasledujúce účtovné obdobia predstavuje dôvod na zrušenie obchodnej spoločnosti.¹⁹ Tento dôvod na zrušenie spoločnosti bol do slovenského obchodného práva zavedený zákonom č. 432/2004 Z. z. s účinnosťou od 1. októbra 2004.

Predmetné zrušenie spoločnosti súdom môže nastať aj *ex offa*.

V prípade „zombie“ spoločností je mnohokrát veľmi zložitá proti nim zakročiť, keďže ich pri živote držia práve banky, ktoré im poskytli dlhové financovanie a obzvlášť v období krízy, si nemôžu dovoliť odpísať takto poskytnuté úvery.²⁰ Práve až „nezdravá“ podpora „zombie“ spoločností zo strany bánk zabraňuje konkurznému konaniu, ktorému chce banka

¹⁶ Spoločnosť s ručením obmedzeným a akciová spoločnosť môžu byť založené aj za iným účelom ako podnikanie, ak to osobitný zákon nezakazuje. (§ 56 ods. 1 zákona č. 513/1991 Z. z. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov)

¹⁷ HEISE, M.: *Inflation Targeting and Financial Stability: Monetary Policy Challenges for the Future*, Springer, s. 34.

¹⁸ KLEINDIEK, D.: *Abuse of the GmbH by Organized Corporate Gravediggers*. In *European Company Law*, roč. 5 č. 5, s. 237–240.

¹⁹ § 68 ods. 6 písm. f) zákona č. 513/1991 Z. z. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov.

²⁰ HEISE, M.: *Inflation Targeting and Financial Stability: Monetary Policy Challenges for the Future*, Springer, s. 34.

predísť a dochádza k parazitovaniu týchto spoločností v podnikateľskom prostredí.²¹ Existenciu týchto spoločností podporuje aj slabá regulácia v konkurznom práve, ktorá tieto spoločnosti nevie zachytiť.²²

V slovenskom obchodnom práve je možné (aspoň čiastočne) zachytiť „zombie“ spoločnosti prostredníctvom inštitútu spoločnosti v kríze. Spoločnosť sa nachádza v kríze, ak je v úpadku alebo jej úpadok hrozí.²³ Spoločnosti hrozí úpadok, ak pomer jej vlastného imania a záväzkov je menej ako 8 ku 100.²⁴ To znamená, že spoločnosť je v kríze, ak je vo významnej miere financovaná dlhovo. Spoločnosť v kríze je obchodnoprávny / korporátny stav spoločnosti, a sú s ním spojené následky v podobe inštitútu plnenia nahrádzajúceho vlastné zdroje, čo znamená, že úver alebo obdobné plnenie, ktoré mu hospodársky zodpovedá, poskytnuté spoločnosti v kríze, sa považuje za vlastné zdroje financovania spoločnosti²⁵ po splnení špecifických podmienok. V prípade, ak by dochádzalo k vráteniu plnenia, ktoré malo byť preklasifikované na plnenie nahrádzajúce vlastné zdroje, je potrebné takéto plnenie vrátiť z dôvodu zabezpečenia ochrany veriteľov.²⁶ Za nesplnenie svojich povinností príslušný štatutárny orgán jednak zodpovedá²⁷ a zároveň mu vzniká osobitné ručenie voči spoločnosti a veriteľom.²⁸

Samotný stav spoločnosti v kríze je možné jednoducho zistiť z účtovnej závierky, a to konkrétne zo súvahy analýzou pomeru vlastného imania (riadok 067 súvahy) a záväzkov spoločnosti (riadok 088 súvahy).²⁹ S ohľadom na to, že ide o podstatnú skutočnosť, zdá sa žiaduce uvedenú skutočnosť osobitne uvádzať (v obchodnom registri, prípadne v registri účtovných závierok). Zároveň, keď už dnes majú všetky obchodné spoločnosti zriadené elektronické schránky, stáva sa aj pomerne dostupnou možnosť priamej notifikácie spoločnosti, že sa nachádza v kríze aj s informáciou, aké základné povinnosti sa štatutárnemu orgánu s týmto obchodnoprávnym / korporátnym stavom spoločnosti spájajú.

Ďalším nástrojom, ktorým je možné zakročiť voči „zombie“ spoločnostiam je konkurzné právo.³⁰ Na základe zákona o konkurze a reštrukturalizácii³¹ je spoločnosť v úpadku ak je platobne neschopná³² alebo predĺžená.³³ Práve stav predĺženia spoločnosti je opätovne možné

²¹ HEISE, M.: *Inflation Targeting and Financial Stability: Monetary Policy Challenges for the Future*, Springer, s. 34.

²² HEISE, M.: *Inflation Targeting and Financial Stability: Monetary Policy Challenges for the Future*, Springer, s. 34.

²³ § 67a ods. 1 zákona č. 513/1991 Z. z. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov.

²⁴ § 67a ods. 2 zákona č. 513/1991 Z. z. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov.

²⁵ Vyššie uvedené rovnako platí aj pre plnenie poskytnuté spoločnosti pred krízou, ktorého splatnosť bola počas krízy odložená, alebo predĺžená (§ 67b ods. 1 zákona č. 513/1991 Z. z. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov).

²⁶ § 67f zákona č. 513/1991 Z. z. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov.

²⁷ Zodpovednosť vzniká na základe § 135a ods. 2 zákona č. 513/1991 Z. z. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov v prípade konateľov spoločnosti s ručením obmedzeným a § 194 ods. 6 zákona č. 513/1991 Z. z. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov v prípade členov predstavenstva akciovej spoločnosti.

²⁸ § 67f ods. 2 a 3 zákona č. 513/1991 Z. z. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov.

²⁹ Samozrejme plne si uvedomujeme, že niektoré spoločnosti sa z dôvodu oblasti podnikania alebo fázy podnikania budú dlhodobo (a prirodzene nachádzať) v kríze, bez indikácie budúcich negatívnych dopadov.

³⁰ Pre otázky vplyvu ostatných zmien slovenského konkurzného práva na plnenie povinnosti štatutárneho orgánu podať včas návrh na vyhlásenie konkurzu pozri bližšie LUKÁČKA, P. – POLÁKOVÁ Z.: *Vplyv ostatných zmien právnej úpravy na plnenie povinnosti podať včas návrh na vyhlásenie konkurzu*. In *Veriteľ v centre pozornosti práva* [elektronický dokument]. Bratislava: Právnická fakulta UK, 2018, s. 129-136.

³¹ Zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

³² § 3 ods. 2 zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov:

„Právnická osoba je platobne neschopná, ak nie je schopná plniť 30 dní po lehote splatnosti aspoň dva peňažné záväzky viac ako jednému veriteľovi. Za jednu pohľadávku pri posudzovaní platobnej schopnosti dlžníka sa považujú všetky pohľadávky, ktoré počas 90 dní pred podaním návrhu na vyhlásenie konkurzu pôvodne patrili len jednému veriteľovi. Fyzická osoba je platobne neschopná, ak nie je schopná plniť 180 dní po lehote splatnosti aspoň jeden peňažný záväzok. Ak peňažnú pohľadávku nemožno voči dlžníkovi vymôcť exekúciou alebo ak dlžník nesplnil povinnosť uloženú mu výzvou podľa § 19 ods. 1 písm. a), predpokladá sa, že je platobne neschopný.“

³³ § 3 ods. 3 zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov:

indikovať z dát dostupných v účtovnej závierke zakladanej do zbierky listín prostredníctvom registra účtovných závierok. Zo súvahy je možné určiť hodnotu záväzkov spoločnosti (riadok 088 súvahy) ako aj majetku spoločnosti (riadok 001 súvahy), do sumy záväzkov sa nezapočítava suma záväzkov, ktoré sú spojené so záväzkom podriadenosti ani suma záväzkov, ktoré by sa v konkurze uspokojovali v poradí ako podriadené pohľadávky (riadky 110 až 112).

Z dát dostupných účtovnej závierke je samozrejme zložité učiť „*očakávané výsledky ďalšej správy majetku, prípadne očakávané výsledky ďalšieho prevádzkovania podniku, ak možno so zreteľom na všetky okolnosti odôvodnene predpokladať, že bude možné v správe majetku alebo v prevádzkovaní podniku pokračovať,*“³⁴ ktoré je potrebné zohľadniť, pri posudzovaní predĺženia spoločnosti, ale samozrejme vyššie uvedená analýza dát dostupných v účtovnej závierke vie aspoň indikovať, či sa spoločnosť pohybuje na pomedzí predĺženia. Štát by prostredníctvom týchto informácií, ktoré sú mu poskytované pri zverejnení účtovných závierok, opätovne vedel notifikovať spoločnosť, že jej hrozí predĺženie s informáciou pre štatutárny orgán o jeho špecifických povinnostiach a samozrejme aj možných sankciách v prípade porušenia povinností, a to najmä povinnosti včasne podať návrh na vyhlásenie konkurzu.

Vyššie uvedené stavy krízy a úpadku spoločnosti by však a priori mali slúžiť ako červené vlajky aj pre správcov dane. Ide o zlomové okamihy v živote spoločnosti, kde sa spravidla rozhoduje o jej ďalšej budúcnosti a tiež o miere uspokojenia veriteľov (vrátane štátu) v prípade ukončenia podnikateľskej činnosti. V minulosti nebolo úplne zriedkavé, že spoločnosť skončila u kopáča hrobov, čím jej pôvodný vlastník obišiel zákonné (finančné aj administratívne) dôsledky spojené s ukončením činnosti neúspešnej spoločnosti.

V prípade kopáčov hrobov, ktorí sa stali fenoménom v slovenskom podnikateľskom prostredí ako nástroj na zbavovanie sa toxických spoločností zákonodarca zasiahol novelou zákona 264/2017 Z. z., ktorá okrem iného zaviedla, že ku dňu účinnosti splynutia, zlúčenia alebo rozdelenia spoločnosti nesmie hodnota záväzkov nástupníckej spoločnosti presahovať hodnotu jej majetku.³⁵ Zároveň táto novela priniesla povinnosť notifikácie takejto transformácie správcovi dane³⁶ ako aj potrebnú ingerenciu zo strany audítora.³⁷ Vyššie uvedená novela mala podľa dôvodovej správy, zlepšiť „*ochranu práv veriteľov a spoločníkov spoločností zúčastnených na zlúčení, splynutí alebo rozdelení a predchádzanie nekalým praktikám pri týchto zlúčeníach, splynutiach alebo rozdeleniach s cieľom vyhnúť sa povinnostiam pri likvidácii alebo konkurze spoločnosti.*“³⁸ Novela zákona 264/2017 Z. z. v tomto bode nadobudla účinnosť 01.01.2018.³⁹

„Predĺžený je ten, kto je povinný viesť účtovníctvo podľa osobitného predpisu, má viac ako jedného veriteľa a hodnota jeho záväzkov presahuje hodnotu jeho majetku. Pri stanovení hodnoty záväzkov a hodnoty majetku sa vychádza z účtovníctva alebo z hodnoty určenej znaleckým posudkom, ktorý má pred účtovníctvom prednosť a prihladá sa aj na očakávané výsledky ďalšej správy majetku, prípadne očakávané výsledky ďalšieho prevádzkovania podniku, ak možno so zreteľom na všetky okolnosti odôvodnene predpokladať, že bude možné v správe majetku alebo v prevádzkovaní podniku pokračovať. Do sumy záväzkov sa nezapočítava suma záväzkov, ktoré sú spojené so záväzkom podriadenosti, ani suma záväzkov, ktoré by sa v konkurze uspokojovali v poradí ako podriadené pohľadávky.“

³⁴ § 3 ods. 3 zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

³⁵ Do sumy záväzkov sa však nezapočítava suma záväzkov, ktoré sú spojené so záväzkom podriadenosti (§ 69 ods. 11 písm. a) zákona č. 513/1991 Z. z. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov).

³⁶ § 69 ods. 13 zákona č. 513/1991 Z. z. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov.

³⁷ § 69 ods. 14 zákona č. 513/1991 Z. z. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov.

³⁸ Dôvodová správa k zákonu č. 264/2017 Z. z. v znení neskorších predpisov.

³⁹ Článok XIII zákona č. 264/2017 Z. z. v znení neskorších predpisov.

Čo sa stalo v prípade vyššie uvedenej trojice spoločností, v rámci ktorých štát príde o viac ako 75 mil. eur na daňových dlhoch?

Podľa údajov dostupných z registra účtovných závierok spoločnosť Remord, s.r.o. naposledy založila účtovnú závierku za rok 2015⁴⁰, následne účtovné závierky zakladané neboli, z toho vyplýva, že existoval dôvod na zrušenie spoločnosti na základe ustanovenia § 69 ods. 1 písm. f) zákona č. 513/1991 Z. z. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov, tento proces sa mohol ale začať až v roku 2018, keďže na naplnenie vyššie uvedeného dôvodu na zrušenie spoločnosti je potrebné, aby neboli založené účtovné závierky za najmenej dve účtovné obdobia nasledujúce po sebe (v tomto prípade za roky 2016 a 2017). To znamená, že v prípade spoločnosti Remord, s.r.o. by sa efektívne nedalo predísť toxickým zlúčeniam, ktoré nastali v rokoch 2017 – 2018, prostredníctvom ktorých pravdepodobne narástol daňový dlh až do výšky 22,3 mil. eur.

V prípade spoločnosti Eurotransfer, spol. s r.o. bola podľa údajov z registra účtovných závierok naposledy založená účtovná závierka za rok 2010⁴¹, následne nedošlo k zakladaniu účtovných závierok, to znamená, že takisto nastali dôvody na zrušenie spoločnosti *ex officio* v roku 2013 – nezaložením účtovných závierok za rok 2011 a 2012. Toxické zlúčenia v rámci ktorých bola nástupníckou spoločnosťou spoločnosť Eurotransfer, spol. s r.o. prebehli v rokoch 2014-2018 a spolu sa do tejto spoločnosti zlúčilo až 127 spoločností, týmito transformáciami daňový dlh nástupníckej spoločnosti narástol až na 16,4 mil. eur. Spoločnosť Eurotransfer, spol. s r.o. vykazovala prvky mŕtvej spoločnosti a tým, že zlúčenia nastali v rokoch 2013 až 2018, bolo možné im predísť zrušením spoločnosti.

V prípade spoločnosti Bussinesin.sk, s.r.o. bola situácia veľmi podobná ako v prípade spoločnosti Remord, s.r.o. – naposledy založená účtovná závierka je za rok 2015⁴², následne účtovné závierky neboli zakladané, a tak vykazovala prvky mŕtvej spoločnosti. Toxické zlúčenia nastali v rokoch 2016 až 2017 dôsledkom ktorých narástol daňový dlh až na 39 mil. eur.

6. Identifikácia „nezdravých“ spoločností a neutralizovanie ich negatívneho vplyvu *ex ante*

Napokon, každý, aj neaktívny daňovník navyše v súčasnosti odčerpáva čas a zdroje správcov dane, keďže je nutné ho napríklad vyzývať na podanie daňového priznania. Je možné rozumne predpokladať, že vyššie uvedená suma daňových dlhov nepredstavuje celkovú sumu nákladov „utopených“ finančnou správou na obsluhu týchto daňovníkov.

Je zrejmé, že obchodné ako aj konkurzné právo sa snaží vysporiadať s nepriaznivým a škodlivými dopadmi „nezdravých“ spoločností, ale tieto kroky prichádzajú až *ex post*. Samotná existencia týchto spoločností z obchodného a konkurzného hľadiska (vo význame existencie zápisu o nich v obchodnom registri) je až sekundárny problém.

Z hľadiska daňového však „nezdravé“ spoločnosti predstavujú systémový problém, keďže zanášajú celý dátový súbor a sťažujú celkový výkon kontrolnej činnosti správcu dane. To v končenom dôsledku vedie k celkovému zníženiu efektívnosti výberu daní. Prioritou je tak také nastavenie mechanizmov, ktoré „nezdravé“ spoločnosti identifikujú a ich negatívny vplyv neutralizujú *ex ante*. Práve dostupnými dátami o spoločnostiach zo zverejnených účtovných závierok je pomerne jednoducho možné sledovať vývin spoločností, či sa nachádzajú v kríze alebo v predĺžení alebo im kríza a predĺženie hrozia. O týchto skutočnostiach je možné

⁴⁰ <http://www.registeruz.sk/cruz-public/domain/accountingentity/show/1573006>.

⁴¹ <http://www.registeruz.sk/cruz-public/domain/accountingentity/show/163958>.

⁴² <http://www.registeruz.sk/cruz-public/domain/accountingentity/show/1219401>.

informovať štatutárny orgán spoločnosti a poučiť ho o povinnostiach ako aj možných sankciách v prípade porušenia povinností, a tým pôsobiť prevenčne. Súčasne je možné tieto indikátory využiť na cielenie kontrolnej činnosti a prípadne aj uplatnenie zabezpečovacích opatrení.

Domnievame sa, že práve sledovaním takýchto dát by bolo možné predchádzať niektorým nepriaznivým následkom spôsobených „nezdravými“ spoločnosťami najmä v podobe veľkých škôd veriteľom spoločností, ktorým je aj štát v prípade daňových dlhov. Ako je zreteľné na analyzovaných spoločnostiach, jednalo sa začiatku prevažne o mŕtve spoločnosti, ktoré boli ako nástroje použité na „znesenie zo sveta“ toxických spoločností, a tak sa z nich stali kopáči hrobov (corporate gravediggers).

Záver - Ako teda platiť dane v 21. storočí?

Ako vyplýva z vyššie uvedeného, digitalizácia môže zásadným spôsobom zmeniť spôsob výkonu správy daní a ťažiť z toho môžu daňovníci aj finančná správa. Pre daňovníkov predstavuje digitalizácia prínos v podobe zvýšenia pohodlia pri plnení si daňových povinností a odbúraniu administratívnej záťaže. Dáta získané od tretích strán môžu významne rozšíriť oblasti, kde už daňovník bude len „potvrdzovať“ zistenia finančnej správy a platiť vypočítanú daň.

Pre finančnú správu predstavuje digitalizácia šancu dostať sa v reálnom čase k údajom potrebným pre lepšie zacielenie kontrol a predchádzanie daňovým únikom. Z vyššie uvedených prípadov je napríklad možné identifikovať niektoré vzorce rizikového správania (ktoré sa v spätnom pohľade zdajú zjavné) a sformulovať ich ako indikátory, ktoré budú pôsobiť aj *ex ante*.

Je teda možné pohodlne uzavrieť, že rovnako ako v iných oblastiach, aj v správe daní bude v 21. storočí určujúce ako bude nastavený systém poskytovania a analýzy dát potrebných pre správne stanovenie dane a je možné očakávať väčší príklon k automatizácii a on-line pripojeniu na systémy finančnej správy. Bude teda nutné čo najskôr začať diskusiu o podobe týchto procesov v budúcnosti, lebo až na základe jej výsledkov bude možné efektívne vynaložiť investície do výstavby príslušnej infraštruktúry.

Článok bol spracovaný s v rámci riešenia grantu VEGA 1/0581/18 s názvom „Daňový únik a vyhýbanie sa daňovej povinnosti a informatizácia verejnej správy“

POUŽITÁ LITERATÚRA:**Knižné publikácie**

EVANS, CH. ET AL. (eds.): *Improving Tax Compliance in a Globalised World*. Amsterdam: IBFD, 2018, 940 s., ISBN: 9087224524

FRANKLIN, B.: *Letter to Jean Baptiste Leroy*, Philadelphia, November 13, 1789 [Online] https://archive.org/stream/writingsofbenjam10franuoft/writingsofbenjam10franuoft_djvu.txt

HEISE, M.: *Inflation Targeting and Financial Stability: Monetary Policy Challenges for the Future*, Springer, 2019, 111 s., ASIN: B07P6PJWC3

MRKÝVKA, P.: *Determinace a diverzifikace finančního práva*, Brno: Masarykova univerzita, 2012, 221 s., ISBN: 978-80-210-6041-8

Periodiká a zborníky

BIRD, R.: *Improving Tax Administration in Developing Countries*. In *Journal of Tax Administration*, roč. 1 č. 1, 2015, s. 23-45

KLEINDIEK, D. Abuse of the GmbH by Organized Corporate Gravediggers. In *European Company Law*, roč. 5 č., 2015, s. 237–240

LUKÁČKA, P. – POLÁKOVÁ Z.: *Vplyv ostatných zmien právnej úpravy na plnenie povinnosti podať včas návrh na vyhlásenie konkurzu*. In *Veriteľ v centre pozornosti práva* [elektronický dokument]. Bratislava: Právnická fakulta UK, 2018, ISBN 978-80-7160-488-4, s. 129-136

ALLINGHAM, M. G. - SANDMO, A.: *Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis*. In *Journal of Public Economy*, 1972, roč. 1 č. 3/4, s. 323-338

ANDREONI, J. - ERARD, B. - FEINSTEIN, J.: *Tax compliance*. In *Journal of economic literature*, 1998, roč. 36 č. 2, s. 818-860

SLEMROD, J.: *Cheating ourselves: The economics of tax evasion*. In *Journal of Economic Perspectives*, 2007, roč. 21 č. 1, s. 25-48

SÁBO, J. – ŠTRKOLEC, M.: *Autoaplikácia v daňovom práve (aj) ako hra o úhradu dane*. In *Právo, obchod, ekonomika VI.: zborník príspevkov z vedeckej konferencie: 26. - 28. októbra 2016, Vysoké Tatry*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2016, s. 541 – 550

KAČALJAK, M.: *Tackling Illegal Activities Through Tax Law—Al Capone Case Study*. In *DANUBE: Law and Economics Review*, roč. 6 č. 1, 2015, s. 47-56

Strategické a iné dokumenty

Dôvodová správa k zákonu č. 264/2017 Z. z. v znení neskorších predpisov

VÝROČNÁ SPRÁVA o činnosti finančnej správy za rok 2018 [Online]

https://www.financnasprava.sk/img/pfsedit/Dokumenty_PFS/Financna_sprava/Vyrocne_spravy/2019.04.17_VS_2018.pdf

Právne predpisy Slovenskej republiky

Zákon č. 513/1991 Z. z. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov

Zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 264/2017 Z. z. v znení neskorších predpisov

Webové zdroje a navštívené webové stránky

Register účtovných závierok dostupný na <http://www.registeruz.sk>

Komerčná databáza finančných informácií o podnikateľoch na Slovensku dostupná na www.finstat.sk

Komerčný produkt ponúkajúci automatizované vzory zmlúv dostupný na <https://www.vzornepravo.cz/>

Komerčný produkt automatizujúci vyplňanie daňových priznaní dostupný na <https://www.onlinepriznanie.sk/>

Komerčný produkt automatizujúci vyplňanie daňových priznaní dostupný na <https://studentskefinancie.sk/poradna/danove-priznanie/aplikacia>

Rastislav MUNK – Veronika MUNKOVÁ: Printové média online

Abstrakt

Autori sa v článku zaoberajú právnou reglementáciou printových médií v podmienkach Slovenskej republiky s dôrazom na printové média šírené prostredníctvom internetu. Ďalej autori analyzujú právnú úpravu periodickej tlače v Slovenskej republike a jej aplikovateľnosť na printové médiá šírené prostredníctvom internetu, a to najmä vo vzťahu k vydavateľovi periodickej tlače a vo vzťahu k právnym prostriedkom ochrany fyzických osôb a právnických osôb. V neposlednom rade sa autori zaoberajú komparáciou právnej úpravy periodickej tlače v Slovenskej republike s právnou úpravou periodickej tlače v Českej republike vo vzťahu k printovým médiám šíreným prostredníctvom internetu.

Abstract

The article deals with the legal regulation of print media in the Slovak Republic with an emphasis on print media distributed via the Internet. Furthermore, authors analyze the legal regulation of periodical press in the Slovak Republic and its applicability to print media distributed via the Internet, especially in relation to the publisher of the periodical press and in relation to legal means of protection of natural persons and legal entities. Last, authors deal with the comparison of the legal regulation of periodicals in the Slovak Republic with the legal regulation of periodicals in the Czech Republic in relation to print media distributed via the Internet.

Kľúčové slová: printové médiá, internet, právne prostriedky ochrany

Key words print media, internet, legal means of protection

VZOR CITÁCIE: MUNK, R. – MUNKOVÁ, V. : Printové média online *In COMENIUS časopis, 12/2019, Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, s. 46 – 52.*

Autori:

Mgr. Rastislav Munk, PhD.
Ústav práva informačných technológií a práva
duševného vlastníctva
Právnická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave
Šafárikovo n. 6
811 00 Bratislava
Slovenská republika
rastislav.munk@flaw.uniba.sk

JUDr. Veronika Munková, PhD.
Ústav európskeho práva
Právnická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave
Šafárikovo n. 6
811 00 Bratislava
Slovenská republika
veronika.munkova@flaw.uniba.sk

Úvod

Printovými médiami rozumieme periodickú tlač v zmysle zákona č. 167/2008 Z.z. o periodickej tlači a agentúrnom spravodajstve a o zmene a doplnení niektorých zákonov (tlačový zákon) (ďalej len „tlačový zákon“). Printové médiá patria k jedným z hlavných informačných prostriedkov, a to nielen v Slovenskej republike, ale aj na celom svete. Printové médiá sú jedným z hlavných prostriedkov získavania informácií pre ľudí po celom svete a sú zároveň aj jedným z hlavných informačných prostriedkov po celom svete.

Už dlhšiu dobu nielen v Slovenskej republike, ale aj na celom svete zažívajú printové médiá vo svojej pôvodnej forme, a to vo forme tlačoviny podľa tlačového zákona, ústup z hlavných pozícií ako informačných kanálov. Popularita a rozšírenosť printových médií však ešte narástla, ale už v novej forme „online“, a to vznikom a rozvojom internetu. V dnešnej dobe sú všetky denníky, týždenníky, mesačníky, ktoré vydavatelia vydávajú vo svojej pôvodnej forme, a to vo forme tlačoviny, rozširované aj v elektronickej verzii prostredníctvom internetu. Dovolíme si tvrdiť, že denníky, týždenníky, mesačníky vrátane ich internetového vydania môžeme považovať za podstatný zdroj informácií.

Považujeme za potrebné venovať printovým médiám náležitú pozornosť, a to najmä v oblasti ich právnej reglementácie. V nadväznosti na šírenie denníkov, týždenníkov, mesačníkov v elektronickej verzii prostredníctvom internetu, je dosť možné v budúcnosti predpokladať ich zánik v tlačovej podobe tak, ako to už aj niektoré vydavateľstvá v minulosti avizovali. V budúcnosti bude musieť na túto situáciu reagovať legislatíva, aby sa zabezpečila najmä právna ochrana v prípade zániku tlačovín a v prípade šírenia printových médií výlučne prostredníctvom internetu.

V súčasnosti sa nachádzame v období, kedy totožný obsah vydavateľa periodickej tlače šíria aj prostredníctvom internetu, a to prostredníctvom elektronickej verzie svojej periodickej tlače. Ďalšou problematikou, ktorou sa tento článok zaoberá je aj to, či je právna úprava práva na odpoveď dostatočná v nadväznosti na šírenie periodickej tlače prostredníctvom elektronickej verzie cez internet.

1 Printové médiá šírené prostredníctvom internetu

Internet možno okrem iného považovať za prostredie, v ktorom možno komunikovať a šíriť informácie bez ohľadu na čas a priestor. Komunikácia a šírenie informácií v prostredí internetu prebieha mnohými spôsobmi, či už je to emailová komunikácia, komunikácia cez sociálne siete, či dokonca komunikácia cez internet šírením obrazu aj zvuku, ale aj komunikácia v mnohých iných podobách. Vydavatelia periodickej tlače podľa tlačového zákona môžu využívať na šírenie informácií aj svoje webové stránky.

S nárastom šírenia printových médií v prostredí internetu sa začali objavovať aj prvé právne otázky. „První právní reakce na vznik nových médií se odehrávaly ve znamení úvah, do jaké míry jsou aplikovatelné stávající předpisy.“¹ Myslíme si, že v tejto fáze sa Slovenská republika stále ešte nachádza, nakoľko vzhľadom aj nižšie uvedené skutočnosti, Slovenská republika do dnešného dňa na vzniknutú situáciu nejakým spôsobom nezareagovala. „V prvej fázi se na internet přemístily velké deníky, které na internetu publikovaly v podstatě

¹ MORAVEC, O: Mediální právo v informační společnosti. Praha: Nakladatelství Leges s.r.o., 2013, s. 113

elektronické mutace své tištěné podoby. V druhé fázi bylo možné prostřednictvím internetu přijímat rozhlasové vysílání (webcasting). Teprve zkvalitnění připojení a tzv. rychlý internet umožnily, aby se na internet přesunulo též televizní vysílání.²

Je vydavatel periodickéj tlače, resp. všeobecne printových médií povinný dodržiavať ustanovenia tlačového zákona aj v prípade, ak vydáva len printové médiá prostredníctvom svojej web stránky? Majú fyzické osoby a právnické osoby možnosť brániť sa voči nepravdivým skutkovým tvrdeniam uvedeným v printových médiách šírených prostredníctvom web stránky?

Podľa § 2 ods. 1 tlačového zákona môžeme za periodickú tlač „považovať noviny, časopisy alebo inú tlač, vydávanú pod rovnakým názvom, s rovnakým obsahovým zameraním a v jednotnej grafickej úprave, najmenej dvakrát v kalendárnom roku.“³

Periodickou tlačou sa tak rozumejú noviny, časopisy alebo iná tlač. Vystáva tak otázka, či za periodickú tlač možno považovať aj elektronické verzie periodickej tlače šírenej prostredníctvom internetu, a to v prípade, keď dokonca obsah tlačenej verzie a elektronickej verzie je totožný? Odpoveď na túto otázku je dôležitá aj za účelom následného posúdenia, či možno právne prostriedky ochrany fyzických osôb a právnických osôb podľa tlačového zákona využiť aj v prípade elektronickej verzie periodickej tlače šírenej prostredníctvom internetu.

Prakticky totožne definuje periodickú tlač aj právna úprava v Českej republike, a to Zákon č. 46/2000 Sb. o právech a povinnostiach při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon). „Periodickým tiskem se rozumí noviny, časopisy a jiné tiskoviny vydávané pod stejným názvem, se stejným obsahovým zaměřením a v jednotné grafické úpravě nejméně dvakrát v kalendářním roce.“⁴

Otázkou, či možno aplikovať tlačový zákon aj v prípade elektronickej verzie periodickej tlače šírenej prostredníctvom internetu sa v minulosti zaoberala aj právna teória. Táto otázka však zostala nezodpovedaná a dovoľíme si tvrdiť, že ani do dnešného dňa nie je odpoveď na ňu jednoznačná. Dovoľíme si preto uviesť niekoľko názorov:

1. tlačový zákon je možné bez ďalšieho aplikovať aj na internetové médiá,⁵
2. tlačový zákon na internetové médiá nie je možné de lege lata aplikovať, avšak de lege ferenda by to bolo vhodné a žiadúce,⁶
3. tlačový zákon na internetové médiá de lege lata aplikovať nie je možné a ani by to nebolo de lege ferenda vhodné.⁷

Z uvedených právnych názorov je tak zrejmé, že ide o mimoriadne náročnú právnu otázku. Vychádzať treba však z základnej legálnej definície periodickej tlače, z ktorej je jednoznačne zrejmé, že sú to noviny, časopisy alebo iná tlač. Z hľadiska tejto argumentácie, tak nemožno printové médiá šírené prostredníctvom internetu považovať za periodickú tlač. Webové stránky nie je možné považovať za tlačovinu a tým nie je možné považovať elektronické verzie periodickej tlače šírenej prostredníctvom internetu za tlačovinu.⁸

² MORAVEC, O: Mediální právo v informační společnosti. Praha: Nakladatelství Leges s.r.o., 2013, s. 113

³ § 2 ods. 1 zákon č. 167/2008 Z.z. o periodickej tlači a agentúrnom spravodajstve a o zmene a doplnení niektorých zákonov (tlačový zákon)

⁴ § 3 písm. a) zákona č. 46/2000 Sb. o právech a povinnostiach při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon)

⁵ POUPEROVÁ, O: WWW stránky jako periodický tisk. Správní právo, roč. 2006, č. 5, s. 307

⁶ SMEJKAL, V: Internet @ §§§. Grada, Praha, 2001, s. 224

⁷ MORAVEC, O: Webové stránky nejsou tiskovinou. Správní právo, roč. 2007, č. 3, s. 157

⁸ Ďalej pozri POUPEROVÁ, O: Regulace médií. Leges, Praha, 2010, s. 30

Na druhej strane je „základním argumentem ve prospěch obecnější aplikovatelnosti tiskového zákona je zájem na jednotné právní úpravě, t.j. potřeba podrobit nová média obdobnému režimu, jakým je regulována činnost médií trdičných.“⁹

Okrem základnej definície periodickej tlače, názoru, že tlačový zákon nemožno na printové média šírené prostredníctvom internetu aplikovať, nahráva aj rozdiel medzi tlačovinou a medzi internetovým prostredím. Základný rozdiel spočíva v tom, že tlačovina je na hmotnom nosiči, ktorým je papier, zatiaľ čo printové média v prostredí internetu sú vo virtuálnej podobe. Z tohto dôvodu vyplýva aj ďalší rozdiel medzi tlačovinou a printovými médiami v prostredí internetu, a to že tlačovina je vydaná a následne nemenná, zatiaľ čo printové média v prostredí internetu je možné meniť, dopĺňať a upravovať v podstate neustále. Ďalším rozdielom sú možnosti, ktoré ponúka internet oproti tlačovine. Týmito možnosťami máme na mysli, blogy, diskusie k článkom, atď., čo v prípade tlačovín možné nie je.

Vzhľadom na skutočnosť, že tlačový zákon sa dotýka len periodickej tlače, ktorá je tlačovinou a nie jej internetovej verzii, ako aj vzhľadom na uvedené rozdiely medzi tlačovinou a printovými médiami v prostredí internetu, nie je možné aplikovať tlačový zákon na periodickú tlač šírenú prostredníctvom internetu. Niektorí autori, ako bolo uvedené vyššie zastávajú názor, že tlačový zákon nie je možné aplikovať na printové média v prostredí internetu za súčasného stavu, ale neuvažujú o tom ani de lege ferenda. „Tiskový zákon v jeho súčasnej podobe je tak na činnosť médií neaplikovateľný. Technologický vývoj pritom ukazuje, že rozšírenie pôsobnosti tiskového zákona by nebylo vhodné ani v rovine de lege ferenda, nebot' odlišnosti medzi internetovými médiami a periodickým tiskem jsou značné.“¹⁰

V tejto súvislosti však dávame do pozornosti Odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy (2004)¹⁶, ktoré reagovalo na vznik nových médií, a to elektronickej verzii periodickej tlače šírenej prostredníctvom internetu.

Odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy (2004)¹⁶ reagovalo na vznik nových médií, a to elektronickej verzii periodickej tlače šírenej prostredníctvom internetu spôsobom, že týmto odporúčaním sa rozšíril okruh médií, na ktoré by sa mala vzťahovať povinnosť zverejniť odpoveď aj na tento druh médií. V preambule Odporúčania Výboru ministrov Rady Európy (2004)¹⁶, cit. „...že právo na odpoveď je vhodný opravný prostriedok v oblasti on-line médií vzhľadom k možnosti okamžitej opravy spornej informácie a vzhľadom k technicky jednoduchému spôsobu, ktorým je možné odpoveď dotknutej osoby k takýmto sporným informáciám pripojiť.“¹¹

V Odporúčaní Výboru ministrov Rady Európy (2004)¹⁶ sú tak uvedené minimálne podmienky práva na odpoveď, ktoré by mali byť členskými štátmi dodržiavané. Podľa Odporúčania Výboru ministrov Rady Európy (2004)¹⁶, cit. „Komunikačným prostriedkom je akýkoľvek prostriedok komunikácie používaný k periodickému rozširovaniu redigovaných informácií verejnosti, či už on-line alebo off-line, ako sú noviny, časopisy, rozhlasové a televízne vysielanie a internetové spravodajské služby.“

Odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy (2004)¹⁶ tiež definovalo pojem médium ako „akýkoľvek komunikačný prostriedok pre verejné šírenie upravených on-line informácií, napríklad noviny, časopisy, rozhlas, televízia a internetové spravodajstvo.“

Odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy (2004)¹⁶ v závere odporučilo členským štátom garantovať dotknutým osobám právo na odpoveď v elektronickej verzii periodickej

⁹ POUPEŘOVÁ, O: WWW stránky jako periodický tisk. SPrávní právo, roč. 2006, č. 5, s. 309

¹⁰ MORAVEC, O: Mediální právo v informační společnosti. Praha: Nakladatelství Leges s.r.o., 2013, s. 115

¹¹ Odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy (2004)¹⁶

tlače šírenej prostredníctvom internetu v obdobnom rozsahu ako je tomu aj u iných druhoch médií.

Slovenská republika v rámci legislatívy na Odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy (2004)¹⁶ nejak nezareagovala a to aj napriek tomu, že Odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy (2004)¹⁶ predchádzalo vydaniu tlačového zákona v Slovenskej republike. Právo na odpoveď, tak zostalo upravené v tlačovom zákone a je aplikovateľné na periodickú tlač v podobe tlačoviny a nie v podobe elektronickej verzie periodickej tlače šírenej prostredníctvom internetu.

Záver

Skutočnosť, že právo na odpoveď nie je aplikovateľné v podobe elektronickej verzie periodickej tlače šírenej prostredníctvom internetu považujeme za obrovské mínus tohto právneho prostriedku ochrany. Je zrejmé, že v roku 2008, kedy bol tlačový zákon prijatý potreba prijatia právnej úpravy práva na odpoveď aplikovateľnej aj na elektronické verzie periodickej tlače šírenej prostredníctvom internetu nebola taká aktuálna, nakoľko v tom čase bola periodická tlač šírená prostredníctvom internetu len v minimálnom rozsahu. Avšak teraz o skoro dvanásť rokov neskôr sa do popredia dostáva tento druh periodickej tlače a tlačoviny sa dostávajú do úzadia. Preto si myslíme, že aj na to by mala reagovať legislatíva v Slovenskej republike a rozšíriť možnosť uplatnenia práva na odpoveď aj na elektronické verzie periodickej tlače šírenej prostredníctvom internetu.

V nadväznosti na uvedené navrhujeme ako návrh de lege ferenda, aby v Slovenskej republike bolo aj v spojení s Odporúčaním Výboru ministrov Rady Európy (2004)¹⁶ zabezpečené právo na odpoveď aj pre elektronické verzie periodickej tlače šírenej prostredníctvom internetu.

Nestotožňujeme sa s názorom Ondřeja Moravce, že právo na odpoveď je možné ponechať samoreguláciou, a že v prostredí internetu nejde o vhodný prostriedok ochrany.¹² Sme presvedčení, že je potrebné zabezpečiť právnu ochranu fyzickým osobám a právnickým osobám pred nepravdivými skutkovými tvrdeniami aj pre elektronické verzie periodickej tlače šírenej prostredníctvom internetu, samozrejme za iného režimu ako je to v prípade tlačoviny. Pravdou však ostáva, že internet je prostredie, ktorého úplnú reguláciu dosiahneme len s veľkými ťažkosťami. Toto však nemôže byť dôvodom na to, že prostredie internetu v prípade vydavateľov periodickej tlače, t.j. osôb, ktoré majú vydávanie periodickej tlače ako predmet svojej činnosti a podnikania ponecháme na samoreguláciu. Vydavateľ periodickej tlače musí byť zodpovedný jednak za obsah elektronickej verzie periodickej tlače šírenej prostredníctvom internetu a tiež za to, že bude garantovať osobe právo na odpoveď aj v prípade elektronickej verzie periodickej tlače.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

Knižné publikácie

MORAVEC, O: Mediální právo v informační společnosti. Praha: Nakladatelství Leges s.r.o., 2013, 288 s., ISBN 9788087576526

POUPEROVÁ, O: Regulace médií. Leges, Praha, 2010

¹² Pozri MORAVEC, O: Mediální právo v informační společnosti. Praha: Nakladatelství Leges s.r.o., 2013, s. 219 a nasl.

SMEJKAL, V: Internet @ §§§. Grada, Praha, 2001

Periodiká a zborníky

POUPEROVÁ, O: WWW stránky jako periodický tisk. Správní právo, roč. 2006, č. 5

MORAVEC, O: Webové stránky nejsou tiskovinou. Správní právo, roč. 2007, č. 3

Strategické a jiné dokumenty

Odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy (2004)16

Právne predpisy Slovenskej republiky

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky

Zákon č. 167/2008 Z.z. o periodickej tlači a agentúrnom spravodajstve a o zmene a doplnení niektorých zákonov (tlačový zákon)

Zákon č. 46/2000 Sb. o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon)

Jozef ANDRAŠKO: Zmeny zákona o e-Governmente v kontexte identifikácie a autentifikácie¹³

Abstrakt

Autor sa v predkladanom príspevku venuje zmenám, ktoré so sebou priniesla novela Zákona o e-Governmente. Konkrétne sa autor venuje novým formám autentifikácie, kde upriami pozornosť aj na nový zákon o občianskych preukazoch. Zmeny v oblasti identifikácie a autentifikácie osôb sú najmä reakciou na aplikáciu Nariadenia eIDAS, ktoré okrem iného upravuje cezhraničnú identifikáciu a autentifikáciu osôb. Autor analyzuje vykonané legislatívne zmeny a hodnotí ich v kontexte Nariadenia eIDAS.

Abstract

The author deals with the changes caused by the amendment to the Act on e-Government. Specifically, the author focuses on new forms of authentication, where he will also deal with the new Act on Identity Cards. Changes in the area of identification and authentication of persons are mainly a response to the application of the eIDAS Regulation, which inter alia regulates cross-border identification and authentication of persons. The author analyzes the legislative changes and evaluates them in the context of the eIDAS Regulation.

Kľúčové slová: Nariadenie eIDAS, Zákon o e-Governmente, identifikácia, autentifikácia

Key words eIDAS Regulation, Act on e-Government, identification, authentication

VZOR CITÁCIE: ANDRAŠKO, J. : Zmeny zákona o e-Governmente v kontexte identifikácie a autentifikácie *In COMENIUS časopis, 12/2019, Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, s. 53 – 64.*

Autor:

JUDr. Jozef Andraško, PhD.

Ústav práva informačných technológií a práva duševného vlastníctva

Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave,

Univerzita Komenského v Bratislave

Šafárikovo n. 6

811 00 Bratislava

Slovenská republika

jozef.andrasko@flaw.uniba.sk

¹³ Tento článok bol napísaný s podporou grantu udeleného Agentúrou na podporu výskumu a vývoja číslo APVV – 17-0403 Vplyv vzájomného uznávania prostriedkov elektronickej identifikácie na elektronicke služby verejnej správy a je súčasťou výskumnej úlohy

Úvod

Orgány verejnej moci pri výkone verejnej moci elektronicky musia s určitosťou vedieť, kto žiada o prístup do ich informačných systémov a kto chce využívať elektronickú úradnú komunikáciu. Nakoľko sa v rámci elektronického výkonu verejnej moci koná a rozhoduje o právach, právom chránených záujmoch alebo povinnostiach konkrétnej osoby, je nevyhnutné spoľahlivo zistiť, či identita, ktorú konkrétna osoba deklaruje pri prístupe do informačných systémov verejnej správy alebo pri elektronickej úradnej komunikácii, je skutočne identitou danej osoby.¹⁴

Potreba resp. nevyhnutnosť identifikovať a autentifikovať osoby orgánmi verejnej moci sa po prijatí nariadenia EP a Rady 910/2014 z 23. júla 2014 o elektronickej identifikácii a dôveryhodných službách pre elektronické transakcie na vnútornom trhu a o zrušení smernice 1999/93/ES (ďalej len „Nariadenie eIDAS“) vzťahuje aj na osoby z iných členských štátov EÚ.¹⁵

Nariadenie eIDAS je na území Slovenskej republiky, ako aj v iných členských štátoch EÚ priamo záväzné a aplikovateľné, a preto nie je potrebné ho implementovať do slovenského právneho poriadku ďalším právnym predpisom. Od 1. júla 2016 sa aplikuje nariadenie eIDAS v rozsahu upravujúcom dôveryhodné služby. V súvislosti s ustanoveniami upravujúcimi povinnosť vzájomne uznávať prostriedky elektronickej identifikácie je potrebné uviesť, že predmetná povinnosť vznikla až 29. septembra 2018.¹⁶

Hlavným cieľom nariadenia eIDAS je zabezpečiť, aby sa občania EÚ mohli prostredníctvom domácich prostriedkov elektronickej identifikácie autentifikovať do online služieb poskytovaných inými členskými štátmi EÚ. Interoperabilita národných systémov identifikácie a autentifikácie je predpokladom, resp. podmienkou naplnenia tohto cieľa.

V prvej časti príspevku ozrejším pojmy identifikácia a autentifikácia a následne sa budem venovať jednotlivým druhom autentifikátorov, ktoré sa využívajú pri výkone verejnej moci elektronicky. Konkrétne sa budem venovať úradnému autentifikátoru, alternatívne autentifikátoru, autentifikačnému certifikátu a prostriedku elektronickej identifikácie. Taktiež upriamim pozornosť na iné spôsoby autentifikácie, resp. na situácie, kedy sa autentifikácia nepožaduje. Na závere poukážem na zmeny v oblasti autorizácie.

1 Právna úprava identifikácie a autentifikácie osôb

Problematika elektronickej identity, elektronickej identifikácie a autentifikácie osôb osoby je na národnej úrovni upravená v zákone č. 305/2013 Z. z. o elektronickej podobe výkonu pôsobnosti orgánov verejnej moci a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o e-Governmente) (ďalej len „Zákon o e-Governmente“). V zmysle ustanovenia § 19 ods. 1 Zákona o e-Governmente je elektronicou identitou osoby: „*súbor atribútov, ktoré sú zaznamenateľné v elektronickej podobe a ktoré jednoznačne odlišujú jednu osobu od inej osoby najmä na účely prístupu k informačnému systému alebo na účely elektronickej komunikácie.*“ Taktiež platí, že sa elektronicou identita deklaruje identifikáciou osoby a overuje sa autentifikáciou osoby.

¹⁴ Problematika informačných systémov verejnej správy bola upravená zákonom č. 275/2006 Z. z. o informačných systémoch verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Predmetný zákon bol zrušený zákonom č. 95/2019 Z. z. o informačných technológiách vo verejnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý nadobudol účinnosť 5. mája 2019.

¹⁵ Identifikácia (deklarácia identity) a autentifikácia (potvrdenie deklarovanej identity). K problematike identifikácie a autentifikácie pozri: ANDRAŠKO, J.: *Bezpečná identifikácia a autentifikácia pri využívaní elektronickej komunikácie verejnej správy*. In Bratislavské právnické fórum 2016: Internet ako priestor možného porušovania práv, Bratislava, 2016, s. 7-17.

¹⁶ Čl. 52 ods.1 písm. c) nariadenia eIDAS.

Zákonom č. 211/2019 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 305/2013 Z. z. o elektronickej podobe výkonu pôsobnosti orgánov verejnej moci a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o e-Governmente) v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej len „Novela Zákona o e-Governmente“) sa zavádzajú aj iné spôsoby autentifikácie, ktoré odzrkadľujú podmienky pre cezhraničnú autentifikáciu v zmysle Nariadenia eIDAS.

1.1 Identifikácia

Určenie identity konkrétnej osoby možno v zmysle Zákona o e-Governmente rozdeliť do dvoch fáz. Prvou fázou určenia identity osoby je identifikácia. Podstatou identifikácie je, že osoba deklaruje svoju identitu. V zmysle § 3 písm. m) Zákona o e-Governmente možno za identifikáciu považovať: „*deklarovanie identity objektu vrátane osoby, a to najmä pri prístupe k informačnému systému verejnej správy alebo pri elektronickej komunikácii.*“ Inými slovami možno povedať, že konkrétna osoba deklaruje svoju identitu najmä z dôvodu prístupu k informačnému systému verejnej správy alebo elektronickej komunikácie.

Preukazovanie identity je zabezpečené pomocou **identifikátora osoby**. Pre účely identifikácie využívajú konkrétne osoby rôzne identifikátory.¹⁷ V prípade fyzickej osoby je jej identifikátorom rodné číslo¹⁸ v spojení s menom a priezviskom alebo aj iný identifikátor, ak tak ustanoví osobitný predpis.¹⁹ Zavedenie aj iného identifikátora ako je rodné číslo v spojení s menom a priezviskom reflektuje pripravované zmeny týkajúce sa novej koncepcie identifikátorov fyzických osôb.

V súvislosti s identifikátormi fyzickej osoby Zákon o e-Governmente stanovil pre medzisystémovú identifikáciu²⁰ identifikátor osoby, ktorým je sada atribútov, ak tak ustanoví osobitný predpis.²¹

1.2 Autentifikácia a autentifikátory

Druhou fázou určenia identity je autentifikácia. V tejto fáze musí osoba, ktorá deklarovala svoju identitu, dokázať, že skutočne je tou osobou, ktorej identitu deklarovala. Inými slovami ide o potvrdenie deklarovanej identity.

Zákon o e-Governmente definuje **autentifikáciu** ako: „*preukazovanie identity identifikovaného objektu, spravidla prostredníctvom autentifikátora.*“²² Do účinnosti Novely Zákona o e-Governmente bolo možné použiť na autentifikáciu len:

- a) **úradný autentifikátor**, ktorým je občiansky preukaz s elektronickým čipom a bezpečnostný osobný kód alebo doklad o pobyte s elektronickým čipom a bezpečnostný osobný kód alebo
- b) **alternatívny autentifikátor**.

¹⁷ Pre identifikátory pre orgány verejnej moci a iné osoby pozri § 3 písm. m) Zákona o e-Governmente.

¹⁸ § 2 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 301/1995 Z. z. o rodnom čísle.

¹⁹ Ak ide o zahraničnú fyzickú osobu, za jej identifikátor sa považuje číslo, ktoré je obdobné rodnému číslu alebo identifikátor, ktorý je zahraničnej fyzickej osobe pridelený alebo určený na účely jednoznačnej identifikácie v zmysle právneho poriadku štátu, ktorého je štátnym občanom. Takéto obdobné číslo alebo identifikátor zahraničnej osoby musí byť v spojení s jej menom a priezviskom.

²⁰ O medzisystémovú identifikáciu ide v prípade, ak je potrebné identifikovať osobu, ktorá sa nenachádza vo vnútornom systéme (Slovenskej republiky). Ide o prípady, kedy je potrebné identifikovať, napr. cudzinca, na základe sady atribútov, ktoré obsahuje systém štátu jeho trvalého pobytu.

²¹ § 3 ods. písm. n) Zákona o e-Governmente.

²² § 3 písm. p) Zákona o e-Governmente.

Nepriamo bolo možné v zmysle § 22a Zákona o e-Governmente použiť na autentifikáciu aj autentifikačný certifikát.

Po Novele Zákona o e-Governmente možno za autentifikátory považovať:

- a) **úradný autentifikátor**, ktorým sú občiansky preukaz s elektronickým čipom a bezpečnostný osobný kód alebo doklad o pobyte s elektronickým čipom a bezpečnostný osobný kód,
- b) **alternatívny autentifikátor**, ktorý ustanoví všeobecne záväzný právny predpis,
- c) **autentifikačný certifikát**, ak ide o autentifikáciu pri prístupe k informačnému systému alebo pri elektronickej komunikácii, ktoré súvisia s výkonom verejnej moci, alebo na účely prístupu do elektronickej schránky alebo disponovania s elektronicou schránkou, a to automatizovaným spôsobom, s použitím technického prostriedku alebo programového prostriedku, alebo
- d) **prostriedok elektronickej identifikácie** vydaný v rámci schémy elektronickej identifikácie, ktorý je uvedený v zozname podľa osobitného predpisu, ak sú splnené podmienky podľa osobitného predpisu.

V prípade úradného autentifikátora a alternatívneho autentifikátora zabezpečuje vykonanie autentifikácie pri prístupe osoby do informačného systému verejnej správy prostredníctvom prístupového miesta autentifikačný modul, a to overením správnosti a platnosti identifikátora osoby a použitého autentifikátora.²³

Pri autentifikačných certifikátoch a prostriedku elektronickej identifikácii zodpovedá za vykonanie autentifikácie pri prístupe osoby do informačného systému verejnej správy prostredníctvom prístupového miesta správca komunikačnej časti autentifikačného modulu, ktorým je Úrad podpredsedu vlády Slovenskej republiky pre investície a informatizáciu.²⁴

Na základe úspešnej autentifikácie, kedy osoba spoľahlivo potvrdila deklarovanú identitu, má táto osoba v zmysle § 19 ods. 8 Zákona o e-Governmente prístup k:

- a) elektronickej úradnej komunikácii a
- b) prostriedkom a údajom informačného systému prostredníctvom prístupového miesta.²⁵

1.2.1 Úradný autentifikátor

Vo všeobecnosti možno povedať, že v podmienkach Slovenskej republiky bola problematika správy elektronických identít vyriešená prenesením tohto procesu na dôveryhodnú tretiu stranu. Takouto dôveryhodnou treťou stranou je Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, ktoré zodpovedá za vydávanie a správu občianskych preukazov s elektronickým čipom a bezpečnostným osobným kódom, tzv. elektronickej identifikačnej karty (ďalej len „eID karta“). Právny rámec pre eID kartu je tvorený zákonom č. 395/2019 Z. z. o občianskych preukazoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „Zákon o občianskych preukazoch“).

eID karta vznikla implementáciou elektronickeho čipu do občianskeho preukazu formátu EÚ, ktoré boli vydávané v Slovenskej republike od júla 2008. V Slovenskej republike sa eID karta vydáva od decembra 2013 a Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky vydalo už viac ako 2 milióny kusov eID karty.²⁶

²³ § 19 ods. 5 písm. a) Zákona o e-Governmente.

²⁴ § 19 ods. 5 písm. a) Zákona o e-Governmente.

²⁵ Za prostriedok možno považovať, napr. program, prostredníctvom ktorého je možné získať prístup k údajom.

²⁶ Dostupné na: <http://www.parlamentnelisty.sk/politika/politici-volicom/Ministerstvo-vnutra-Odovzdavanie-2-milionteho-obcianskeho-preukazu-284090>.

Postup vydávania eID karty je upravený v § 6 a nasl. Zákona o občianskych preukazoch. Okrem možnosti požiadať o vydanie eID karty osobne na okresnom riaditeľstve Policajného zboru, Zákon o občianskych preukazoch umožňuje požiadať o vydanie eID karty aj prostredníctvom portálu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Táto žiadosť sa vzťahuje len na vydanie občianskeho preukazu z dôvodu uplynutia platnosti občianskeho preukazu alebo po zmene trvalého pobytu na území Slovenskej republiky.²⁷ Personalizácia eID karty (zápis údajov na eID kartu) sa vykonáva centrálné v Národnom personalizačnom centre Ministerstva vnútra Slovenskej republiky (ďalej len „NPC MV SR“).²⁸

Elektronický čip, ktorý sa nachádza na zadnej strane eID karty obsahuje údaje, ktoré sú zapísané, alebo ich možno zapísať do občianskeho preukazu okrem údajov v zmysle a § 3 ods. 1 písm. h) a i) Zákona o občianskych preukazoch (podoba tváre občana a podpis občana). Okrem toho, môže elektronický čip eID karty obsahovať až tri druhy certifikátov²⁹:

- **kvalifikovaný certifikát** (ACA) – slúži na podpisovanie kvalifikovaným elektronickým podpisom³⁰,
- **certifikát na podpisovanie** (PCA) – slúži na autorizáciu vybraných procesov formou elektronického podpisu pri komunikácii v rámci poskytovaných elektronických služieb verejnej správy³¹,
- **certifikát na šifrovanie** (SCA) – slúži na šifrovanie údajov pre jeho držiteľa v rámci poskytovaných elektronických služieb verejnej správy.

V elektronickom čipe sa môže nachádzať aj súkromný kľúč a verejný kľúč (kryptografické kľúče), ktoré sú nevyhnutné pre vytvorenie, resp. overenie kvalifikovaného elektronického podpisu.

Taktiež platí, že elektronický čip musí spĺňať požiadavky na kvalifikované elektronické zariadenie na vytvorenie elektronického podpisu v zmysle Nariadenia eIDAS, aby ho bolo možné použiť na uchovanie kvalifikovaného certifikátu a vytváranie kvalifikovaného elektronického podpisu.

V súčasnosti na vytvorenie kvalifikovaného elektronického podpisu prostredníctvom eID karty potrebujete:

- elektronický dokument,
- eID kartu,
- súkromný kľúč,
- čítačku čipových kariet kompatibilnú s eID kartou,
- softvér pre prácu s eID kartou,
- aplikáciu pre vytváranie kvalifikovaného elektronického podpisu³²,
- poznať svoj bezpečnostný osobný kód,

²⁷ § 8b ods. 1 Zákona o občianskych preukazoch.

²⁸ V NPC MV SR sa realizuje personalizácia dokladov laserovým gravírovaním a atramentovou tlačou, vstupná a výstupná kontrola dokladov, príprava personalizovaných dokladov na distribúciu na jednotné pracoviská v Slovenskej republike, ako aj skladovanie dodaných čístopisov jednotlivých druhov dokladov. NPC MV SR personalizuje okrem občianskych preukazov aj vodičské preukazy a cestovné doklady. Bližšie pozri: MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY: *Informácia o projekte zavádzania dokladov európskeho formátu v SR a zavádzania prvkov biometrie, vrátane vývoja príjmov a výdavkov podľa jednotlivých prvkov realizácie projektu minimálne do roku 2008*. Bratislava, 2006.

²⁹ DISIG: *Certifikačná politika pre vydávanie certifikátov na eID*, Bratislava, 2016, s. 13. Dostupné na: https://www.slovensko.sk/_img/CMS4/eid/Certifikačna_politika_pre_vydavanie_certifikatov_na_eID.pdf.

³⁰ Kvalifikovaný certifikát pre elektronický podpis v zmysle čl. 3 bod 15 Nariadenia eIDAS.

³¹ Certifikát pre elektronický podpis v zmysle čl. 3 bod 14 Nariadenia eIDAS.

³² Takouto aplikáciou je, napr. *D.Signer/XAdES*, ktorá predstavuje certifikovanú aplikáciu určenú na vytváranie kvalifikovaného elektronického podpisu vo formáte *XAdES*, ktorý slúži na autorizáciu elektronických podaní a elektronických úradných dokumentov. Aplikácia *D.Signer/XAdES* je certifikovaná NBÚ. Bližšie pozri Aplikácie pre kvalifikovaný elektronický podpis. Dostupné na: <https://www.slovensko.sk/sk/sk/na-stiahnutie>.

- poznať svoj PIN kód pre kvalifikovaný elektronický podpis.

Údaje na elektronickom čipe eID karty je technicky možné prečítať len so súhlasom jej držiteľa zadaním bezpečnostného osobného kódu (ďalej len „BOK“) a súčasným priložením eID karty k čítaciemu zariadeniu kariet.³³ Len oprávnení poskytovateľa elektronických služieb (spoliehajúca sa strana) budú môcť požiadať o prečítanie údajov z eID karty. Ktoré z údajov budú z eID karty prečítané a odovzdané poskytovateľovi elektronických služieb je určené a zabezpečené príslušným certifikátom.³⁴

V zmysle § 5 ods. 2 Zákona o občianskych preukazoch BOK predstavuje kombináciu 6 číslic. Občan starší ako 15 rokov je povinný zvoliť si BOK pri podaní žiadosti o vydanie občianskeho preukazu. V prípade občanov starších ako 65 rokov platí, že si BOK môžu zvoliť aj neskôr na príslušnom útvare.³⁵ BOK spolu s eID slúži na potvrdenie totožnosti držiteľa občianskeho preukazu pri elektronickej komunikácii s informačnými systémami orgánov verejnej správy alebo s inými fyzickými osobami alebo právnickými osobami.

S ohľadom na vyššie uvedené skutočnosti možno konštatovať, že nový typ občianskeho preukazu sa spolu s BOK stáva dôveryhodným prostriedkom pre identifikáciu a autentifikáciu osoby vo virtuálnom priestore, a to pomocou osobných údajov, ktoré sú uložené v elektronickom čipe. Táto funkcia je nevyhnutná pri využívaní elektronických služieb, či už v oblasti verejnej správy alebo v súkromnom sektore.

Napriek skutočnosti, že eID karta predstavuje identifikačný a autentifikačný prostriedok pre využívanie elektronických služieb verejnej správy, stále predstavuje aj fyzický doklad totožnosti.

1.2.2 Alternatívny autentifikátor

V zmysle § 22 Zákona o e-Governmente vydáva **alternatívny autentifikátor** a zneplatňuje Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. Alternatívny autentifikátor je možné použiť pre jednotlivé úrovne autentifikácie (úrovne záruky). Detaily o alternatívnom autentifikátore má stanoviť všeobecne záväzný právny predpis.

K 1. marcu 2017 nadobudla účinnosť vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 29/2017 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o alternatívnom autentifikátore (ďalej len „Vyhláška o alternatívnom autentifikátore“). V zmysle tejto vyhlášky má alternatívny autentifikátor formu karty s elektronickým čipom spolu s bezpečnostným osobným kódom. Alternatívny autentifikátor je určený fyzickým osobám, ktoré nemajú povolený pobyt na území Slovenskej republiky, teda nespĺňajú podmienky vydania elektronického občianskeho preukazu s čipom alebo dokladu o pobyte cudzinca s čipom. Platnosť alternatívneho autentifikátora je obmedzená na 3 roky. O vydanie alternatívneho autentifikátora môže požiadať fyzická osoba, ktorá je:

- štatutárnym orgánom, členom štatutárneho orgánu právnickej osoby so sídlom na území Slovenskej republiky zapísanej v obchodnom registri alebo

³³ Pre bezpečnosť je veľmi podstatné, aby čítanie kariet bolo kontaktné. Pri bezkontaktnom čítaní je totiž možné prečítať údaje aj zo vzdialenosti niekoľkých metrov (závisí od technológie), a tak by protivník vybavený čítacím zariadením mohol odchytiť údaje, ktoré by občan poskytoval, napr. úradníkovi pri fyzickej návšteve.

³⁴ Popri BOK zabezpečujú ochranu údajov zapísaných v elektronickom čipe eID karty aj bezpečnostné mechanizmy. Prvým z nich je pasívna autentifikácia, ktorá chráni autenticitu a integritu údajov v čipe. Tento mechanizmus využíva elektronický podpis generovaný vo fáze personalizácie (zápisu údajov) čipu. Druhým bezpečnostným mechanizmom je aktívna autentifikácia, ktorá predstavuje ochranu pred klonovaním čipu (kópia čipu, do ktorej mohol falšovateľ zapísať nezmenené údaje spolu s digitálnym podpisom vyčítaným z eID karty). Dostupné na: <http://www.plaut.sk/technologie-a-systemova-integracia/bezpecnost-a-sukromie/bezpecnostne-mechanizmy/m533>.

³⁵ § 5 ods. 1 a 2 Zákona o občianskych preukazoch.

- vedúcim jej organizačnej zložky zapísanej v obchodnom registri.

Vyššie uvedeným fyzickým osobám môže byť vydaný alternatívny autentifikátor len v prípade ak nie sú držiteľmi úradného autentifikátora v zmysle § 21 ods. 1 písm. a) Zákona o e-Governmente.

O vydanie alternatívneho autentifikátora môže v zmysle § 1 ods. 3 Vyhlášky o alternatívnom autentifikátore požiadať aj advokát, hosťujúci euroadvokát a usadený euroadvokát, a to za podmienky, že nie sú držiteľmi autentifikačného prostriedku podľa § 21 Zákona o e-Governmente .

V súvislosti s účelom alternatívneho autentifikátora musíme poznamenať, že v predmetnej vyhláške, ktorá zavádza alternatívny autentifikátor absentuje zmienka o účele jeho použitia. V návrhu tejto vyhlášky bolo jasne stanovené, že alternatívny autentifikátor (vtedy nazývaný ešte dočasný alternatívny autentifikátor) slúži výlučne na prístup a disponovanie s elektronickou schránkou právnickej osoby, ktorej bola zriadená. Takéto ustanovenie v prijatej vyhláške absentuje. Avšak z rôznych zdrojov je zrejmé³⁶, že účelom zavedenia alternatívneho autentifikátora je vytvoriť podmienky zahraničným štatutárom a po novele Vyhlášky o alternatívnom autentifikátore³⁷ aj advokátom pre vstup a disponovanie s elektronickou schránkou.

1.2.3 Autentifikačný certifikát³⁸

Novela Zákona o e-Governmente do značnej miery upravila problematiku autentifikačných certifikátov. V prvom rade možno povedať, že alternatívny certifikát je plnohodnotným a rovnocenným autentifikátorom, o čom svedčí aj jeho explicitné zaradenie medzi autentifikátory v zmysle § 21 ods. 1 Zákona o e-Governmente. Pred Novelou Zákona o e-Governmente boli ustanovenia o autentifikačnom certifikáte upravené v § 22a, §22aa a §22b Zákona o e-Governmente. V platnom a účinnom znení Zákona o e-Governmente je problematika autentifikačného certifikátu upravená v §22a.

Autentifikačný certifikát je v zmysle § 22a ods. 1 Zákona o e-Governmente definovaný ako: „elektronický dokument, ktorý preukazuje elektronickú identitu toho, komu bol vydaný“ a používa sa na účely identifikácie a autentifikácie, ktoré súvisia s výkonom verejnej moci pri automatizovanom prístupe:

- a) k informačnému systému,
- b) k elektronickej komunikácii alebo

Taktiež sa využíva na účely automatizovaného prístupu do elektronickej schránky alebo disponovanie s elektronickou schránkou.

Na účely zabezpečenia identifikácie a autentifikácie s použitím autentifikačného certifikátu vedie správca komunikačnej časti autentifikačného modulu (Úrad podpredsedu vlády Slovenskej republiky pre investície a informatizáciu) **register autentifikačných certifikátov**, ktorý je informačným systémom verejnej správy.³⁹

³⁶ Pozri, napr. <https://www.nases.gov.sk/alternativne-autentifikatory-umoznia-pristup-k-e-schranke-statutarom-bez-pobytu-na-uzemi-slovenska/index.html> alebo <https://www.slovensko.sk/sk/oznamy/detail/alternativny-autentifikator-pr>.

³⁷Vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 239/2019 Z. z. ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 29/2017 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o alternatívnom autentifikátore.

³⁸ Problematika autentifikačného certifikátu bola niekedy predmetom Zákona o EP. Zákonom č. 272/2016 Z. z. o dôveryhodných službách pre elektronické transakcie na vnútornom trhu a o zmene a doplnení niektorých zákonov bol inštitút autentifikačného certifikátu integrovaný do Zákona o e-Governmente.

³⁹ Správca komunikačnej časti autentifikačného modulu eviduje v registri autentifikačných certifikátov o autentifikačnom certifikáte údaje v zmysle § 22a ods. 3 Zákona o e-Governmente.

Do registra autentifikačných certifikátov je možné jednak zapísať autentifikačný certifikát na žiadosť toho, komu bol autentifikačný certifikát vydaný, ako aj zrušiť zápis autentifikačného certifikátu. Tieto úkony vykonáva správca komunikačnej časti autentifikačného modulu. K zrušeniu zápisu autentifikačného certifikátu v registri autentifikačných certifikátov môže dôjsť na základe žiadosti osoby, ktorej bol autentifikačný certifikát vydaný, ako aj bez žiadosti tejto, ak vznikne možnosť alebo riziko zneužitia autentifikačného certifikátu. Tento úkon vykonáva správca komunikačnej časti autentifikačného modulu a je povinný o tom osobu, ktorej bol vydaný autentifikačný certifikát bezodkladne upovedomiť.⁴⁰

V zmysle §22a ods. 4 Zákona o e-Governmente možno úspešnú autentifikáciu autentifikačným certifikátom vykonať, len na základe dvoch kumulatívnych podmienok. Autentifikačný certifikát je zapísaný v registri autentifikačných certifikátov. Druhou podmienkou je, aby neuplynula doba platnosti autentifikačného certifikátu.

Pred Novelou Zákona o e-Governmente bolo stanovené, že správca komunikačnej časti autentifikačného modulu viedol zoznam autentifikačných certifikátov právnických osôb, fyzických osôb podnikateľov a orgánov verejnej moci v registri autentifikačných certifikátov. Musíme však konštatovať, že tento register nebol zavedený.⁴¹ Navyše, správca komunikačnej časti autentifikačného modulu bol povinný každý deň vydať zoznam platných autentifikačných certifikátov podľa § 22aa Zákona o e-Governmente a zverejniť ho na ústrednom portáli verejnej správy. V tomto prípade musíme konštatovať, že takýto zoznam sa nenachádzal na ústrednom portáli verejnej správy.

1.2.4 Prostriedok elektronickej identifikácie

Novela Zákona o e-Governmente zavádza nový druh autentifikátora, ktorým je prostriedok elektronickej identifikácie. Na účely autentifikácie sa uznáva len taký prostriedok elektronickej identifikácie, ktorý spĺňa nasledujúce podmienky:

- a) je vydaný v rámci schémy elektronickej identifikácie,
- b) je uvedený v zozname podľa Nariadenia eIDAS (musí ísť o prostriedok elektronickej identifikácie, ktorý je vydávaný v rámci schémy elektronickej identifikácie, ktorá je oznámená v zmysle čl. 9 Nariadenia eIDAS),
- c) sú splnené podmienky pre vzájomné uznávanie podľa čl. 6 Nariadenia eIDAS.

Prvá a druhá podmienka stanovená v Zákone o e-Governmente je už obsiahnutá v tretej podmienke, nakoľko k vzájomnému uznávaniu prostriedkov elektronickej identifikácie môže v zmysle čl. 6 ods. 1 písm. a) Nariadenia eIDAS dôjsť len v prípade ak sa prostriedky elektronickej identifikácie vydali v rámci schémy elektronickej identifikácie, ktorá je uvedená na zozname, ktorý Komisia uverejňuje podľa článku 9 Nariadenia eIDAS.

V zmysle čl. 3 bodu 4 Nariadenia eIDAS je **schéma elektronickej identifikácie** definovaná ako: „*system na elektronickú identifikáciu, v rámci ktorého sa fyzickým osobám alebo právnickým osobám alebo fyzickým osobám zastupujúcim právnické osoby vydávajú prostriedky elektronickej identifikácie*“. Podmienky, ktoré musí spĺňať schéma elektronickej identifikácie sú stanovené v čl. 6 ods. 1 Nariadenia eIDAS. Schéma elektronickej identifikácie

⁴⁰ §22a ods. 4 Zákona o e-Governmente.

⁴¹ Bližšie pozri ÚRAD VLÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY: *Návrh vyhlášky Úradu vlády Slovenskej republiky, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o zápise autentifikačných certifikátov do registra autentifikačných certifikátov a o žiadosti o tento zápis*. Bratislava, 2016. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/PIJ/2016/199>.

úzko súvisí s prostriedkom elektronickej identifikácie, avšak tento pojem je potrebné vnímať v širšom kontexte. Schéma elektronickej identifikácie poskytuje dve služby, ktorými sú:

- a) vydávanie prostriedkov elektronickej identifikácie,
- b) zabezpečenie procesu autentifikácie.

Prostriedok elektronickej identifikácie je v zmysle čl. 3 bodu 2 Nariadenia eIDAS definovaný ako: „*hmotná jednotka a/alebo nehmotná jednotka obsahujúca osobné identifikačné údaje, ktorá sa používa na autentifikáciu pre online služby*“. Služi na elektronickej autentifikáciu, čiže overenie deklarovanej identity osoby, ktorá chce využiť online službu v inom členskom štáte EÚ. Ide napr. o elektronickej údaje z osobných a cestovných dokladov, certifikáty, zoznamy zrušených certifikátov a pod. V najvyššobecnnejšej rovine ide o elektronickej občiansky preukaz. Avšak, cieľom Nariadenia eIDAS nie je uznávanie elektronickej občianskeho preukazu ako takého, ale uznanie elektronickej identity, ktorá je obsiahnutá v ňom.

Zavedením prostriedku elektronickej identifikácie ako autentifikátora pre účely autentifikácie v zmysle Zákona o e-Governmente sa v legislatívnej rovine na národnej úrovni priznáva možnosť aj iným občanom členských štátov Európskej únie zabezpečiť prístup k elektronickej úradnej komunikácii a prostriedkom a údajom informačného systému. Je otázne, do akej miery bolo nevyhnutné prostriedok elektronickej identifikácie v zmysle Nariadenia eIDAS explicitne uvádzať ako druh autentifikátora v Zákone o e-Governmente, nakoľko v zmysle Nariadenia eIDAS má Slovenská republika jasnú povinnosť uznávať tie prostriedky elektronickej identifikácie, ktoré boli oznámené v zmysle Nariadenia eIDAS. Inými slovami, občan iného členského štátu Európskej únie mohol pre prístup do online služieb poskytovaných subjektami verejného sektora Slovenskej republiky využívať národný prostriedok elektronickej identifikácie ak bol oznámený v zmysle Nariadenia eIDAS a sú splnené podmienky pre vzájomné uznávanie prostriedkov elektronickej identifikácie v zmysle Nariadenia eIDAS aj pred Novelou Zákona o e-Governmente.

1.2.5 Iný spôsob autentifikácie alebo žiadna autentifikácia

Orgány verejnej moci sú oprávnené zaviesť a používať pre špecializované portály, ktoré spravujú, aj **iný spôsob autentifikácie** osoby ako je autentifikácia prostredníctvom úradného autentifikátora a alternatívneho autentifikátora. V praxi pôjde o prípady, keď sa osoba bude autentifikovať na základe hesla alebo GRID karty⁴². V prípade, ak sa iný spôsob autentifikácie osoby zavedie, je potrebné zabezpečiť možnosť autentifikácie osoby prostredníctvom autentifikátora podľa § 21 ods. 1 Zákona o e-Governmente pre príslušnú alebo vyššiu úroveň záruky v súlade so štandardom elektronickej služieb verejnej správy pre úroveň záruky podľa výnosu Ministerstva financií Slovenskej republiky č. 55/2014 Z. z. o štandardoch pre informačné systémy verejnej správy.⁴³ V praxi by teda mohla nastať situácia, že zahraničný štatutár sa môže autentifikovať na špecializovaný portál prostredníctvom alternatívneho autentifikátora. Avšak tento alternatívny autentifikátor je určený len na vstup a disponovanie s elektronickej schránkou.

⁴² GRID karta má rozmery platobnej karty a jednu jej stranu tvorí matica s x stĺpcami a y riadkami obsahujúca číselné kódy v poli matice (tzv. tabuľka kódov). Riadky môžu byť označené napríklad číslicami, stĺpce písmenami. Využívateľ danej služby môže byť pri autentifikácii vyzvaný, aby zadal konkrétny kód z GRID karty, definovaný jeho pozíciou na konkrétnom riadku a stĺpci (napr. kód C3, čiže kód zo stĺpca C a riadku 3).

⁴³ § 21 ods. 7 Zákona o e-Governmente.

Pri prístupe osoby do informačného systému verejnej správy prostredníctvom prístupového miesta zabezpečuje overením správnosti a platnosti identifikátora osoby a použitého autentifikátora vykonanie autentifikácie správca špecializovaného portálu ak ide o autentifikáciu podľa § 21 ods. 6 Zákona o e-Governmente. Elektronické prostriedky tohto portálu musia zabezpečovať najmenej ten istý rozsah a kvalitu funkcií ako autentifikačný modul.⁴⁴

V zmysle § 19 ods. 8 zákona o e-Governmente je možné vykonávať elektronickú úradnú komunikáciu prostredníctvom prístupového miesta aj **bez autentifikácie** ak to osobitný predpis ustanoví. Taktiež platí, že osoba o ktorej právach, právom chránených záujmoch a povinnostiach orgán verejnej moci pri výkone verejnej moci elektronicky koná alebo vo vzťahu ku ktorým verejnú moc vykonáva, môže mať prístup k prostriedkom a údajom informačného systému prostredníctvom prístupového miesta, aj bez autentifikácie ak to osobitný predpis ustanoví alebo správca informačného systému určí.

1.3 Autorizácia

Novela Zákona o e-Governmente upravuje aj situáciu, keď orgán verejnej moci vydáva **elektronický úradný dokument, o ktorom vie, že je určený na použitie do zahraničia**, alebo ak o to z dôvodu použitia v zahraničí požiada osoba, ktorej sa takýto dokument vydáva. V takýchto prípadoch orgán verejnej moci na autorizáciu použije kvalifikovaný elektronický podpis vyhotovený s použitím mandátneho certifikátu, ku ktorému sa pripojí kvalifikovaná elektronická pečať a kvalifikovaná elektronická časová pečiatka.⁴⁵ Predmetné ustanovenie je výsledkom toho, že v zmysle Nariadenia eIDAS má rovnocenné účinky s vlastnoručným podpisom len kvalifikovaný elektronický podpis. V prípade, ak by orgány verejnej moci autorizovali elektronické dokumenty len kvalifikovanou elektronickou pečaťou, je pravdepodobné, že by vznikli problémy s uznaním jej právnych účinkov v členských štátoch Európskej únie.

Záver

Novela Zákona o e-Governmente so sebou priniesla viacero zmien v oblasti identifikácie a autentifikácie. V prvom rade, došlo k zavedeniu prostriedku elektronickej identifikácie v zmysle Nariadenia eIDAS ako autentifikátora pre účely autentifikácie podľa Zákona o e-Governmente. Možno povedať, že touto legislatívnou zmenou sa na národnej úrovni priznáva možnosť aj iným občanom členských štátov EÚ zabezpečiť prístup k elektronickej úradnej komunikácii a prostriedkom a údajom informačného systému. Je však otázne, do akej miery bolo nevyhnutné prostriedok elektronickej identifikácie v zmysle Nariadenia eIDAS explicitne uvádzať ako druh autentifikátora, nakoľko v zmysle Nariadenia eIDAS má Slovenská republika jasnú povinnosť uznávať tie prostriedky elektronickej identifikácie, ktoré boli oznámené v zmysle Nariadenia eIDAS.

Ďalšia zmena Zákona o e-Governmente sa týkala alternatívneho certifikátu, ktorý už možno považovať za plnohodnotný autentifikátor, o čom svedčí aj jeho explicitné zaradenie medzi autentifikátory v zmysle § 21 ods. 1 Zákona o e-Governmente. V porovnaní s predchádzajúcou právnou úpravou už nie je správca komunikačnej časti autentifikačného modulu povinný viesť zoznam autentifikačných certifikátov v rámci registra autentifikačných

⁴⁴ § 19 ods. 5 písm. c) Zákona o e-Governmente.

⁴⁵ § 23 ods. 3 Zákona o e-Governmente.

certifikátov a taktiež nie je povinný vydať zoznam platných autentifikačných certifikátov a zverejniť ho na ústrednom portáli verejnej správy. V zmysle Novelu Zákona o e-Governmente je správca komunikačnej časti autentifikačného modulu povinný viesť register autentifikačných certifikátov.

Nakoľko má v zmysle Nariadenia eIDAS rovnocenné účinky s vlastnoručným podpisom len kvalifikovaný elektronický podpis bolo potrebné v Zákone o e-Governmente reflektovať túto požiadavku, ktorá pred Novelou Zákona o e-Governmente absentovala. Preto v prípade ak orgán verejnej moci vydáva elektronický úradný dokument, o ktorom vie, že je určený na použitie do zahraničia, alebo ak o to z dôvodu použitia v zahraničí požiada osoba, ktorej sa takýto dokument vydáva, na autorizáciu použije kvalifikovaný elektronický podpis vyhotovený s použitím mandátneho certifikátu, ku ktorému sa pripojí kvalifikovaná elektronická pečať a kvalifikovaná elektronická časová pečiatka.

Použitá literatúra

ANDRAŠKO, J.: *Bezpečná identifikácia a autentifikácia pri využívaní elektronických služieb verejnej správy*. In Bratislavské právnické fórum 2016: Internet ako priestor možného porušovania práv, Bratislava, 2016, s. 7-17.

MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY: *Informácia o projekte zavádzania dokladov európskeho formátu v SR a zavádzania prvkov biometrie, vrátane vývoja príjmov a výdavkov podľa jednotlivých prvkov realizácie projektu minimálne do roku 2008*. Bratislava, 2006.

DISIG: *Certifikačná politika pre vydávanie certifikátov na eID*, Bratislava, 2016, s. 13. Dostupné na:

https://www.slovensko.sk/_img/CMS4/eid/Certifikacna_politika_pre_vydavanie_certifikatov_na_eID.pdf.

ÚRAD VLÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY: *Návrh vyhlášky Úradu vlády Slovenskej republiky, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o zápise autentifikačných certifikátov do registra autentifikačných certifikátov a o žiadosti o tento zápis*. Bratislava, 2016. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/PI/2016/199>.

Nariadenie EP a Rady 910/2014 z 23. júla 2014 o elektronickej identifikácii a dôveryhodných službách pre elektronické transakcie na vnútornom trhu a o zrušení smernice 1999/93/ES

Zákon č. 305/2013 Z. z. o elektronickej podobe výkonu pôsobnosti orgánov verejnej moci a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o e-Governmente)

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 301/1995 Z. z. o rodnom čísle.

Zákon č. 211/2019 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 305/2013 Z. z. o elektronickej podobe výkonu pôsobnosti orgánov verejnej moci a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o e-Governmente)

Zákon č. 395/2019 Z. z. o občianskych preukazoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov
Vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 239/2019 Z. z. ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 29/2017 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o alternatívnom autentifikátore.

Výnos Ministerstva financií Slovenskej republiky č. 55/2014 Z. z. o štandardoch pre informačné systémy verejnej správy

<https://www.slovensko.sk/sk/na-stiahnutie>

<http://www.plaut.sk/technologie-a-systemova-integracia/bezpecnost-a-sukromie/bezpecnostne-mechanizmy/m533>.

<https://www.nases.gov.sk/alternativne-autentifikatory-umoznia-pristup-k-e-schranke-statutarom-bez-pobytu-na-uzemi-slovenska/index.html>

https://www.slovensko.sk/sk/oznamy/detail/_alternativny-autentifikator-pr

<http://www.plaut.sk/technologie-a-systemova-integracia/bezpecnost-a-sukromie/bezpecnostne-mechanizmy/m533>